

Nr 6.

Ankom till riksdagens kansli den 13 december 1941 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till värnpliktslag, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 24 oktober 1941 dagtecknad proposition, nr 318, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till värnpliktslag.

I anledning av propositionen hava inom riksdagen väckts tolv motioner, nämligen motionerna

inom första kammaren

- nr 250 av herr *Gränebo m. fl.*,
- » 251 » » *Gränebo m. fl.*,
- » 252 » » *Lindblom m. fl.*,
- » 253 » » *Holmström m. fl.* och
- » 254 » » *Nordenson m. fl.* samt

inom andra kammaren

- nr 343 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*,
- » 344 » » *Kyling*,
- » 345 » » *Kyling m. fl.*,
- » 346 » » *Svensson* i Ljungskile,
- » 347 » » *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*,
- » 348 » » *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.* och
- » 349 » » *Sandberg m. fl.*

För de i motionerna framställda yrkandena kommer redogörelse att lämnas i det följande, i vad yrkandena avse huvudgrunderna i Kungl. Maj:ts förslag i anslutning till förslaget allmänna motivering samt i övrigt i samband med behandlingen av de särskilda paragraferna i förslaget till värnpliktslag.

Propositionen och motionerna hava hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet. Enligt överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet hava propositionen och motionerna hänskjutits till behandling i sammansatt stats- och andra lagutskott.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de i propositionen framlagda förslagen, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna andragit till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionerna.

Inledning.

Frågan om en omläggning av inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen har de senaste åren stått på dagordningen. I proposition den 16 februari 1940, nr 63, föreslog sålunda Kungl. Maj:t riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för införande snarast möjligt av maskinella anordningar för de värnpliktigas rullföring och redovisning m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anförts i det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över försvarsärenden. Riksdagen (skrivelse nr 128) biföll Kungl. Maj:ts hemställan.

På därom lämnat uppdrag lät chefen för armén utarbeta slutligt förslag till åtgärder i saken, vilket överlämnades till Kungl. Maj:t med skrivelse den 23 december 1940. Den föreslagna organisationen innefattade en kombination av adresseringsmaskiner och en central hålkortsanläggning, därvid adresseringsmaskinerna avsågos skola uppställas vid truppförbanden och vissa andra formationer och anstalter, medan hålkortsanläggningen skulle uppställas i arméstaben och därstädes komma till användning för i huvudsak statistiska ändamål. Då detta innebar en på väsentliga punkter avvikande organisation av de värnpliktigas rullföring och redovisning i förhållande till det tidigare, i propositionen 1940 L: 63 skisserade förslaget, underställdes frågan ånyo riksdagens prövning. Detta skedde genom proposition den 24 januari 1941, nr 39. I propositionen upptogs till närmare behandling allenast frågan om de med det nya redovisningssystemet direkt förbundna engångskostnaderna, fränsett kostnaderna för lokaler. Dessa kostnader beräknades till sammanlagt 2,230,000 kronor, vilket belopp Kungl. Maj:t föreslog riksdagen att anvisa. Riksdagen förklarade (skrivelse nr 137), att det förebragta utredningsresultatet givit även riksdagen vid handen, att ett system för redovisning av de värnpliktiga, vilket anknötes till de särskilda fredsförbanden, torde innebära påtagliga fördelar, och fann sig därför kunna i princip bifalla förslaget om den ifrågasatta reformens genomförande i enlighet med de i propositionen angivna riktlinjerna. På grund härav anvisade riksdagen det åskade beloppet.

Genom beslut den 21 februari 1941 tillsatte Kungl. Maj:t en särskild nämnd — *försvarsväsendets rullföringsnämnd* — med uppdrag att handhava ledningen av arbetet med genomförande av det i propositionen 1941: 39 föreslagna nya systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning. Instruktion för nämnden fastställdes den 21 mars 1941. Enligt denna instruktion skall det åligga utredningen att utarbeta och till Kungl. Maj:t avgiva förslag till ny organisation för rullföring och redovisning av värnpliktiga och annan till försvarsväsendet knuten personal samt att under Kungl. Maj:t handhava ledningen av organisationens genomförande.

Med skrivelse den 19 juni 1941 framlade rullföringsnämnden en promemoria angående de grunder, efter vilka inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen enligt nämndens mening lämpligen borde ordnas. Nämnden erinrade, att den nämnden anförtrodda omorganisationen förutsatts bli genomförd vid årsskiftet 1941—42. För att så skulle bli möjligt syntes emellertid ny värnpliktslag böra antagas av riksdagen redan hösten 1941. I promemorian upptogs även till förberedande behandling vissa värnpliktslagen berörande spörsmål vid sidan av huvudfrågorna.

Rullföringsnämnden har sedermera med skrivelse den 27 september 1941 framlagt förslag till ny värnpliktslag och därvid anfört i huvudsak följande: Alltsedan nämndens skrivelse den 19 juni 1941 avgivits, hade arbetet på utformningen av erforderliga ändringar i värnpliktslagen fullföljts. Enligt under hand lämnade direktiv hade därvid förslag utarbetats även beträffande sådana bestämmelser, som ej direkt hade avseende på inskrivnings- och redovisningsorganisationen, med undantag dock för bestämmelserna om de värnpliktigas tjänstgöringsskyldighet. Då de föreslagna förändringarna hänförde sig till ett flertal av lagens paragrafer samt utslutningar av vissa bestämmelser i gällande lag ansetts böra äga rum, hade förslaget — med utelämnande av stadgandena om tjänstgöringsskyldighet — givits formen av en helt ny värnpliktslag. I händelse förslag i de avseenden, som av nämnden lämnats åsido, ej kunde föreläggas för och antagas av riksdagen innevarande höst, syntes ändock lagbestämmelser i övriga till värnpliktslagen hörande ämnen böra utfärdas och om möjligt givas en med hänsyn till innehåll och form definitiv natur. Endast om så skedde, bleve det möjligt att åt en ny inskrivningsförordning och andra tillämpningsförfattningar giva den säkerhet och stadga, som erfordrades för att den blivande organisationen av inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen skulle fungera ostört. Lagförslaget hade i varje grundläggande avseende utarbetats i samråd med försvarsgrenscheferna. Särskilt ingående samarbete hade ägt rum beträffande sådana stadganden, vilka icke direkt vore samhöriga med inskrivnings- och redovisningssystemet.

Över det av rullföringsnämnden framlagda förslaget hava i anledning av remiss yttranden avgivits av vissa myndigheter och sammanslutningar, vilka angivits å sid. 20 i propositionen.

Förslag till de av rullföringsnämnden utelämnade bestämmelserna har utarbetats i annan ordning. Härom må följande anföras.

Genom beslut den 20 juni 1941 förordnade Kungl. Maj:t, att inom försvarsdepartementet skulle i enlighet med vissa närmare angivna riktlinjer under ledning av statssekreteraren i departementet T. G. Wörn företagas en utredning syftande till uppgörande av förslag till en plan rörande den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter under den närmaste femårsperioden jämte därtill hörande kostnadsberäkningar. Utredningen, som antagit namnet *1941 års försvarsutredning*, överlämnade den 4 oktober 1941 en promemoria med förslag till lagstiftning rörande de värnpliktigas tjänstgöringstid, om höjning av värnpliktsåldern samt om upp-

hävande av gränsen mellan beväring och landstorm. För närmare belysning av behovet och innebörden av de föreslagna bestämmelserna om tjänstgöringstid har utredningen ur sitt blivande betänkande utbrutit de avsnitt, som beröra de värnpliktigas utbildning och vissa närliggande spörsmål, samt upptagit dessa spörsmål till behandling i promemorian.

Över försvarsutredningens förslag hava i anledning av remiss utlåtanden avgivits av överbefälhavaren över rikets försvarskrafter, cheferna för armén, marinen och flygvapnet samt lantförsvarets utbildningskommission.

På grund av de inkomna utlåtandena har en överarbetning av de båda lagförslagen verkställts inom försvarsdepartementet, i samband varmed bestämmelserna sammanförts i ett förslag.

Utskottet övergår nu till att lämna en redogörelse för de olika hithörande spörsmålen, därvid utskottet kommer att följa den indelning av ämnet, som tillämpats i propositionen.

I. De värnpliktigas utbildning.

Arméns värnpliktiga.

A. Gällande bestämmelser.

Den ökning av utbildningstiden för till linjetjänst uttagna värnpliktiga, som 1936 års härordning medförde, utgjordes — landstormsbefäls- och landstormsrepetitionsövning undantagen — av 35 dagar för huvuddelen av de värnpliktiga i allmänhet vid infanteriet, träng- och intendenturtrupperna. Sammanlagda tjänstgöringstiden för dessa värnpliktiga kom således att bli 175 dagar. För övriga värnpliktiga i linjetjänst bibehölls utbildningstiden från 1925 års härordning oförändrad sålunda:

för värnpliktiga uttagna till underbefäl och fackmän vid infanteriet, träng- och intendenturtrupperna	225 dagar
för värnpliktiga uttagna till linjetjänst vid kavalleriet, artilleriet, ingenjör- och signaltrupperna	200 »
för studenter och likställda	260 »

För till ersättningsreserven eller till handräckningstjänst uttagna värnpliktiga skedde genom 1936 års härordning en ökning av tjänstgöringstiden med 40 dagar till 180 dagar. Icke vapenföra värnpliktiga skulle i fred inkallas för handräckningstjänst endast i den mån behovet av handräckningspersonal icke kunde täckas med värnpliktiga tillhörande ersättningsreserven.

Tjänstgöringstiden fördelades i regel på en första tjänstgöring (med inräknad regementsövning) samt en repetitionsövning, för underbefäl och fackmän dock två. Repetitionsövningarnas längd utgjorde 25 dagar vid infanteriet, träng- och intendenturtrupperna och 30 dagar vid övriga truppslag. Huvuddelen av de värnpliktiga i allmänhet skulle före utgången av andra året efter inträdet i landstormen fullgöra en landstormsrepetitionsövning om 5 dagar samt studenter och likställda, till underbefäl och fackmän uttagna ävensom

vissa värnpliktiga tillhörande klass A en *landstormsbefälsövning* om 12 dagar. För värnpliktiga uttagna till ersättningsreserven eller till handräckningstjänst gällde emellertid, att tjänstgöringen skulle fullgöras i en följd eller i två omgångar.

Tjänstgöringen fullgjordes av värnpliktiga i allmänhet i sommargrupp eller vintergrupp och av studenter och likställda i befälstjänst på sommarlinje eller vinterlinje. Studenter och likställda i specialtjänst fullgjorde sin tjänstgöring i särskild ordning.

Genom *förordningen den 7 mars 1941 (nr 111) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.* har, i avvaktan på de slutliga bestämmelser i ämnet, som framdeles kunde bli utfärdade, föreskrivits skyldighet för värnpliktiga tillhörande årsklass 1940 eller årsgrupp 1941, vilka uttagits till linjetjänst eller till handräckningstjänst, att under fredstid för sin utbildning tjänstgöra sammanlagt 360 dagar, repetitionsövningar häri ej inräknade.

B. Utbildning av värnpliktiga i allmänhet.

Försvarsutredningen har i sin promemoria framhållit, att man vid fastställandet av de värnpliktigas tjänstgöringstid borde beakta bland annat följande allmänna krav, nämligen att tjänstgöringstiden borde få en sådan längd, att fältförbanden vore krigsdugliga omedelbart efter mobilisering, att värnpliktsbördorna borde i möjligaste mån rättvist fördelas samt att de värnpliktigas utbildning borde erhålla en så långt möjligt enhetlig organisation. Vidare måste hänsyn tagas till de särskilda kraven på upprätthållande av beredskap med under utbildning varande värnpliktiga.

För att fältförbanden efter mobilisering skola vara omedelbart — d. v. s. utan ytterligare utbildning — krigsdugliga, måste enligt utredningens mening utbildningen av de värnpliktiga föra fram till följande mål:

1. Soldaten skall vara fostrad till sådan pliktuppfyllelse, att han även under dödsfara utan tvekan fullgör sin plikt. Detta är den grund, på vilken arméns krigsduglighet ytterst vilar.

2. Soldaten måste så behärska det formella uppträdandet, att han automatiskt kan utföra de handgrepp och rörelser, som erfordras för att kunna hantera vapen och annan materiel, för att taga skydd, utföra förflyttningar på stridsfältet m. m.

3. Andra grenar av verksamheten i fält måste soldaten så behärska, att han handlar vanemässigt. Till dessa höra t. ex. förberedelser för strid, utförande av observation, ordnande av förläggning, materielens vård och förberedelser för marsch. Om icke soldaten äger kunskaper och färdigheter i dessa grenar av tjänsten i fält, kräves från befälets sida en ständig handledning och övervakning, vilket kan äventyra dess verksamhet i andra hänseenden.

4. Soldaten måste vara så tränad och härdad, att han förmår uthärda de fysiska och psykiska påfrestningar, som alltid äro förenade med verksamheten i fält. Han skall dessutom lära sig övervinna de särskilda svårigheter, som klimatet i vissa delar av vårt land erbjuder. Härför kräves bland annat, att all personal vid förband, som skola kunna vinterorganiseras, måste vara vinterutbildad.

5. Soldatens utbildning skall vara så mångsidig, att inom de lägsta förbanden förluster åtminstone i viss utsträckning kunna ersättas genom överflyttning av personal mellan förbandens underavdelningar.

6. Genom förbandsutbildning måste soldaten bibringas sådana kunskaper och en sådan omdömesförmåga, att han kan uppträda i förband. Han skall även, undandragen befälets omedelbara inflytande, kunna anpassa sitt handlande efter läget och begagna de fördelar som fiendens uppträdande, terrängen eller andra omständigheter bjuda honom.

7. Utbildningen måste vara så grundlig, att kunskaperna och färdigheterna bli bestående för lång tid framåt. Tjänstgöringstidens längd måste vidare medgiva, att ett så stort antal repetitionsövningar anordnas, att soldatens tjänstbarhet i fråga om såväl kunskaper och färdigheter som träning och hårdning i erforderlig grad vidmakthålles under hela tjänstetiden. Det är jämväl nödvändigt, att såvitt möjligt fortlöpande hålla den värnpliktige underkunnig om nya reglementariska föreskrifter ävensom att bibringa honom förmågan att hantera nytillkomna vapen m. m.

Enligt utredningens mening kunde de sålunda angivna utbildningsmålen icke uppnås med den tjänstgöringstid, som nu gällde. Den vore för kort för att såväl soldatutbildning som förbandsutbildning i erforderlig omfattning skulle kunna däri inrymmas. Försvarsutredningen har vidare framhållit, att entusiasm, kamplust och offervilja otvivelaktigt kunde i viss mån uppväga brister i fredsutbildningen. Man måste emellertid i regel utgå från att dessa egenskaper i samma mått funnes hos fienden. Fredsutbildningen måste därför vara minst likvärdig med en eventuell motståndares. Detta grundläggande krav skärptes vad vår armé beträffade än mera därigenom, att vi måste räkna med att våra eventuella motståndare åtminstone i vissa avseenden komme att vara oss överlägsna i materiellt hänseende. De undersökningar ifråga om utbildningstidens längd, som utförts med utgångspunkt från nyss angivna utbildningsmål, hade lett fram till att utbildningen av flertalet värnpliktiga borde omfatta:

1) en *rekrytskola* av sådan längd, att de värnpliktiga vid skolans slut kunde under förbandsutbildning bekläda någon mindre krävande befattning för menig inom egen utbildningslinje;

2) en *soldatskola* av sådan längd, att de värnpliktiga vid skolans slut kunde bekläda alla befattningar för meniga inom egen pluton (motsvarande förband) såväl vid normal- som vinterorganisation, att de dessutom kunde bibringas sådana kunskaper och färdigheter, att de kunde ingå i andra plutoner (motsvarande förband) inom eget kompani (motsvarande förband), att de värnpliktigas utbildning kunde befästas genom förbandsutbildning under i möjligaste mån fältmässiga förhållanden, att erforderlig specialutbildning kunde komma till stånd samt att befälspersonalen kunde erhålla grundlig utbildning i truppföring;

3) ett så stort antal *repetitionsövningar*, att de värnpliktigas tjänstbarhet kunde vidmakthållas under hela den tid de vore mobiliseringsplacerade vid fältförband samt att bataljons- och högre chefer kunde erhålla grundlig utbildning i truppföring; och slutligen

4) en *efterutbildningsövning* av sådan längd, att de värnpliktiga vid tid-

punkten för deras överförande till territoriella förband kunde erhålla den repetition av tidigare förvärvade kunskaper och färdigheter ävensom i vissa fall den omskolning, som erfordrades för att de skulle bliva fullt användbara i dessa förband.

Enligt vad utredningen vidare anfört gäve utförda beräkningar vid handen, att vid infanteriet följande tider erfordrades för att fylla dessa krav:

för rekrytskolan	6 månader
för soldatskolan:	
för fullständigande av soldatutbildningen inom egen utbildningslinje (normalorganiserade förband)	3 »
för soldatutbildning inom annan än egen utbildningsgren ...	1 månad
för förbandsutbildning	3 månader
för vinterutbildning	2 »
	Summa 15 månader.

Med hänsyn till de betydande olägenheter och de stora kostnader, vilka skulle vara förenade med en dylik tjänstgöringstid, som gör det nödvändigt, att två årsklasser samtidigt äro under utbildning vid truppförbanden, har försvarsutredningen ansett sig böra söka en väg att inrymma rekryt- och soldatskola — i fortsättningen benämnda första tjänstgöringen — inom en tid av ett år. Utredningen har diskuterat olika möjligheter att nå detta mål. Enär soldatutbildningen — den enskilda utbildningen — utgjorde grunden för all annan utbildning, borde enligt utredningens mening en minskning av tiden för denna utbildning, som till sin huvuddel vore förlagd till rekrytskolan, ske i sista hand. Vad soldatskolan beträffade, vore det nödvändigt, att den för vinterutbildning beräknade tiden bibehölles oförändrad. Tiden för utbildning inom annan än egen utbildningslinje kunde tänkas utgå och denna utbildning ersättas av en till tiden mera begränsad orientering. Härav följde svårigheter vid ersättandet av förluster inom förbanden. Förbandens krigsduglighet vid mobilisering äventyrades dock icke. Den för förbandsutbildning beräknade tiden kunde rimligen icke minskas till mindre än 2 månader. En minskning av tiden för fullständigande av soldatutbildningen inom egen utbildningslinje nödvändiggjorde en icke önskvärd forcering av utbildningen under rekrytskolan. Det vore emellertid ofrånkomligt att minska den för detta ändamål beräknade tiden med 1 månad och förskjuta motsvarande del av under denna tid avsedd utbildning till rekrytskolan. Första tjänstgöringen komme efter en sådan minskning av tiden för utbildningen under soldatskolan att omfatta:

en rekrytskola	6 månader
en soldatskola:	
för fullständigande av utbildningen inom egen utbildningslinje	2 »
för förbandsutbildning	2 »
för vinterutbildning	2 »
	Summa för första tjänstgöringen 12 månader.

Genom att tillgodose behovet av repetitionsövningar och genom att vidtaga alla åtgärder för att göra utbildningsarbetet effektivt — främst genom att skapa en tillräcklig och kvalitativt högtstående befälskader — komme enligt utredningens mening olägenheterna av denna minskning av tiden för första tjänstgöringen att reduceras.

I de angivna tiderna för första tjänstgöringen äro inräknade de uppehåll i tjänstgöringen, som enligt vad utredningen framhållit bleve nödvändiga för ett effektivt bedrivande av utbildningen under en tjänstgöring av ifrågasvarande längd.

Det förut angivna syftet med *repetitionsövningarna* skulle enligt utredningens mening kräva ett ganska stort antal repetitionsövningar jämnt fördelade över den värnpliktiges hela tjänstetid. Av sociala och ekonomiska skäl vore det emellertid nödvändigt att begränsa antalet dylika övningar. Det syntes utredningen även önskvärt, att dessa övningar förlades till sådan tid, att den värnpliktiges ålder icke gjorde det alltför betungande för honom att lämna sin civila verksamhet. De borde därför fullgöras innan allt för lång tid förflutit efter avslutandet av första tjänstgöringen. Detta önskemål sammanföle i viss mån med det militära kravet, att i första hand så vitt möjligt bevara den värnpliktiges kvalitet under den tid, han tillhörde fältförbanden.

Enligt vad utredningen vidare framhållit erfordrades för att under repetitionsövningarna kunna organisera något så när fältstarka infanteriregementen, att minst fyra årsklasser samtidigt vore i tjänst. Därest den under utbildning varande årsklassen beräknades ingå i övningsförbanden under repetitionsövningen, krävdes alltså, att ytterligare tre årsklasser vore i tjänst. Organiserande av fältstarka förband varje år skulle kräva, att den värnpliktige ålades fullgöra tre repetitionsövningar under den tid han i mobiliseringshänseende tillhörde fältförbanden. Det syntes utredningen emellertid icke oundgängligen erforderligt, att fältstarka förband organiserades oftare än vartannat år. Detta kunde ske genom att de värnpliktiga ålades två repetitionsövningar och genom att en repetitionsövning för varannan årsklass förskötes ett år. Truppförbanden komme härigenom att ett år hava endast en årsklass, som fullgjorde repetitionsövning, och nästa år tre årsklasser. Vid vissa truppslag föreläge emellertid icke behov av fyra årsklasser för organiserande av fältstarka förband, varför någon förskjutning av repetitionsövning där icke behövde äga rum.

Utredningen har vidare funnit, att den första repetitionsövningen av tidigare anförda skäl borde förläggas till samma år som första tjänstgöringen avslutades. Den andra repetitionsövningen borde emellertid ur utbildnings synpunkt förläggas till en något senare tidpunkt eller ungefär till mitten av den period, under vilken den värnpliktige tillhörde fältförbanden, d. v. s. alternativt sjunde eller åttonde tjänsteåret.

Utredningen har avsett, att flertalet värnpliktiga omkring adertonde tjänsteåret skola överföras i mobiliseringshänseende från fältförband till territoriella förband. De sålunda överförda värnpliktiga komme därvid att till större delen placeras vid förband med helt andra uppgifter ävensom annan beväp-

ning och utrustning än dem, i vilka de tidigare ingått. För att de territoriella förbanden skulle kunna lösa sina uppgifter bleve det enligt utredningens mening erforderligt icke endast att återuppliva vissa av de värnpliktiga tidigare förvärvade kunskaper och färdigheter utan även att omskola ett stort antal värnpliktiga för nya uppgifter. Detta krävde, att en repetitionsövning förlades till denna tid. Denna övning — motsvarande den tidigare landstomsrepetitionsövningen och i fortsättningen kallad *efterutbildningsövning* — skulle utgöra sista delen av den värnpliktiges obligatoriska utbildning i fredstid.

Utredningen har emellertid framhållit, att det föreslagna antalet repetitionsövningar icke vore tillfyllest för att helt vidmakthålla och modernisera de äldre årsklassernas utbildning. Såsom av beräkningen framginge, vore det kravet på förbandsutbildning, som fått bliva avgörande för fixerandet av antalet repetitionsövningar. De äldre värnpliktigas utbildning kunde emellertid kompletteras inom den organisation för frivillig utbildning, som utredningen i ett annat sammanhang ämnade föreslå.

För att nå det för en repetitionsövning uppställda utbildningsmålet borde man för samtliga truppslag giva repetitionsövningarna en längd av 30 dagar. Den omskolning av de värnpliktiga, som angivits vara efterutbildningsövningens viktigaste syfte, har avsetts omfatta bland annat utbildning med tunga vapen, ingående i befästningssystemen, utbildning av f. d. fältartillerister till luftvärnsartillerister och utbildning av f. d. infanterister m. fl. till manskap vid underhållsförband. Framför allt med hänsyn härtill vore det enligt utredningens mening ofrånkomligt, att även denna övning erhöles en längd av 30 dagar.

Den värnpliktiges utbildning skulle enligt angiven beräkning komma att omfatta en första tjänstgöring om 12 månader samt två repetitionsövningar och en efterutbildningsövning om vardera en månad eller en sammanlagd tjänstgöringstid av 15 månader. Utredningen har framhållit, att tjänstgöringstiden vore beräknad på grundval av de krav, som måste ställas på infanteriets utbildning.

En undersökning rörande tjänstgöringstidens längd för övriga till armén hörande truppslags värnpliktiga visade, att väsentligt skiljaktiga krav icke föreläge. Olika tjänstgöringstid för de olika truppslagens värnpliktiga skulle avsevärt försvåra eller omöjliggöra anordnandet av samövningar mellan förband ur olika truppslag. Lika lång tjänstgöringstid måste vidare principiellt eftersträvas. På grund härav har utredningen föreslagit samma tjänstgöringstid för samtliga truppslags värnpliktiga.

I fråga om *tjänstgöringens förläggning under året* har försvarsutredningen ansett följande synpunkter vara att beakta.

Vad till en början första tjänstgöringens förläggning anginge, så underlättade de gynnsamma väderleksförhållandena under sommaren den enskilda utbildningen, som på grund av sin natur i huvudsak måste bedrivas utomhus. Erfarenheten visade, att en utbildning, som toge sin början på hösten

eller vintern, i regel stördes av talrika sjukdomsfall bland rekryterna på grund av deras brist på träning och hårdning. Det vore därför önskvärt, att vinterutbildningsskedet, som icke lämpligen kunde förläggas till annan tid än januari—mars, utgjorde avslutningen på första tjänstgöringen. Inryckning till första tjänstgöring på våren vore därför lämpligast. På grund av väderleksförhållandena särskilt i mellersta och norra Sverige syntes det icke lämpligt att påbörja den enskilda utbildningen tidigare än den 1 april. Rekrytskolan skulle vid inryckning den 1 april komma att sträcka sig över månaderna april—september och soldatskolan över månaderna oktober—mars.

Repetitionsövning borde enligt utredningens uppfattning förläggas till sådan tid på året, att övningar i större förband kunde äga rum utan att valet av övningsterräng alltför mycket inskränktes av hänsyn till besådda åkrar, växande säd o. s. v. Vidare finge väderleksförhållandena icke försvåra eller omöjliggöra nåendet av det för övningen uppställda målet. På grund av vad sålunda anförts kunde endast månaderna september—oktober och januari—mars lämpligen ifrågakomma för repetitionsövning. Även om det vore önskvärt, att övningar med vinterorganiserade fältstarka förband tid efter annan komme till stånd särskilt vid de till Norrland förlagda truppförbanden, borde repetitionsövningen dock av kostnadsskäl i regel förläggas till tiden september—oktober. För att fältstarka förband skulle kunna organiseras under övningen måste den yngsta årsklassen deltaga i förbandsutbildningen tillsammans med de äldre årsklasserna. Detta förhållande talade för att repetitionsövningen förlades till oktober, enär den yngsta årsklassen då hunnit längre i sin utbildning och den enskilda utbildningen kunde fullföljas utan störningar. Därest övningen ändock förlades till september, syntes olägenheten av sådana störningar kunna genom lämplig organisation av utbildningsförbanden väsentligt reduceras. Väderleksförhållandena under september vore i regel gynnsamma för utbildning. Utredningen har med hänsyn till det anförda ansett sig böra föreslå, att repetitionsövningen i regel förläggas till september månad — vid truppförband i Norrland dock vissa år till mars eller april. I sistnämnda fråga borde ankomma på Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall fatta beslut.

En i möjligaste mån *enhetlig organisation av utbildningen* är såsom redan framhållits ur utbildningssynpunkt ett bestämt önskemål från försvarsutredningens sida. En för alla kategorier värnpliktiga gemensam inryckningsdag skulle underlätta utbildningens planläggning och organisation. Det bleve då möjligt att effektivt använda befälskadra för trupputbildning. Genom att de värnpliktiga befunde sig på i stort sett samma utbildningsståndpunkt skulle anordnandet av samövningar mellan olika förband underlättas. Utväljande för särskild utbildning kunde ske rationellt, då det kunde grundas på en jämförelse mellan värnpliktiga, vilka stode på samma utbildningsståndpunkt. Detta gällde framför allt utväljandet för befälsutbildning. Härtill komme, att det blivande befälet kunde erhålla sin första utbildning tillsammans med det stora flertalet värnpliktiga, varigenom de på jämlikhetens grundval kunde förskaffa sig en inblick i truppens mentalitet, vilket vore av

oskattbart värde för deras framtida befälsutövning. Kravet på en för alla värnpliktiga enhetlig utbildning förutsatte, att studentexamen kunde avläggas före mars månads slut. Genomförandet av en sådan anordning krävde emellertid en omläggning av läroverkens undervisning under de sista läsåren.

I detta sammanhang må erinras, att *chefen för armén* i skrivelse den 8 april 1941 anhållit, att åtgärder måtte vidtagas för att från och med år 1942 tillbakaflytta vårens studentexamina till tiden före den 1 april. I yttrande över denna framställning har *skolöverstyrelsen* framhållit bland annat, att genomförandet av detta förslag säkerligen skulle nödvändiggöra en genomgripande omläggning av hela gymnasieorganisationen. Enligt styrelsens mening skulle de fördelar, som stode att vinna ur militära synpunkter, sannolikt icke uppväga de ofrånkomliga nackdelarna ur pedagogiska och skolorganisatoriska. Styrelsen har därför hemställt, att framställningen icke måtte föranleda åtgärd.

Studenter och likställda fullgöra enligt 1936 års härordning sin tjänstgöring i omgångar i regel under ett antal på varandra följande somrar. En dylik uppdelning av första tjänstgöringen jämväl i fortsättningen skulle enligt *försvarsutredningens* mening leda till en sådan splittring av utbildningen, att ett tillfredsställande utbildningsresultat svårligen skulle kunna uppnås. Möjligheter till rationellt utväljande av värnpliktiga för särskild utbildning m. m. skulle jämväl äventyras. Då utredningen därjämte i annat sammanhang föresloge obligatorisk befälsutbildning utöver första tjänstgöringen, skulle en tjänstgöring i omgångar komma att sträcka sig över en alltför lång tidrymd. Särskilda utbildningslinjer för studenter och likställda borde med hänsyn till det anförda i princip undvikas.

Utredningen har framhållit, att det under angivna förutsättningar skulle bli möjligt att för det stora flertalet av de värnpliktiga organisera utbildningen på en linje enligt efterföljande diagram.

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1. året				R e k r y t s k o l a					Reg. övn.		S o l d a t -	
2. året	s k o l a								1. rep. övn.			
7. eller 8. året									2. rep. övn.			
18. året						Efterutbildnings- övning						

Med den förordade organisationen av utbildningen syntes det utredningen, att följande *övningsuppehåll* under första tjänstgöringen bleve nödvändiga, nämligen en vecka vid midsommar, en vecka efter avslutandet av regementsövning (början av oktober) samt två veckor vid jul och nyår. Dessa övningsuppehåll motsvara en sammanlagd tid av omkring en månad.

Huvuddelen av de värnpliktiga borde enligt utredningens mening av utbildningshänsyn icke tagas i anspråk för »gemensam» handräckningstjänst. Antalet för handräckningstjänst avsedda värnpliktiga (besiktningsgrupp 4) vore emellertid förhållandevis ringa. För att handräckningsbehovet skulle kunna tillgodoses utan att man i alltför stor omfattning toge civil arbetskraft i anspråk, måste dessa värnpliktiga åläggas samma tjänstgöringsskyldighet som huvuddelen av de värnpliktiga. Detta krav gjorde sig gällande även ur rättvisesynpunkt. Det syntes med hänsyn till handräckningstjänstgöringens art önskvärt, att den fullgjordes i en följd eller i högst två omgångar. Mot första tjänstgöringen svarande tid borde dock alltid fullgöras i en följd.

Beträffande de angivna yttranden innehåll i förevarande del får utskottet hänvisa till propositionen sid. 30—33.

C. Utbildning till värnpliktigt befäl.

I 1936 års härordning förutsättes, att befälsutbildning av de värnpliktiga skall i viss utsträckning äga rum. För detta ändamål har kategorien underbefäl och fackmän vid infanteriet, träng- och intendenturtrupperna 50 dagar samt kategorien studenter och likställda vid samma truppslag 85 dagar längre tjänstgöringsskyldighet än huvuddelen av de värnpliktiga. Vid övriga truppslag finns icke någon kategori underbefäl och fackmän. Alla värnpliktiga i allmänhet hava där en utbildningstid av 200 dagar och studenter och likställda ytterligare 60 dagar. Vid dessa truppslag förutsättes i regel befälsutbildning beträffande värnpliktiga endast av studenter och likställda.

Utbildningen vid infanteriet samt träng- och intendenturtrupperna av kategorien underbefäl och fackmän avser att skapa gruppchefs ställföreträdare (ersättare) och utbildningen av studenter och likställda plutonchefs ställföreträdare (ersättare) och gruppchefer (vid trängtrupperna jämväl plutonchefer). Vid övriga truppslag är målsättningen i vad rör utbildningen av studenter och likställda i stort sett motsvarande. På grund av den för befälsutbildning alltför korta utbildningstiden kan endast medhinnas en ytlig första utbildning i truppföring — begränsad till en utbildningslinje (t. ex. gevärstjänst eller kulsprutetjänst). Vissa värnpliktiga tillhörande ovan nämnda kategorier hava utbildats i specialtjänst.

Någon befälsutbildning av värnpliktiga utöver den ovan angivna äger icke rum i fredstid. Krigsorganisationen inrymmer däremot reservofficers- och reservunderofficersskolor, vid vilka värnpliktigt befäl erhåller kompletterande utbildning. Vid de förra erhålla de, som under fredsutbildningen visat sig vara de bästa befälsämnen, i regel studenter och likställda, fortsatt utbildning till plutonchefer och värnpliktiga officerare, vid de senare bibringas de därefter mest framstående fortsatt utbildning till plutonchefs ställföreträdare (ersättare) och värnpliktiga underofficerare. Skolorna omfatta vardera sex månader, varav tre månaders tjänstgöring vid trupp i officers- respektive underofficersbefattning.

Försvarsutredningen har framhållit, att det redan under fredsutbildningen visat sig, att endast en del studenter och likställda tillgodogöra sig utbildningen till plutonchefs ställföreträdare (ersättare). Erfarenheterna från de senaste åren gäve dessutom vid handen, att stora delar av det värnpliktiga befälet vid organiseringen av fältförbanden icke uppfyllde de stora fordringar, som måste ställas på befäl i ifrågavarande befattningar.

På grund av den blivande krigsorganisationens ökade omfattning vore det enligt utredningens mening ofrånkomligt, att de värnpliktiga toges i anspråk som befäl i väsentligt större utsträckning än för närvarande. Sålunda måste bland annat behovet av plutonchefer (motsvarande chefer) till övervägande del fyllas med värnpliktigt befäl. Detta förhållande ställde helt nya krav på utbildningen av det värnpliktiga befälet. Bland annat måste utbildning av för ifrågavarande befattningar lämpliga värnpliktiga äga rum redan i fredstid.

På utbildningen av det värnpliktiga befälet har utredningen uppställt följande allmänna krav, nämligen att de värnpliktiga skola vid mobilisering kunna utan kompletterande utbildning placeras i de befattningar, för vilka de äro avsedda, att de skola äga någon förmåga i trupputbildning samt att de skola kunna tillfälligt placeras som befäl vid andra förband inom eget truppslag, med annan bevapning och annat stridsförfarande än det egna, ävensom bibringas någon förmåga att upprätthålla närmast högre befattning än den, för vilken de äro avsedda.

Utredningen, som närmast behandlat förhållandena vid infanteriet, har emellertid anmärkt, att i stort sett motsvarande synpunkter gjorde sig gällande i fråga om övriga truppslag.

Utbildningen av gruppchefer syntes utredningen kunna inrymmas i den föreslagna första tjänstgöringen om ett år, under förutsättning att utväljandet av befälsämnen skedde med omsorg. Genom att detta utväljande kunde verkställas av truppförbandschefen vid rekrytskolans slut, i stället för såsom tidigare varit fallet genom inskrivningsmyndigheternas försorg, skapades förutsättningar för ett gott resultat i detta hänseende. Till gruppcheferutbildning utvalda värnpliktiga borde utbildas vid en parallellt med soldatskolan bedriven gruppchefsskola.

Utbildningen av plutonchefer och plutonchefs ställföreträdare (ersättare) kunde emellertid — enligt vad utredningen anført — icke medhinnas under första tjänstgöringen. Det bleve därför ofrånkomligt, att blivande plutonchefer och plutonchefs ställföreträdare (ersättare) bibringades ytterligare utbildning utöver den, som de erhållit under första tjänstgöringen. Vid en avvägning av den tjänstgöringstid, som vore erforderlig för denna utbildning, utgjorde erfarenheterna från motsvarande utbildning under beredskapsåren en god utgångspunkt. Det system för utbildning av värnpliktiga officerare (plutonchefer) och underofficerare (plutonchefs ställföreträdare), som hittills inrymts i krigsorganisationen och som tillämpats under de sistförflutna åren, hade visat sig motsvara ganska högt ställda krav. Av en motsvarande utbildning bedriven i omedelbar anslutning till en ettårig första

tjänstgöring funnes anledning förvänta ett gott resultat. Utbildningen till plutonchefs ställföreträdare (ersättare) skulle i enlighet härmed kräva en tid av sex och utbildningen till plutonchef en tid av tolv månader utöver första tjänstgöringen.

Till fortsatt utbildning borde enligt utredningens mening främst sådana värnpliktiga beordras, som vore villiga att underkasta sig sådan och som samtidigt uppfyllde de höga krav, som måste ställas på blivande värnpliktiga officerare och underofficerare. Därest behovet icke kunde fyllas med lämpliga värnpliktiga, som frivilligt anmälde sig till ifrågavarande utbildning, måste emellertid tvångsvis uttagning ur hela årsklassen kunna ske.

För att samtliga värnpliktiga i konkurrens med varandra skulle få tillfälle att söka sig fram till befälsutbildning och för att de blivande plutoncheferna o. s. v. skulle i tid kunna förvärva sig den kunskap om truppens mentalitet, som vore den första förutsättningen för en effektiv befälsföring, vore det enligt utredningens uppfattning önskvärt, att alla kunde påbörja första tjänstgöringen vid samma tidpunkt och gemensamt genomgå rekrytskola.

Utredningen har funnit, att den föreslagna befälsutbildningen av de värnpliktiga borde i sina huvuddrag organiseras på följande sätt:

Efter den för alla värnpliktiga gemensamma rekrytskolan om sex månader sker uttagning för utbildning till gruppchef och plutonchef. För utbildning till gruppchefer uttagna värnpliktiga utbildas under nästföljande halvår truppförbandsvis på gruppchefsskola. Värnpliktiga avsedda att utbildas till plutonchefer (eller plutonchefs ställföreträdare) sammanföras under samma tid för utbildning truppförbandsvis på förberedande plutonchefsskola.

Före gruppchefsskolans och den förberedande plutonchefsskolans slut, d. v. s. före utgången av första tjänstgöringen, verkställer inskrivningsnämnden efter förslag av vederbörande truppförbandschef uttagning av de värnpliktiga, som visat sig äga förutsättningar för fortsatt utbildning. Vid denna uttagning avses även ifrågakomma elever i gruppchefsskolan, vilka visat sig särskilt framstående. De sålunda uttagna fullgöra tjänst som gruppchefer och instruktörer för de nyinryckta värnpliktiga under omkring två månader och sammanföras därefter till en i regel truppförbandsvis anordnad plutonchefsskola om tre månader för utbildning till plutonchefer (eller plutonchefs ställföreträdare). Under därpå följande regementsövning fullgöra de värnpliktiga trupptjänst i regel som plutonchefs ställföreträdare.

På grundval av resultatet vid plutonchefsskolan sker i samma ordning som nyss är sagt den slutliga uttagningen av de värnpliktiga, som skola erhålla utbildning till plutonchefer och värnpliktiga officerare. Denna utbildning äger rum på för truppelaget gemensam officersaspirantskola, vilken tager sin början efter ovan angiven regementsövning och har en längd av ett halvt år.

Officersaspirantskolan föreslås anordnad jämväl såsom sommarlinje under tiden april—augusti. Skolan blir en månad kortare än vinterlinjens skola, vilket emellertid kompenseras av dels att vinterlinjen måste inrymma ett övningsuppehåll vid jul och nyår, dels att tiden april—augusti är en ur flera synpunkter för utbildning väsentligt gynnsammare tid. Genom anordnande av sommarlinje beredas de värnpliktiga någon lättnad ur studiesynpunkt.

I händelse av missnöje med uttagning för utbildning till värnpliktig officer eller underofficer — en åtgärd som givetvis innebär ett allvarligt ingrepp i den enskildes liv — böra besvär kunna anföras hos det inskrivningsråd, som av försvarsväsendets rullföringsnämnd föreslagits till inrättande.

Till utbildning vid gruppchefsskola måste enligt av utredningen gjorda beräkningar med hänsyn till mobiliseringsbehovet av gruppchefer i regel uttagas omkring 28 procent och till förberedande plutonchefsskola efter samma grunder omkring 9 procent av den värnpliktiga årskontingenten vid varje truppförband. Antalet elever i plutonchefsskolan borde omfatta omkring 8 procent och i officersaspirantskolan omkring 4 procent av de värnpliktiga i varje årsklass. Dessa ungefärliga procentsatser innefattade jämväl de officers- och reservofficersaspiranter, som kunde hava blivit antagna.

Försvarsutredningen har i anslutning till det anförda yttrat följande:

Utbildningen till befäl enligt föreslagna riktlinjer torde i stort sett fylla de allmänna krav, som förut angivits. Viss utbildning är emellertid ofrånkomlig för att vidmakthålla och modernisera förvärvade kunskaper och färdigheter i syfte att säkra användbarheten under hela värnpliktstiden. Det torde vara fullt klart, att detta med vår tids snabba utveckling på taktikens och teknikens område icke är möjligt med mindre än att de värnpliktiga åläggas repetitionsövningar med ganska korta tids mellanrum. Erfarenheter härvidlag saknas, men en repetitionsövning för varje tre- eller fyraårsperiod torde vara önskvärd. Det synes emellertid icke rimligt eller möjligt att ålägga det värnpliktiga befälet en obligatorisk tjänstgöring av denna omfattning under hela värnpliktstiden. Med hänsyn till sociala skäl och till strävan att nå en något så när rättvis fördelning av värnpliktsbördorna torde det bliva nödvändigt att begränsa tjänstgöringsskyldigheten, i vad rör repetitionsövningar (och efterutbildningsövning), till vad som föreslagits för huvuddelen av de värnpliktiga. Detta kräver emellertid åtgärder, som syfta till att stimulera det värnpliktiga befälets intresse för att bibehålla förvärvade kunskaper och färdigheter. Genom att anknyta en frivillig befälsutbildning till den obligatoriska utbildningen och genom att stipulera viss frivillig utbildning för erhållande eller för bibehållande av viss militär grad kunna möjligheter skapas att bevara kvaliteten hos åtminstone den ambitiösa delen av det värnpliktiga befälet.

Utbildningstidens längd och fördelning under obligatorisk utbildning för det värnpliktiga befälet i enlighet med utredningens förslag framgår av nedanstående diagram.

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1. året				R e k r y t s k o l a					Reg- övn.	G r u p p c h e f s -		
2. året				P l u t o n c h e f s s k o l a					Reg- övn.	F ö r b e r e d . p l u t o n -		
3. året				(s o m m a r l i n j e)					1. rep. övn.			
7. eller 8. året									2. rep. övn.			
Omkring 18. året ..				E f t e r u t b i l d n i n g s - ö v n i n g					o m g å n g e n			
						1.	2.	3.				

..... Trupptjänstgöring i befälsbefattning.

Beträffande befordran av det värnpliktiga befälet i fredstid har utredningen uttalat, att denna principiellt torde böra ske på sådant sätt, att den obligatoriska utbildningen förde den värnpliktige fram till en militär grad närmast lägre än den, som han komme att erhålla i sin krigsbefattning, d. v. s. i den befattning, för vilken han erhållit utbildning. En värnpliktig, som t. ex. erhållit gruppchefsutbildning och icke fullgjort mer än sin obligatoriska tjänstgöring, skulle sålunda under fredstid bli befordrad till korpral men icke till högre grad. Vid mobilisering krigsplacerades han som gruppchef och konstituerades som sådan till furir efter viss tjänstgöring vid fältförband. Denna princip syntes böra frångås endast då särskilda skäl föreläge. I det föreslagna utbildningssystemet torde sålunda undantag få anses berättigat främst i fråga om befordran till värnpliktig officer. Av psykologiska skäl och med hänsyn till att en ganska lång sammanhängande tjänstgöring krävdes av den, som uttagits för officersutbildning, syntes officersbefordran böra ske redan i fredstid. I den mån en frivillig ytterligare utbildning ledde till ökad användbarhet och högre kompetens, syntes den värnpliktige även böra tilldelas den häremot svarande tjänstegraden. I avsikt att stimulera till frivillig utbildning borde också dylik befordran ske redan i fredstid. Befordran mellan två tjänstgöringsomgångar borde av praktiska skäl i regel äga rum vid slutet av den tidigare tjänstgöringsomgången. Befordran borde vidare ske likartat inom samtliga truppslag.

I fråga om det värnpliktiga befälets avlöningsförmåner har utredningen anfört följande synpunkter.

Det syntes erforderligt, att värnpliktiga, som bibringades utbildning till befäl och därefter erhöle förordnande med befäls grad, vid tjänstgöring — även frivillig sådan — i denna grad finge rimlig kompensation för det ökade ansvar, som ålades dem. En avlöning efter grad vore ägnad att stimulera de värnpliktigas intresse och stärka det värnpliktiga befälets ansvarskänsla.

För att systemet med tvångsvis uttagning för utbildning till befäl under viss tid utöver den, som avsåges för huvuddelen av de värnpliktiga, skulle finna en sund tillämpning, vore det vidare nödvändigt, att de värnpliktiga, som uttoges för sådan utbildning, ekonomiskt kompenserades härför. Den värnpliktige måste hava en bestämd känsla av att staten verkligen behövde hans militära kvalifikationer. Utginge icke sådan kompensation, riskerades att de värnpliktiga avsiktligt sökte undanhålla sin förmåga för att icke tvångsvis bliva uttagna till förlängd tjänstgöringstid.

Beträffande innehållet i de över försvarsutredningens förslag i denna del avgivna yttranden får utskottet hänvisa till propositionen sid. 39.

D. Utbildning av värnpliktiga i specialtjänst.

Nu gällande värnpliktslag och inskrivningsförordning föreskriva uttagning av vissa studenter och likställda för utbildning i specialtjänst. Denna uttagning avser utbildning till läkare, tandläkare, apotekare, läkarbiträde, veterinär, fälttygtekniker, värnpliktig i intendenturbefattning samt expediti-

biträde. Uttagning i specialtjänst sker i huvudsak efter studieriktning med beaktande av de värnpliktigas fysiska förutsättningar.

Försvarsutredningen har ansett sig böra föreslå, att uttagning för utbildning i specialtjänst skedde främst med hänsyn till studieriktning och omfattade uttagning endast för utbildning till läkare, tandläkare, apotekare, veterinär, fälttygtekniker och krigskassör.

Utredningen har vidare framhållit, att erfarenheterna från de sistförflutna årens beredskapstjänstgöring i fråga om vissa av ovannämnda personalgruppers kvalitet gäve vid handen, att allvarliga brister föreläge i vad rörde framför allt den militära utbildningen. Helt naturligt hade den begränsade utbildningstiden icke kunnat inrymma såväl rent militär utbildning som fackutbildning och facktjänstgöring i tillräcklig omfattning. Detta hade emellertid fått allvarliga följder för användbarheten av ifrågavarande personal. Mot bakgrunden härav hade utredningen funnit skäl undersöka, i vad mån det vore erforderligt att ålägga ifrågavarande kategorier utbildning utöver den, som kunde inrymmas inom den för huvuddelen av de värnpliktiga föreslagna tjänstgöringstiden om 15 månader.

På grund av att fackutbildningen av ifrågavarande värnpliktiga till stor del byggde på deras egna studier, vore det enligt utredningens mening nödvändigt att anpassa fullgörandet av värnpliktstjänstgöringen efter dessa. Detta medförde, att tjänstgöringen för flertalet av ifrågavarande värnpliktiga i regel måste fullgöras i flera omgångar och komme att sträcka sig över en ganska lång tidrymd.

På anförda skäl — beträffande vilka utskottet tillåter sig att hänvisa till propositionen sid. 40—45 — har försvarsutredningen föreslagit, att i specialtjänst uttagna värnpliktiga böra kunna åläggas 6 månaders tjänstgöring utöver den för huvuddelen av de värnpliktiga förordade. Denna fortsatta tjänstgöring skall enligt förslaget kunna i omgångar fördelas på hela värnplikts-tiden.

E. Beredskapsövning.

Försvarsutredningen har framhållit, att frågan om upprätthållande av viss *beredskap* med under utbildning varande värnpliktiga eller med värnpliktiga, vilka fullgjort första tjänstgöring, i förevarande sammanhang påkallade uppmärksamhet. Redan år 1939, före utbrottet av det nu pågående kriget, hade beslutats, att vid vissa infanteriförband skulle bildas särskilda beredskapsförband. För att kunna genomföra denna beredskap utan att mera nämnvärt störa utbildningsarbetets fortgång inom armén hade befunnits erforderligt att införa skyldighet för värnpliktiga, som uttagits till linjetjänst vid armén eller till ersättningsreserven, att under fredstid, där Kungl. Maj:t med hänsyn till krigsberedskapen så prövade nödigt och i den ordning Kungl. Maj:t bestämde, fullgöra en beredskapsövning om trettio dagar. Sådan övning skulle fullgöras före utgången av fjärde året efter inskrivningsåret och drabbade sålunda endast de yngre årsklasserna. År 1940 hade skyldigheten att

göra beredskapsövning utsträckts till att gälla jämväl kustartilleriets värnpliktiga.

De skäl, som på sin tid talat för införande av en beredskapsövning och för vilka närmare redogjorts i Kungl. Maj:ts proposition nr 232 till 1939 års lagtima riksdag, ägde enligt utredningens mening alltjämt och nu i ökad grad sin giltighet. Den organisation, som av utredningen komme att föreslås, innefattade även en förstärkning av beredskapsförbanden. För att säkerställa beredskapen under erforderlig tid måste övningens längd, där så i det särskilda fallet erfordrades, kunna ökas till högst 180 dagar. Alltjämt avsåges dock övningen skola begränsas till de yngre årsklasserna. Skyldigheten att fullgöra densamma borde sålunda begränsas till tiden intill dess ett och ett halvt år förflutit från det den värnpliktige avslutat sin första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) eller, då fråga vore om värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer, från det han avslutat sin fortsatta tjänstgöring. För att säkerställa beredskapen jämväl vid flottan och flygvapnet syntes skyldigheten att fullgöra beredskapsövning böra erhålla generell giltighet. Givetvis borde dock i det särskilda fallet inkallelsemöjligheten icke begagnas i större utsträckning än omständigheterna påkallade.

Yttrandena över förslaget i denna del äro återgivna å sid. 46—47 i propositionen.

Flottans värnpliktiga.

A. Gällande bestämmelser.

Enligt gällande värnpliktslag utgör utbildningstiden för värnpliktiga vid flottan, uttagna till linjetjänst, 340 dagar för dem, som äro inskrivna å sjömanshus, och 200 dagar för övriga värnpliktiga. Tjänstgöringen skall fullgöras antingen i en följd med början under inskrivningsåret eller nästföljande år eller ock, där Kungl. Maj:t till följd av särskilda omständigheter prövar nödigt, i två omgångar, av vilka den ena tager sin början under inskrivningsåret eller nästföljande år och den andra fullgöres före utgången av tredje året efter inskrivningsåret. Studenter och likställda samt sjökaptener och likställda skola fullgöra tjänstgöring om 260 dagar i en följd med början under inskrivningsåret eller nästföljande år. Enligt 1941 års förut omnämnda provisoriska bestämmelser äro emellertid värnpliktiga tillhörande årsklass 1940 eller årsgrupp 1941 skyldiga att tjänstgöra 360 dagar, repetitionsövningar oräknade.

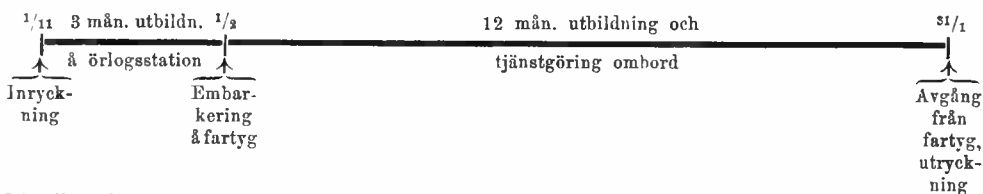
Försvarsutredningen har framhållit, att i den försvarsorganisation, som nu vore under förberedande, tjänstgöringstiden för flottans värnpliktiga — efterutbildningsövningen inberäknad — liksom för övriga försvarsgrenar avsåges fastställd till 15 månader. Med hänsyn till de för tjänsten vid flottan speciella förhållandena borde dessa tjänstgöringsmånader fördelas på annat sätt än vad för exempelvis armén förutsattes vara fallet. I det följande återgives den av försvarsutredningen lämnade redogörelsen för huru tjänstgöringstiden bör utnyttjas för olika värnpliktskategorier vid flottan.

B. Utbildning av värnpliktiga i allmänhet.

a) Sjömanshusinskrivna värnpliktiga.

Denna kategori värnpliktiga, som är den för bemanningen av örlogsfartygen viktigaste, borde enligt försvarsutredningens mening i sin helhet uttagas för tjänstgöring vid flottan. Efter fullgjord fredstjänstgöring avsåges dessa värnpliktiga hela sin värnpliktstid vara tilldelade marinen.

På grund av dels svårigheten att vid flottan anordna repetitionsövningar av kortare varaktighet med större kontingenter, dels ock svårigheten för denna personalkategori, som i huvudsak är sysselsatt i sjöfart, att under en bestämd, kortare tidrymd kunna tillfälligt lämna ordinarie sysselsättning, förutsattes inga repetitionsövningar och ingen efterutbildningsövning äga rum, utan hela tjänstgöringstiden skulle uttagas i en följd. Härvid syntes tjänstgöringen lämpligen böra fullgöras enligt följande schema:

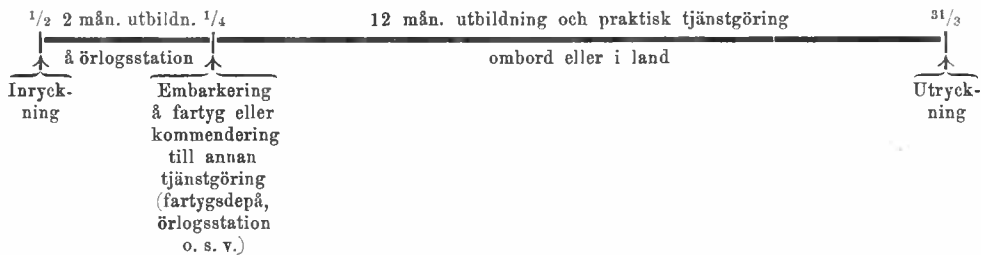
b) Övriga värnpliktiga (icke sjömanshusinskrivna värnpliktiga).

Enär antalet av en årsklass sjömanshusinskrivna värnpliktiga icke vore tillräckligt stort för att medgiva upprätthållandet av rustade sjöstridskrafter i tillräcklig omfattning, vore det enligt försvarsutredningens mening alltjämt erforderligt att komplettera årskontingenten till flottan med andra värnpliktiga, vilka vid inskrivningen skulle uttagas till tjänstgöring vid marinen.

Dessa värnpliktiga avsåges efter fullgjord första tjänstgöring kvarstå vid flottan för krigsbehovets fyllande under ett antal år, som förslagsvis kunde angivas till 10 men som tid efter annan måste regleras med hänsyn till det antal sjömanshusinskrivna värnpliktiga, som kunde beräknas vara disponibelt för krigstjänstgöring. Sistnämnda antal vore beroende förutom av årsklassernas storlek även av handelsflottans behov av arbetskraft för upprätthållande av sjöfarten och måste med hänsyn härtill vid olika tidpunkter revideras. Enär de värnpliktiga sålunda efter viss tid skulle avses för annan krigstjänstgöring än den de ursprungligen utbildats för, borde de i samband med överförandet från flottan till annan försvarsgren (armén) undergå omskolning. Härför avsåges en tid av 1 månad, vilken skulle utnyttjas för efterutbildningsövning vid armétruppförband.

Enär sammanlagda fredstjänstgöringen beräknades till 15 månader, måste på grund av vad nyss sagts första tjänstgöringen för här avsedda värnpliktiga komma att omfatta 14 månader eller en månad mindre än för de sjömanshus-

inskrivna värnpliktiga. Tjänstgöringen kunde äga rum exempelvis enligt följande schema:

Utredningen har vidare framhållit, att det beroende på särskilda förhållanden kunde visa sig lämpligare, att större eller mindre del av årsklassen inryckte vid annan tidpunkt av året än här förutsatts. Det kunde enligt utredningens mening ej undvikas, att den förberedande utbildningen till följd av den därför utmäta kortare tiden icke för nu ifrågakommande kategori bleve så grundlig som sjömanshusinskrivna värnpliktigas utbildning vid påbörjandet av den praktiska tjänstgöringen.

C. Utbildning av sjökaptener och likställda.

Värnpliktiga sjökaptener, styrmän och maskinister borde enligt försvarsutredningens mening hela den tid, de kvarstå i värnpliktsåldern, tillhöra flottan.

a) Värnpliktiga sjökaptener.

Av denna kategori antagas för närvarande årligen en del till reservofficersaspiranter (reservkadetter). Antalet aspiranter utfylles i övrigt med dels sjökaptener, som avlagt sin examen vid navigationsskola efter det att de fullgjort sin värnpliktstjänstgöring, dels f. d. stammanskap, som genomgått navigationsskolas sjökaptensklass. Utbildningen till reservofficer med dessa färdigheter omfattar för närvarande omkring 15 månader.

Utredningen har uttalat, att det syntes mest rationellt att utnyttja tjänstgöringstiden för de värnpliktiga sjökaptener, som ej hava för avsikt att bliva reservofficerare, genom att därunder utbilda dem till värnpliktiga officerare. Denna utbildning borde ske helt och hållet parallellt med reservofficersutbildningen, och de värnpliktiga sjökaptenerna borde därunder följaktligen genomgå sjökrigsskolans reservofficerslinje.

De värnpliktiga sjökaptenerna skulle enligt utredningens förslag efter avslutad 15 månaders utbildning bliva värnpliktiga officerare samt borde som sådana vara skyldiga att fullgöra två repetitionsövningar om vardera 2 månader (60 dagar), en senast under sjunde året och en senast under tolfte året efter inskrivningsåret. Den första repetitionsövningen skulle fullgöras av vederbörande såsom värnpliktigt fänrik, den andra såsom värnpliktigt löjtnant.

b) Värnpliktiga styrmän och maskinister.

Dessa kategorier värnpliktiga hade av utredningen ansetts böra liksom för närvarande erhålla sådan utbildning, att de kunna fullgöra tjänst i underofficersbefattning å däck respektive i maskinrum å flottans fartyg. På grund av den längre tjänstgöringstiden om 15 månader borde utbildningen härför kunna ytterligare förbättras i förhållande till den nuvarande.

De värnpliktiga styrmännen och maskinisterna skulle efter avslutad 15 månaders utbildning bliva värnpliktiga underofficerare samt borde som sådana vara skyldiga att fullgöra 2 repetitionsövningar enligt samma grunder som för de värnpliktiga officerarna vore angivet.

D. Utbildning av värnpliktiga i specialtjänst.

Av försvarsutredningen har avsetts, att flottan vid inskrivningarna årligen skulle tilldelas, förutom sjöofficers-, marinintendents- och mariningenjöraspiranter, jämväl ett antal värnpliktiga studenter och likställda, tillhörande ett flertal olika kategorier, nämligen ingenjörer och kemister, intendent, läkare, tandläkare samt artilleritekniker (tygtekniker). Gemensamt för dessa studenter och likställda vore, att tjänstgöringstiden skulle uppdelas i dels militär utbildning, dels fackutbildning och facktjänstgöring eller specialtjänstgöring.

Utredningen har framhållit, att tjänstgöring och utbildning m. m. för aspiranter komme att av utredningen närmare behandlas i dess slutliga betänkande under de särskilda befälskårerna. Beträffande tjänstgöringen för övriga studenter och likställda borde denna ordnas enligt vissa av utredningen angivna principiella linjer, för vilka redogöres å sid. 51—52 i propositionen.

Försvarsutredningen har vidare i anslutning till vad av utredningen anförts rörande arméns värnpliktiga framhållit, att vissa av de ifrågavarande kategorierna syntes böra åläggas skyldighet att för underhållande av sina färdigheter inom det militära specialområde, de tillhörde, samt för vinnande av kännedom om utvecklingen på såväl detta område, som inom marinen i övrigt fullgöra viss ytterligare tjänstgöring. Denna syntes böra bestämmas till högst 6 månader, vilken tid borde kunna i omgångar, exempelvis tre om vardera 2 månader, fördelas på hela värnpliktstiden.

E. Viss utbildning av f. d. fast anställt manskap.

Försvarsutredningen har funnit, att flaggkorpraler, korpraler och 2. klass sjömän, vilka efter avslutad anställning vid flottans stam redovisas såsom värnpliktiga, under hela den återstående värnpliktstiden borde tillhöra flottan. För att möjliggöra deras fortsatta användbarhet och vidmakthållandet av deras yrkesskicklighet borde de undergå en repetitionsövning om en månad, motsvarande efterutbildningsövningen vid armén. Denna repetitionsövning borde infalla vid 35 års ålder.

Kustartilleriets värnpliktiga.

A. Gällande bestämmelser.

Enligt gällande värnpliktslag utgör utbildningstiden för värnpliktiga i allmänhet vid kustartilleriet 200 dagar, fördelade på en första tjänstgöring om 170 dagar med början under inskrivningsåret eller nästföljande år samt med en repetitionsövning om 30 dagar före utgången av tredje året efter inskrivningsåret. Studenter och likställda skola tjänstgöra sammanlagt 260 dagar, fördelade på en första tjänstgöring om 230 dagar, som tager sin början under inskrivningsåret och antingen fullgöres i en följd eller uppdelas på inskrivningsåret och nästföljande år, samt en repetitionsövning om 30 dagar före utgången av tredje året efter inskrivningsåret. Även för kustartilleriets del gälla 1941 års provisoriska bestämmelser om 360 dagars tjänstgöringstid, repetitionsövningar häri ej inräknade, för årsklass 1940 och årsgrupp 1941.

B. Utbildning av värnpliktiga i allmänhet.

Tjänstgöringstiden för huvuddelen av kustartilleriets värnpliktiga har av försvarsutredningen liksom för övriga försvarsgrenar beräknats till sammanlagt 15 månader. I huvudsaklig överensstämmelse med vad som anförts beträffande arméns värnpliktiga borde denna tjänstgöring omfatta en första tjänstgöring om 12 månader, två repetitionsövningar om vardera 1 månad samt en efterutbildningsövning om 1 månad.

För att tillgodose mobiliseringsbehovet av värnpliktiga borde kustartilleriet tilldelade värnpliktiga under hela sin värnpliktstid tillhöra kustartilleriet. En efterutbildningsövning, förlagd till en relativt sen tidpunkt av värnpliktstiden, finge härigenom stor betydelse för återupplivandet av de värnpliktigas tidigare förvärvade kunskaper och färdigheter. Det måste emellertid förutsättas, att de värnpliktiga, då de uppnått en viss ålder, icke alltid vore lämpade att bestrida de befattningar, för vilka de tidigare utbildats. Det kunde också tänkas, att organisatoriska eller andra skäl gjorde det nödvändigt eller lämpligt att avse de värnpliktiga för annan tjänst än den, för vilken de tidigare utbildats. Efterutbildningsövningen vid kustartilleriet finge därför liksom vid armén jämväl till uppgift att medgiva omskolning av de värnpliktiga för eventuella nya uppgifter.

I fråga om värnpliktstjänstgöringens inpassande under året och under värnpliktstiden gjorde sig enligt vad utredningen anført vid kustartilleriet i stort sett samma synpunkter gällande som vid armén.

C. Utbildning till värnpliktigt befäl.

Kustartilleriets behov av befäl måste i avsevärd omfattning tillgodoses genom utbildning av härför lämpliga värnpliktiga. I stort sett har detta hittills skett endast genom utbildning till värnpliktigt underbefäl av värnpliktiga studenter och likställda. Med hänsyn till det avsevärt ökade behovet av under-

befäl måste enligt *försvarsutredningens* mening härutinnan den ändringen vidtagas, att jämväl bland övriga värnpliktiga ett antal måste uttagas och utbildas till värnpliktigt underbefäl.

För samtliga, som uttoges för utbildning till underbefäl, gällde emellertid, att tjänstgöringstiden förutsattes bliva densamma som för övriga värnpliktiga. Underbefälsutbildningen skulle sålunda avslutas vid slutet av de värnpliktigas första tjänstgöring, varefter de värnpliktiga under repetitionsövningarna (efterutbildningsövningen) avsåges att tjänstgöra i underbefälsbefattningar.

Utredningen har avsett, att kustartilleriets behov av övrigt befäl — d. v. s. officerare och underofficerare — liksom hittills skulle i första hand — förutom genom stampersonal — tillgodoses genom frivillig utbildning. Det har sålunda förutsatts, att officerare i reserven alltjämt skulle huvudsakligen rekryteras genom utbildning av värnpliktiga studenter och likställda, sedan dessa fullgjort vederbörlig värnpliktstjänstgöring. Vad beträffar underofficerare i reserven, har utredningens avsikt varit att tillgodose behovet härav genom anordnande av särskilda årliga utbildningskurser för sådant stammanuskap, som genomgått fullständig underbefälsutbildning och som avser att lämna den aktiva tjänsten men dessförinnan önskar förskaffa sig kompetens för utnämning till underofficer i reserven. Anställning såsom underofficer i reserven skulle även utan vidare kunna vinnas av den, som genomgått fullständig underofficersskola.

Därest nu angivna vägar för fyllande av behovet av officerare och underofficerare i reserven icke skulle giva tillfredsställande resultat, måste man enligt utredningens mening även för kustartilleriets del tillgripa utvägen med tvångsvis uttagning av värnpliktiga för utbildning till värnpliktiga officerare eller underofficerare i huvudsaklig överensstämmelse med vad som härutinnan föreslagits för arméns vidkommande.

D. Utbildning av värnpliktiga i specialtjänst.

Härutinnan skulle enligt *försvarsutredningens* mening i stort sett gälla samma synpunkter som beträffande motsvarande kategorier vid armén.

E. Viss utbildning av f. d. fast anställt manuskap.

Manuskap vid kustartilleriet, vilket efter avslutad stamanställning övergår till att vara värnpliktiga, borde enligt *försvarsutredningens* mening för vidmakthållande av sin användbarhet åläggas att fullgöra värnpliktstjänstgöring om en månad, motsvarande efterutbildningsövningen.

F. Beredskapsövning.

Försvarsutredningen har framhållit, att med föreslagen första tjänstgöring för de värnpliktiga om 12 månader och denna tjänstgörings påbörjande omkring den 1 april någon beredskap — med rustade förband — icke kunde åstadkommas förrän tidigast omkring den 1 oktober. Endast en årsklass värn-

pliktiga vore vid denna tidpunkt i tjänstgöring, varför jämväl omfattningen av den möjliga beredskapen bleve högst begränsad. För att utan omgång och vidlyftiga åtgärder möjliggöra en ökad beredskap borde värnpliktslagens bestämmelser även vid kustartilleriet medgiva inkallelse (kvarhållande) under 6 månader — utöver eljest föreskriven tjänstgöringsskyldighet i fredstid — av de två yngsta årsklasserna.

Flygvapnets värnpliktiga.

A. Gällande bestämmelser.

Enligt 1936 års värnpliktslag utgör utbildningstiden vid flygvapnet för värnpliktiga i allmänhet 210 dagar. Tjänstgöringen skall fullgöras antingen i en följd eller, där Kungl. Maj:t till följd av särskilda omständigheter prövar nödigt, i två omgångar, av vilka den ena tager sin början under inskrivningsåret eller nästföljande år och den andra fullgöres före utgången av tredje året efter inskrivningsåret. För studenter och likställda utgör utbildningstiden sammanlagt 260 dagar. Denna tjänstgöring skall fullgöras antingen i en följd med början under inskrivningsåret eller i två omgångar, av vilka den ena tager sin början under inskrivningsåret och den andra fullgöres före utgången av tredje året efter inskrivningsåret. Här må emellertid erinras om de ovan i olika sammanhang nämnda provisoriska bestämmelserna om 360 dagars tjänstgöringstid — repetitionsövningar ej inräknade — för årsklass 1940 och årsgrupp 1941.

B. Utbildning av värnpliktiga i allmänhet.

Försvarsutredningen har uppställt såsom önskemål, att utbildningstiden skulle erhålla tillräcklig längd, att antalet i tjänst i fred vid förbanden skulle bli tillräckligt, att antalet årliga inryckningar skulle begränsas till det minsta möjliga samt att beredskapen skulle bli tillfredsställande tillgodosedd.

Utbildningstiden för flygvapnets värnpliktiga borde enligt utredningens mening på grund av tjänstgöringens speciella natur uppdelas i allmän militärutbildning samt fackutbildning och fortsatt tjänstgöring. För allmän militärutbildning krävdes en utbildningstid av omkring 1½ månad; återstående del av utbildningstiden skulle ägnas åt fackutbildning och fortsatt tjänstgöring. Med den nu gällande utbildningstiden skulle alltså för fackutbildning och fortsatt tjänstgöring återstå endast omkring 5½ månader. Erfarenheterna — särskilt från beredskapstiden — hade klart ådagalagt, att denna utbildningstid vore alltför kort för att de värnpliktiga skulle kunna bli förtrogna med flygmaterielen och för att de skulle kunna insättas i sina krigsbefattningar.

I anslutning härtill har utredningen uttalat, att det för att de värnpliktiga skulle kunna bibringas en tillfredsställande utbildning enligt vad erfarenheten utvisat krävdes en utbildningstid av ett år. Detta gällde i första hand värnpliktiga i linjetjänst men borde jämväl äga tillämpning på värnpliktiga,

som avsåges för handräckningstjänst. Tillgången på värnpliktiga, som avsåges för handräckningstjänst, vore för övrigt så begränsad, att behovet av denna kategori värnpliktiga knappast syntes kunna fyllas med mindre än att utbildningstiden bleve ettårig.

För att möjliggöra tillämpningsövningar i högre, fältstarka förband samt för att medgiva uppsättning av vissa under dessa övningar erforderliga markförband (basförband), borde enligt utredningens mening erforderligt antal värnpliktiga tillhörande de senast utbildade årsklasserna kunna inkallas till två repetitionsövningar om vardera 30 dagar. Därmed tillgodosåges jämväl behovet för beredskapens skärpande under ifrågavarande tid. Repetitionsövningarna borde kunna fullgöras i ett sammanhang eller var för sig för att därigenom möjliggöra smidig anpassning till verksamheten inom vapnet. Repetitionsövningarna borde vara fullgjorda före utgången av sjätte året efter inskrivningen.

Huvuddelen av flygvapnets värnpliktiga i linjetjänst, vilka sannolikt efter tionde året efter inskrivningen komme att överföras till armén, borde i samband härmed undergå erforderlig utbildning med hänsyn till sina ändrade tjänstgöringsförhållanden under krig. Härför erfordrades en efterutbildningsövning om 30 dagar, vilken sannolikt borde äga rum under elfte eller tolfte året efter inskrivningen.

C. Utbildning till biträdande ingenjörer.

Värnpliktiga, som uttagas till biträdande ingenjörer, äro avsedda att tjänstgöra i denna befattning i flygförvaltningen, vid flygförbanden och vid flygverkstäderna i krig. Härför kräves god kännedom om flygmaterielen. Med hänsyn till de tekniska förkunskaper dessa värnpliktiga avses skola besitta, syntes det *försvarsutredningen*, att utbildningstiden dock liksom för huvuddelen av flygvapnets värnpliktiga kunde begränsas till 360 dagar jämte sedvanliga repetitionsövningar. Därest den tid, inom vilken repetitionsövningar vid flygvapnet senast borde vara fullgjorda, utsträcktes till åttonde året, torde några särbestämmelser i värnpliktslagen för de biträdande ingenjörerna icke erfordras. Dessa värnpliktiga avsåges icke skola överföras till armén.

D. Utbildning till värnpliktigt befäl.

Försvarsutredningen har härom anfört, att flygvapnets behov av befäl — bland annat underofficerare — avsevärt ökats framförallt genom införandet av ny organisation av de basförband, vilka skola uppsättas i krig. I dessa förband funnes ett flertal befattningar — såsom t. ex. stabsunderofficer samt chef för vakt- och beredskapsavdelning — vilka, med hänsyn till befattningens art samt det ansvar och den befälsställning, som vore förenad med densamma, borde besättas av underofficerare. Därest man härför avsåge underofficerare på stat, skulle följderna bliva *dels* avsevärt ökade kostnader för avlöning, *dels* fördröjning av vapnets uppsättning — stora svårigheter föreläge nämligen att utbilda tillräckligt antal underofficerare på stat. Även

om man avsåge underofficerare i reserven, skulle resultatet bliva fördröjning av vapnets uppsättning, ty svårigheterna att kunna utbilda tillräckligt antal funnes även för denna kategori.

De påpekade olägenheterna skulle emellertid enligt utredningens mening i stort sett kunna undvikas, om för ifrågavarande befattningar avsåges värnpliktiga underofficerare. Därigenom skulle man även vinna erforderlig elasticitet i personalorganisationen. Utredningen ville med hänsyn till det anförda förorda, att av flygvapnets värnpliktiga ett erforderligt antal härför lämpliga efter fullgörandet av den första tjänstgöringen (360 dagar) uttoges för ytterligare 6 månaders tjänstgöring och härunder utbildades till värnpliktiga underofficerare. Ifrågavarande värnpliktiga borde därefter fullgöra tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar före utgången av respektive fjärde, åttonde och tolfte åren efter inskrivningsåret. Befordran (konstituering) av härtill lämpliga värnpliktiga borde äga rum till värnpliktig furir efter det den till aderton månader förlängda första tjänstgöringen avslutats samt till värnpliktig underofficer tidigast efter det den första repetitionsövningen fullgjorts, varvid särskilt borde beaktas, att befordran icke skedde före jämnåriga underbefäl på stat eller i reserven.

E. Utbildning till flygförare, bombfällare och flygskyttar.

Försvarsutredningen har framhållit, att man för att minska antalet aktiv personal och reservpersonal vid flygvapnet och sålunda erhålla eftersträvad elasticitet i organisationen borde på frivillighetens väg uttaga härför lämpliga värnpliktiga till flygförare, bombfällare och flygskyttar. För att bibringa dessa personalgrupper den utbildning, som erfordrades för att de skulle kunna ingå i krigsflygförbanden, krävdes emellertid längre utbildningstid än för huvuddelen av flygvapnets värnpliktiga. Erfarenheten hade givit vid handen, att för utbildning till flygförare och bombfällare krävdes omkring 630 dagar samt för utbildning till flygskytt omring 540 dagar.

Emellertid har utredningen framhållit, att då nu ifrågavarande personal uttoges efter ansökan, borde bestämmelserna om deras tjänstetid icke inflyta i värnpliktslagen, vilken ju reglerade den tvångsvis skeende uttagningen.

F. Viss utbildning av f. d. fast anställt manskap.

Värnpliktig, som varit fast anställd vid flygvapnet under sammanlagt minst två år, borde enligt *försvarsutredningens* uppfattning för att underhålla under utbildningen förvärvade kunskaper och färdigheter fullgöra en repetitionsövning om 30 dagar, vilken lämpligen borde förläggas till senast tionde året efter avgången från aktiv tjänst. Beträffande denna grupp av värnpliktiga gällde vad förut sagts beträffande motsvarande kategorier vid flottan och kustartilleriet. Dessa värnpliktiga borde icke överföras till armén.

Föredragande departementschefen, statsrådet Sköld har i huvudsak anført:

»I samband med tillsättandet av 1941 års försvarsutredning erinrade jag i anförande till statsrådsprotokollet, att 1936 års försvarsorganisation varit före-

mål för en rad partiella reformer. Jag anförde vidare, att det framstode såsom önskvärt, att vid snaraste lämpliga tillfälle en överblick företoges över den samlade försvarsorganisationen. Med utgångspunkt från dennas nuvarande sammansättning skulle man därefter söka fastställa de linjer, efter vilka den fortsatta utvecklingen av försvarsorganisationen under de närmaste åren borde löpa. Jag förordade därför igångsättande av en grundlig och enhetlig utredning rörande hela det frågekomplex, som sammanhänger härmed, och Kungl. Maj:t beslöt i enlighet med min hemställan.

Försvarsutredningens arbete har sedermera bedrivits med sådan skyndsamhet, att utredningen inom förhållandevis kort tid torde kunna framlägga ett fullständigt förslag. Med hänsyn till det nära sambandet mellan frågan om den tilltänkta försvarsorganisationens utformning samt de centrala värnpliktsfrågorna hade det givetvis varit önskvärt, att sistnämnda frågor kunnat infogade i sitt sammanhang föreläggas riksdagen till prövning. Vägande skäl hava emellertid nödgat mig att frångå denna ordning och redan nu påkalla beslut rörande värnplikten.

De grundläggande bestämmelserna rörande värnplikten sammanhånga även med andra frågor än de i egentlig mening krigsorganisatoriska. Nämnda bestämmelser utgöra tillsammans med stadgandena angående det tekniska förfarandet vid inskrivning och redovisning av värnpliktiga det huvudsakliga innehållet i gällande värnpliktslag. I det föregående har redogjorts för riksdagens beslut i början av innevarande år att i princip godkänna ett till de särskilda fredsförbanden anknutet system för värnpliktsredovisningen samt för de åtgärder, som i anslutning därtill vidtagits. Till hithörande frågor återkommer jag i det följande med en närmare redogörelse. Målet har alltifrån början varit att genomföra den nya och mera effektiva organisationen för inskrivningsväsendet och värnpliktsredovisningen från och med nästkommande årsskifte. Med detta mål för ögonen har rullföringsnämnden — med utelämnande av stadganden om de värnpliktigas tjänstgöringsskyldighet — framlagt förslag till ny värnpliktslag. Nämnden har i anslutning därtill understrukt behovet av såvitt möjligt till innehåll och form definitiva lagbestämmelser såsom grund för en ny inskrivningsförordning och andra tillämpningsförfattningar, vilka endast om sådana lagbestämmelser meddelades kunde erhålla den säkerhet och stadga, som erfordrades för att den planerade organisationen på området skulle fungera ostört. Vad nämnden sålunda anförut synes mig äga sin riktighet. Det har emellertid för mig liksom för försvarsutredningen framstått såsom i hög grad önskvärt, att ett fullständigt förslag till värnpliktslag förelägges riksdagen. Blott genom att se värnpliktslagens i varandra ingripande stadganden i ett sammanhang torde man vinna möjlighet att rätt bedöma alla dess detaljer. Vissa av de förslag jag i det följande framlägger, exempelvis förslaget om uttagning av vissa värnpliktiga till officers- eller underofficersutbildning, inverka på lagen även i de delar, rörande vilka rullföringsnämnden framlagt förslag. Med hänsyn till angivna förhållanden har det synts mig nödvändigt, att redan nu framlägges förslag även om övningstiden för de värnpliktiga och om övriga för värnplikten grundläggande frågor.

Även andra skäl peka i samma riktning. I fråga om utbildningstiden gälla nu provisoriska bestämmelser, avseende allenast värnpliktiga tillhörande årsklass 1940 eller årsgrupp 1941. Därest förslag om slutgiltiga föreskrifter härutinnan icke nu skulle kunnat antagas, hade med största sannolikhet förslag om en ny provisorisk förordning rörande årsklass 1941 måst framläggas redan vid början av nästa riksdag för att längre fram under samma riksdag följas av förslag till definitiva bestämmelser i ämnet. Det är emellertid uppenbart, att vad som under beredskapstiden vunnits i fråga om förbättrad utbildning snarast möjligt bör befästas. Detta måste ske genom att kommande årsklasser erhålla en i fastare former bedriven, tillräckligt effektiv utbildning. Vad vidare angår den höjning av värnpliktsålderns övre gräns, som i det följande förordas, bör denna givetvis, om den skall ske, göras vid årsskiftet, då de värnpliktiga, som under år 1941 fyllt 46 år, enligt hittills gällande regler skulle upphöra att vara värnpliktiga. Även sloandet av gränsen mellan beväring och landstorm, varom jag i det följande framlägger förslag, bör lämpligen äga rum vid ett årsskifte. I sistnämnda hänseenden hade sålunda för undvikande av onödigt dröjsmål förslag under alla omständigheter måst föreläggas innevarande års riksdag.

Slutligen må här erinras om önskvärdheten av att de värnpliktiga tillräckligt långt i förväg få kännedom om de förpliktelser, som komma att åvila dem. Särskilt gäller detta i fråga om uttagningen till officers- eller underofficersutbildning, vilken avses skola ske första gången bland värnpliktiga, som för närvarande fullgöra sin första tjänstgöring.

Jag övergår härefter till en granskning av 1941 års försvarsutrednings nu föreliggande förslag.

Enligt de förut nämnda provisoriska bestämmelserna om utbildningstiden har denna för de yngsta värnpliktiga — årsklass 1940 och årsgrupp 1941 — förlängts till 360 dagar, repetitionsövningar häri ej inräknade. Vid framläggandet av propositionen om sådan förlängning anförde jag, att de under senare år gjorda erfarenheterna syntes mig klart ådagalägga, att större krav än förut måste ställas på de värnpliktigas utbildning. Jag framhöll emellertid, att jag icke var beredd att då fatta slutlig ståndpunkt till frågan om övningstidens längd i den blivande försvarsorganisationen.

Erfarenheten har visat nödvändigheten av att fältförbanden äro krigsdugliga omedelbart efter mobilisering. I likhet med försvarsutredningen och chefen för armén finner jag kravet härå vara av grundläggande betydelse vid bestämmandet av de värnpliktigas tjänstgöringstid. För att detta krav skall kunna tillgodoses är det ofrånkomligt att avsevärt förlänga den övningstid, som föreskrives i gällande värnpliktslag.

De undersökningar, som gjorts inom försvarsutredningen, ha lett fram till att första tjänstgöringen borde bestämmas till sammanlagt 15 månader. Utredningen har emellertid erinrat om de betydande olägenheter och de stora kostnader, vilka skulle vara förenade med en tjänstgöringstid av sådan längd. Bland annat skulle en dylik övningstid nödvändiggöra, att två års-

klasser samtidigt vore under utbildning vid truppförbanden. Med hänsyn härtill har utredningen funnit sig böra anvisa en väg att inrymma första tjänstgöringen inom en tid av 12 månader. Genom att tillgodose behovet av repetitionsövningar och genom att effektivisera utbildningsarbetet skulle man enligt utredningens mening kunna reducera olägenheterna av minskningen i övningstiden. Från samma utgångspunkter har chefen för armén och lantförsvarets utbildningskommission funnit sig böra lämna den föreslagna tiden av 12 månader utan erinran. Jämväl cheferna för marinen och flygvapnet ha anslutit sig till försvarsutredningens förslag i denna del. Överbefälhavaren har uttalat, att en försvarsordning, som nödortfigt tillgodosåge kraven såväl på utbildning, fast organisation och erforderlig beredskap som på social rättvisa måste grundas på en första tjänstgöringstid om minst 18 månader. I full utsträckning kunde dessa krav enligt hans mening tillgodoses först genom en för alla gällande första tjänstgöringstid om 24 månader. Därest det skulle visa sig icke vara möjligt att tillmötesgå dessa yrkanden utan att åsidosätta kraven på medel för materielanskaffning och personalkader, ville överbefälhavaren dock icke motsätta sig en begränsning tills vidare av tjänstgöringstiden i enlighet med försvarsutredningens förslag.

För min del finner jag de av överbefälhavaren anförda synpunkterna på frågan om första tjänstgöringens längd förtjäna noggrant övervägande. Därvid kan man givetvis icke undanskjuta det av honom berörda spørsmålet om avvägningen mellan å ena sidan de kostnader, som sammanhånga med övningstidens längd, samt å andra sidan utgifterna för materielanskaffningen och för den fast anställda kadern. Jag vill understryka, att en utsträckning av de värnpliktigas första tjänstgöring till att omfatta mer än ett år leder till mycket avsevärda merkostnader. De av försvarsutredningen och chefen för armén framhållna praktiska svårigheter — med hänsyn till behovet av såväl befäl som lokaler — vilka skulle vara förknippade med en första tjänstgöring av längre varaktighet än 12 månader, måste även vålla betänkligheter. Vad angår kravet på rättvisa vid utkrävandet av värnplikten, synes mig detta icke få drivas ända därefter, att huvuddelen av de värnpliktiga åläggas en väsentligt förlängd övningstid, därför att en sådan måste utkrävas av ett mindre antal av dem. Det av överbefälhavaren hävdade kravet på upprätthållande av erforderlig beredskap bör även enligt min mening i viss utsträckning tillgodoses genom anlitande av värnpliktiga, som fullgöra sin första tjänstgöring. Dessa böra dock icke för sådant ändamål åläggas en även i fredstid obligatorisk, förlängd tjänstgöring. Beredskapskravet bör — där ej 28 § i värnpliktslagen blir tillämplig — i mån av behov kunna tillgodoses genom användande av den särskilda beredskapsövning, som jag i det följande ämnar föreslå. Vid prövning av samtliga på saken inverkan omständigheter har jag kommit till den uppfattningen att försvarsutredningens förslag i denna del är väl avvägt. Jag ansluter mig därför till förslaget om en första tjänstgöring om 12 månader. Redan genomförandet av detta förslag, varigenom 1941 års provisoriska beslut om första tjänstgöringens längd skulle befästas, innebär en avsevärd men i rådande tidsläge oundviklig ökning av den börda, som enligt gällande lag åvilar den värnpliktige.

I fråga om repetitionsövningarna, vilka för arméns och kustartilleriets del av försvarsutredningen föreslagits till två, har överbefälhavaren framhållit, att de främst tjäna truppförbandsutbildningen. För att fältstarka förband skulle kunna organiseras varje år, vilket vore önskvärt för upprätthållande av arméns krigsduglighet, borde antalet repetitionsövningar ökas till tre. Överbefälhavaren har funnit en sådan ökning önskvärd. Även chefen för armén har understrukit olägenheterna med försvarsutredningens förslag i denna del. I likhet med försvarsutredningen finner jag emellertid, att hänsyn måste tagas även till sociala och ekonomiska skäl samt att i följd därav antalet repetitionsövningar bör begränsas till två. Repetitionsövnings längd bör framdeles även i fall, då den för närvarande är 25 dagar, bestämmas till 30 dagar. Vad angår föreslagen efterutbildningsövning delar jag försvarsutredningens mening. Sistnämnda övning har i 1936 års härordning sin motsvarighet i landstormsövningen, som dock är av väsentligt kortare varaktighet. Den omskolning av flertalet värnpliktiga, som är efterutbildningsövningens viktigaste syfte, kräver emellertid en ökning av tiden för övningen till 30 dagar.

Den sammanlagda utbildningstiden skulle sålunda sättas till 15 månader (450 dagar).

Såsom överbefälhavaren och chefen för armén framhållit, är omskolningen av vissa flottans och flygvapnets värnpliktiga i och för sig en olägenhet. Även enligt min mening böra därför icke flera värnpliktiga än som är oundgängligt tagas i anspråk vid dessa försvarsgrenar.

I anslutning till vad försvarsutredningen föreslagit, vilket icke i yttrandena mött gensaga, bör samma tjänstgöringstid — om än med något olika fördelning — föreskrivas för de värnpliktiga i allmänhet oberoende av vilket trupp-slag eller vilken försvarsgren de tillhöra. Utan att de militära önskemålen åsidosättas kan sålunda härvidlag grundsatsen om en såvitt möjligt rättvis fördelning av värnpliktsbördorna tillämpas. I annat avseende måste emellertid avsteg från denna grundsats göras.

Redan gällande värnpliktslag pålägger vissa värnpliktiga längre tjänstgöringstid än som uttages av flertalet. Jag syftar här på studenter och likställda, sjökaptener och likställda samt på andra värnpliktiga, som uttagits för utbildning till underbefäl eller fackmän. Vad närmast angår studenter och likställda, har det, såsom försvarsutredningen påpekat, redan under fredsutbildningen visat sig, att endast en del av dessa tillgodogöra sig utbildningen till plutonchefs ställföreträdare (ersättare). Därtill kommer, att enligt erfarenheterna från beredskapstiden det värnpliktiga befälet vid organiseringen av fältförbanden i stor utsträckning icke hållit måttet.

Den planerade krigsorganisationens ökade omfattning kommer enligt försvarsutredningens mening att nödvändiggöra, att värnpliktiga tagas i anspråk såsom befäl i väsentligt större utsträckning än för närvarande. Sålunda måste bland annat behovet av plutonchefer och motsvarande chefer till övervägande del fyllas med värnpliktigt befäl. Utbildningen till plutonchefs ställföreträdare (ersättare) har av utredningen beräknats kräva en tid av sex och utbildningen till plutonchef en tid av tolv månader utöver första tjänst-

göringen. Till sådan fortsatt utbildning skulle i mån av behov tvångsvis uttagning kunna ske.

Det av försvarsutredningen sålunda förordade avsteget från rättvisepripcipen skulle givetvis innebära ett allvarligt intrång i de ifrågakommande värnpliktigas levnadsförhållanden och i många fall för dem medföra avsevärda olägenheter. Den enskildes intresse måste dock vika för riksförsvarets ofrånkomliga krav. Jag föreslår därför, att lämpliga värnpliktiga må uttagas till fortsatt officers- eller underofficersutbildning i överensstämmelse med utredningens förslag. Uttagningen bör göras av inskrivningsnämnd efter förslag av vederbörande förbandschef. Befrielse från sådan uttagning bör enligt min mening endast i särskilda undantagsfall kunna medgivas värnpliktig, som eljest avsetts för fortsatt utbildning. Frågan härom skall närmare behandlas i specialmotiveringen till 6 §.

Vad chefen för flygvapnet anfört därom, att vissa psykologiska skäl talade emot en tvångsuttagning till fortsatt utbildning torde till en viss grad äga sin riktighet. Dessa skäl synas mig dock få mindre räckvidd, om de till sådan utbildning uttagna på sätt försvarsutredningen föreslagit erhålla skäligen ekonomisk kompensation. Till frågan härom återkommer jag i annat sammanhang.

Jag kan icke dela chefens för flygvapnet betänkligheter mot att vissa värnpliktiga skulle kunna uppnå kaptens tjänstegrad. Redan nu kan ju sådan grad uppnås av landstörmsbefälet, vilket i försvarsutredningens slutliga betänkande torde komma att föreslås ersatt med värnpliktigt befäl med frivillig efterutbildning.

Enligt min mening är det av största vikt, att de värnpliktiga såvitt möjligt samtidigt och under likartade förhållanden fullgöra sin värnplikt. Endast på detta sätt möjliggöres ett rättvist och lämpligt, på inbördes jämförelse grundat uttagande av värnpliktiga till särskild utbildning samt en enhetlig och planmässig organisation av utbildningsarbetet. Det synes mig även betydelsefullt, att de värnpliktiga få tillfälle att i inbördes konkurrens söka nå fram till befälsutbildning och att det blivande befälet redan från början och från grunden blir förtroget med truppens läggning och sätt att reagera samt med fordringarna på en god befälsföring. De värnpliktiga böra av dessa skäl som regel påbörja tjänstgöringen vid samma tidpunkt och gemensamt genomgå rekryt-skola. Tjänstgöringen för huvuddelen av de värnpliktiga måste taga sin början vid ingången av april månad för att med utgången av mars nästföljande år kunna slutföras i och med genomgången vinterutbildning. Då det antal värnpliktiga, som behöver uttagas för utbildning till plutonchefer eller plutonchefs ställföreträdare (ersättare) avsevärt överstiger tillgången på för dylik utbildning lämpliga studenter och med dem likställda, måste särskild utbildning av sistnämnda värnpliktiga te sig såsom olämplig och för utbildningsarbetet störande. Det kan därför ifrågasättas, om ej studentexamen bör tillbakaflyttas till tiden före värnpliktstjänstgöringens början. Om åtgärder i sådan riktning icke vidtagas, blir följderna, att studenterna, såsom chefen för armén påpekat, få uppskjuta påbörjandet av sin militärtjänstgöring till året

efter examen, vilket främst ur den enskildes synpunkt skulle vara olägligt. Då det synes angeläget, att denna fråga på tillfredsställande sätt ordnas, har chefen för ecklesiastikdepartementet efter samråd med mig föranstaltat om förnyad undersökning rörande möjligheterna att tillrättalägga formerna för studentexamens avläggande på sådant sätt, att de olägenheter för den enskilde, som ett bibehållande av den nuvarande examensordningen skulle vid en övergång till det nya värnpliktssystemet komma att medföra, icke skola behöva uppstå. Lösningen av detta skolorganisatoriska spørsmål inverkar icke på värnpliktlagens utformning, vadan i detta sammanhang något slutligt avgörande i frågan icke torde behöva träffas. Den undersökning i ämnet, som enligt vad nyss sagts pågår, innefattar även möjligheterna att genom provisoriska åtgärder komma till rätta med dessa organisatoriska svårigheter redan under nästkommande kalenderår. Härvid kan måhända ändamålsenligheten av det av lantförsvarets utbildningskommission antydda alternativet bliva prövad.

I fråga om vissa av de i specialtjänst uttagna värnpliktiga ha, såsom försvarsutredningen framhållit, allvarliga brister gjort sig gällande under de senaste årens beredskaps tjänstgöring. Med hänsyn härtill har utredningen funnit erforderligt föreslå, att av dessa värnpliktiga skall i omgångar uttagas högst 6 månaders tjänstgöring utöver den för huvuddelen av de värnpliktiga föreskrivna. Å ena sidan skulle flertalet värnpliktiga i specialtjänst få sin tjänstgöring utsträckt över hela värnpliktstiden, vilket i och för sig måste betraktas som oförmånligt. Å andra sidan skulle emellertid den fortsatta utbildningen för dessa värnpliktiga omfatta endast halva tiden av den extra tjänstgöringen för de till officersutbildning uttagna. För min del ansluter jag mig till utredningens förslag i denna del. Dess genomförande skulle — utan att medföra någon oskälig extra börda för de därav berörda — tillgodose kravet på en förbättrad utbildning för dessa värnpliktiga och samtidigt medföra betydande fördelar för tjänsten vid truppförbanden. Sådan förlängd tjänstgöring bör enligt min mening i fall av behov kunna utkrävas även av värnpliktiga, som uttagits till biträdande ingenjörer vid flygvapnet.

Den av försvarsutredningen föreslagna utvidgningen av gällande bestämmelse om beredskapsövning synes mig utgöra ett betydelsefullt led i strävandena att säkerställa försvarsberedskapen även under tid, då tillämpning av 28 § icke bör ifrågakomma. Jag vill därför tillstyrka en sådan utvidgning. Självklart är likväl, att den befogenhet, som härigenom tillagts Kungl. Maj:t, icke kommer att användas i annat fall än då det utrikespolitiska läget ger bestämd anledning härtill. Meningen med anordningen är i själva verket, att beredskapsövningen skall till en viss gräns ersätta längre gående åtgärder.»

II. De värnpliktigas avlöning.

Under fredstjänstgöring utgår enligt nu gällande bestämmelser [kungörelsen den 5 mars 1926 (nr 60) angående avlöning för rullförings- (sjöruddförings-) befäl och värnpliktiga under fredstid m. m. med däri sedermera gjorda änd-

ringar, den senaste genom kungörelse den 16 maj 1941 (nr 284)] penningbidrag till värnpliktig med en krona om dagen. Förutsättning härför är dock, att krigsavlöningsreglementet ej skall tillämpas. Denna ersättning utgår, oavsett om den värnpliktige nått befälsgrad eller ej. Utöver penningbidraget utgår under sjötjänstgöring eller tjänstgöring i sjöreserv till värnpliktig vid marinen, som inkallats till beredskapstjänstgöring, sjötjänstbidrag enligt samma grunder och med samma belopp som tillämpas beträffande sjöstillägg till fast anställd personal av motsvarande tjänstegrad, dock lägst med en krona.

Enligt krigsavlöningsreglementets föreskrifter utgår avlöning till värnpliktig personal efter grad, varigenom ersättningen till den värnpliktige kommer att motsvara måttet av det ansvar, som ålägges honom.

Försvarsutredningen har i denna del anfört bland annat, att det föreslagna systemet med tvångsvis uttagning av vissa värnpliktiga för utbildning till befäl under viss längre tid torde, därest det i tillämpningen skulle visa sig vara effektivt, såsom komplement kräva, att de sålunda uttagna ekonomiskt kompenseras för de särskilda bördor, som påläggas dem. Utredningen vore emellertid icke beredd att i förevarande sammanhang avgiva ett formligt förslag till bestämmelser rörande de värnpliktigas avlöning. Detta spørsmål borde i stället göras till föremål för särskild utredning i annan ordning, var-efter förslag i frågan syntes böra föreläggas 1942 års riksdag. Härvid borde även förutom nyssnämnda frågor upptagas spørsmålet om avlöningsförmåner för de värnpliktiga i specialtjänst (läkare m. fl.), vilkas tjänstgöring avsåges skola kunna fördelas över hela värnpliktstiden.

Föredragande departementschefen har på denna punkt anfört:

»Såsom jag redan i det föregående antytt, böra de till fortsatt befälsutbildning uttagna värnpliktiga och värnpliktiga i specialtjänst med förlängd tjänstgöringstid erhålla skäligen kompensation för de särskilda uppoffringar, som krävas av dem. Frågan om sådan kompensation synes emellertid, såsom försvarsutredningen förutsatt, böra underkastas närmare utredning. Det är min förhoppning, att denna fråga skall inom den närmaste tiden kunna bringas i sådant skick, att det skall bliva möjligt att underställa 1942 års riksdag förslag i ämnet.»

III. Ändring av värnpliktsåldern.

Enligt gällande värnpliktslag är varje svensk man värnpliktig från och med det kalenderår, under vilket han fyller 20 år, till och med det, under vilket han fyller 46 år.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 3 februari 1941 med förslag rörande vissa organisationsändringar inom armén hemställde *chefen för armén*, att med hänsyn till personalbehovet i den nya krigsorganisationen värnpliktsålderns övre gräns måtte höjas med ett år. Genomförandet härav föreslogs skola äga rum den 1 januari 1942. De skäl, som föranledde nyssberörda framställning, göra sig enligt *försvarsutredningens* mening med ännu större styrka gällande

i fråga om den organisation av vårt försvarsväsende, som för närvarande är under förberedande. Utredningen har fördensskull föreslagit, att i 1 § i den nya värnpliktslagen stadgas, att svensk man är värnpliktig till och med det år, under vilket han fyller 47 år.

Föredragande departementschefen har anslutit sig till utredningens förslag i denna del.

IV. Upphävande av skillnaden mellan beväring och landstorm.

Försvarsutredningen har härutinnan anfört följande:

Landstormens tillkomst i vår försvarsorganisation motiverades med behovet av trupper för hemortsförsvaret. För att säkerställa, att vid behov ett snabbt uppbådande av landstormen skulle kunna ske, skedde en stark decentralisering av landstormens mobiliseringsorganisation till landstormsområdena. Samtidigt spärrades användningen av landstormsförbanden utom eget och närmast angränsande inskrivningsområden genom särskilt lagstadgande. För att möjliggöra en rörligare användning av landstormsförbanden upphävdes emellertid detta stadgande i samband med 1936 års försvarsreform.

Utvecklingen har numera gått i den riktningen att en stor del av landstormsförbanden icke längre hava sina främsta uppgifter inom hemortsförsvaret utan på den avgörande krigsskådeplatsen.

Det har vidare av skilda skäl befunnits lämpligt att i krigsorganisationen införa truppförband, i vilka värnpliktig personal tillhörande såväl beväringen som landstormen blandats. För framtiden avses detta system vad underhållstrupperna angår komma att tagas i anspråk i ännu större utsträckning än hittills. Så avses huvuddelen av trängens kuskar och bilförare skola utgöras av värnpliktiga tillhörande årsklasser, som med nuvarande system skulle tillhöra landstormen, under det att det värnpliktiga befälet vid samma trängförband kommer att utgöras av personal, vilken enligt nu gällande ordning skulle hänföras till såväl beväring som landstorm. Därtill kommer, att de rena linjeförbanden ofta hava behov av att såsom specialister få disponera ett växlande antal av årsklasser, som nu ingå i landstormen.

Mobiliseringen av landstormen har hittills ägt rum genom inskrivningsbefälhavarens försorg och skild från mobiliseringen av linjeförbanden. Nu avses, att uppdelning av samtliga värnpliktiga skall ske truppslagsvis och att de olika regementena skola ombesörja mobilisering av samtliga värnpliktiga inom vederbörligt område.

Slutligen har man vid planläggandet av den nya rullföringsorganisationen utgått från att rullföring och mobiliseringsförberedelser för beväring och landstorm borde sammanföras.

Vad sålunda anförts gäve enligt utredningens mening vid handen, att den ursprungligen klara gränsen mellan beväring och landstorm småningom alltmera utsuddats. De goda skäl, på vilka gränsdragningen från början kunde stödjas, hade sedermera i allt väsentligt förlorat sitt berättigande. Vid sådant förhållande och då det framstode såsom ett militärt önskemål att ernå större smidighet i användningen av de årsklasser värnpliktiga, som nu hänföras till landstormen, har utredningen för sin del föreslagit, att gränsen mellan beväring och landstorm upphäves. Utredningen har erinrat, att genom gränsens

slopande även skulle vinnas betydande förenklingar såväl i författningarnas uppställning och formulering som vid deras tillämpning.

Föredragande departementschefen har med hänsyn till landstormens avsedda användning under nutida krigsförhållanden samt behovet av att kunna utnyttja värnpliktig personal tillhörande landstormen för uppgifter och i befattningar vid fältförbanden funnit den nuvarande gränsen mellan beväring och landstorm icke längre möjlig att upprätthålla samt därför tillstyrkt utredningens förslag härutinnan.

V. Inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen.

Nuvarande organisation.

Rekryteringen av de olika truppförbanden och motsvarande enheter är i allt väsentligt territoriell och bygger på landets indelning i inskrivningsområden och militärområden. De värnpliktiga tillhöra således det truppförband (motsvarande enhet), inom vars rekryteringsområde de äro kyrkobokförda. Avsteg från principen förekomma dock. Sålunda tillhöra studenter och likställda, oavsett var de äro bosatta, det truppförband, som de tilldelats vid inskrivningen. Flygvapnets till linjetjänst uttagna värnpliktiga fördelas vid inskrivningen till flygförband med hänsyn till kyrkobokföringsorten men kvarstå sedermera vid de förband, som de vid inskrivningen kommit att tillhöra, oberoende av flyttning.

Beväringen tillhörande sjömanshusinskrivna värnpliktiga intaga i rekryteringsavseende en särställning. Dessa värnpliktiga, vilka i regel tilldelas marinen, tillhöra den örlogsstation, inom vars rekryteringsområde sjömanshuset är beläget. Även i fråga om nämnda värnpliktiga tillämpas sålunda principen om territoriell rekrytering. Att märka är dessutom, att tillhörigheten till sjömanshus är beroende av den värnpliktiges kyrkobokföringsort. Sjökaptenen och likställda tilldelas vid inskrivningen viss örlogsstation och tillhöra denna, även om de flytta utom dess rekryteringsområde.

A. Inskrivningsväsendet.

Inskrivning av de värnpliktiga verkställas av två i väsentligt avseende skilda organisationer. Den ena — här nedan kallad det gemensamma inskrivningsväsendet — ombesörjer inskrivning till samtliga försvarsgrenar av alla värnpliktiga, som icke äro inskrivna på sjömanshus. Den andra — här nedan kallad marinens särskilda inskrivningsväsende — omhänderhar inskrivning av de å sjömanshus inskrivna värnpliktiga.

1. Det gemensamma inskrivningsväsendet.

Det gemensamma inskrivningsväsendet är baserat på den ovan berörda territoriella indelningen. På förslag av chefen för armén utfärdar Kungl. Maj:t årligen i kommandoväg bestämmelser angående den uttagning och tilldelning av värnpliktiga till truppslag och tjänster, som skall äga rum inom

varje inskrivningsområde. Eftersom inskrivningen av värnpliktiga sker rullföringsområdesvis, måste de för ett inskrivningsområde bestämda tilldelnings- och uttagningskontingenterna av inskrivningsbefälhavaren fördelas på honom underlydande rullföringsområden.

För varje rullföringsområde eller i vissa fall för del därav skall finnas en inskrivningsnämnd. Denna verkställer vid förrättningar på skilda platser inom rullföringsområdet inskrivning av de värnpliktiga samt i fråga om huvud delen av dessa även uttagning och tilldelning till truppslag och tjänster. Beträffande uttagningen av vissa kategorier värnpliktiga är däremot inskrivningsnämnden blott förslagsgivande organ. Inskrivningen fullföljes och avslutas i en andra instans, inskrivningsrevisionen. En revision skall finnas för vart och ett av de 21 inskrivningsområdena.

Förberedelserna till inskrivningsförrättning utföras enligt författningar och praxis i huvudsak i inskrivningsbefälhavarens expedition. Där granskas vidare inskrivningsnämndernas verksamhet och vidtagas omfattande förberedelser till inskrivningsrevisionens sammanträde. Enligt av Kungl. Maj:t i kommandoväg utfärdade bestämmelser upprättas i sammanhang härmed förslag beträffande fördelning av inskrivningsområdets studenter och likställda. Sedan fördelningschefen uppgjort förslag till fördelning på honom underlydande inskrivningsområden av värnpliktiga, vilka av inskrivningsnämnderna uttagits till handräckningstjänst, uppgör varje inskrivningsbefälhavare i sin tur mera detaljerade förslag i sådant avseende. Genom inskrivningsbefälhavarens försorg verkställs efterinskrivning av värnpliktiga, som uteblivit från inskrivningsförrättning. Slutligen förberedes inskrivningsrevisionens arbete i de flesta andra avseenden, såsom i fråga om uttagning för utbildning till underbefäl eller fackmän och för tjänstgöring vid vissa truppförband, skjutskolor m. m. och i fråga om behandlingen av samvetsömma.

Inskrivningsrevisionens verksamhet omfattar i huvudsak uttagning och tilldelning av värnpliktiga i de avseenden, i vilka inskrivningsnämnderna och inskrivningsbefälhavaren uppgjort förslag, samt handläggning av ärenden i fråga om samvetsömma och av besvärsmål. Efter avslutandet av inskrivningsrevisionens sammanträde omhändertagas handlingarna av inskrivningsbefälhavaren, genom vilkens försorg handlingarna fullständigast. Vissa handlingar översändas därefter till respektive rullföringsbefälhavare, som lämna erforderliga meddelanden till de värnpliktiga och ombesörja värnpliktsregistreringen.

Ett flertal myndigheter medverka alltså vid inskrivningsförfarandet. Förutom Kungl. Maj:t deltaga i handläggningen av inskrivningsärendena följande militära myndigheter: chefen för armén i samarbete med övriga båda försvarsgrenschefer, samtliga fördelningschefer (likställda), samtliga inskrivningsbefälhavare och samtliga rullföringsbefälhavare. Själva inskrivningen äger rum i två instanser: en inskrivningsnämnd för varje rullföringsområde och en inskrivningsrevision för varje inskrivningsområde. Slutligen må nämnas pastorsämbetenas och mantalsskrivningsförrättarnas åligganden beträffande inskrivningsväsendet.

Såsom nämnts skall i regel en inskrivningsnämnd finnas för varje rullföringsområde. För större rullföringsområde må dock, där Konungen så bestämmer, finnas två eller flera inskrivningsnämnder, var och en för viss del av rullföringsområdet. Jämlikt denna bestämmelse har föreskrivits, att Stockholms stadsrullföringsområde skall hava 3 och Göteborgs stadsrullföringsområde 2 inskrivningsnämnder. Som rullföringsområdenas antal är 78, finnas alltså 81 inskrivningsnämnder.

Inskrivningsnämnd består av en regementsofficer såsom ordförande samt två inom rullföringsområdet bosatta icke militära personer, vilka jämte ett lika antal suppleanter väljas varje gång för två år av landstinget eller, där rullföringsområde utgöres av stad, som ej lyder under landsting, av stadsfullmäktige. Nämnden biträdes av läkare samt av rullföringsbefälhavaren eller i de fall, Konungen bestämmer, annan officer.

Inskrivningsförrättningarna påbörjas i regel under första hälften av februari och skola vara avslutade före den 1 april. Man räknar med att omkring 50 värnpliktiga kunna inskrivas varje förrättningsdag. Arbetskapaciteten torde i regel bliva beroende av den tid, som åtgår för läkarundersökningarna.

Inskrivningsrevisionen består av landshövdingen eller, i händelse denne har förfall eller ämbetet är ledigt, landssekreteraren i det län, till vilket största delen av området hör, såsom ordförande, inskrivningsbefälhavaren samt minst tre andra ledamöter, av vilka minst en från varje till området hörande län eller ej under landsting lydande stad. Sistnämnda ledamöter, vilkas antal för varje till området hörande län eller icke under landsting lydande stad bestämmes av Kungl. Maj:t, utses, jämte lika antal suppleanter, för ett år av landstinget eller för stad, som ej lyder under landsting, av stadsfullmäktige. Revisionen biträdes av en militärläkare och en civil läkare.

Över inskrivningsrevisionens beslut får besvär ej anföras. Hava minst två ledamöter uttalat avvikande meningar, skall beslutet emellertid underställas Konungens prövning.

2. *Marinens särskilda inskrivningsväsende.*

Marinens inskrivningsväsende är baserat på sjömanshusen, som äro sammanförda till sjörrullföringsområden. Dessa sammanfalla med marindistriktet med undantag för det inom Gotlands marindistrikt liggande Visby sjömanshus, som hänföres till Stockholms sjörrullföringsområde.

För varje sjömanshus skall finnas en inskrivningsnämnd med likartad sammansättning och samma uppgifter som inskrivningsnämnden för rullföringsområde. Inskrivningarna vid sjömanshusen kontrolleras och avslutas av inskrivningsrevisionen, om vars befattning med sjömanshusinskrivna värnpliktiga gäller i stort sett samma regler som beträffande dess befattning med övriga värnpliktiga.

B. *Värnpliktsregistreringen.*

Liksom fallet är med inskrivningsväsendet har även beträffande värnpliktsregistreringen två skilda organisationer uppstått och utvecklats vid

sidan av varandra, den gemensamma värnpliktsregistreringen för huvuddelen av de värnpliktiga och marinens särskilda värnpliktsregistrering för värnpliktiga, inskrivna å sjömanshus.

1. Den gemensamma värnpliktsregistreringen.

Den gemensamma värnpliktsregistreringen ansluter till indelningen av riket i rullföringsområden. För varje sådant område finnes en rullföringsbefälhavare med rullföringsexpedition.

För landstormens organisering är riket indelat i landstormsområden. Denna indelning ansluter till indelningen i rullföringsområden på så sätt att varje rullföringsområde i allmänhet är uppdelat på två, i vissa fall tre eller fyra landstormsområden. För landstormsområde finnes en landstormsområdesbefälhavare med landstormsområdesexpedition.

Förutom vid rullföringsområde registreras vissa värnpliktiga även vid truppförband och motsvarande enheter. Sålunda registreras samtliga klass B tillhörande värnpliktiga vid det truppförband eller den motsvarande enhet, som de tilldelats. Enahanda är förhållandet med manskap, tillhörande truppförbandets reserv.

Vid tjänstgöring för utbildning registreras de värnpliktiga vid vederbörliga utbildningsenheter. Vid inryckningen till tjänstgöring sker, där så erfordras, en reglering av värnplikts- och tjänstgöringsförhållandena.

I och för tjänstgöring för rikets försvar krigsplaceras de värnpliktiga på vederbörliga krigsförband. Krigsredovisningen ordnas för samtliga värnpliktiga centralt vid krigsförbandens depåer, varjämte krigsförbanden förses med erforderliga fältredovisningshandlingar. I övrigt sker registreringen i huvudsak enligt samma grunder som vid tjänstgöring för utbildning i fred.

Den egentliga registreringen handhaves sålunda av rullföringsbefälhavarna samt i viss omfattning av landstormsområdesbefälhavare, truppförbandschefer och vissa särskilda myndigheter. Ledningen och kontrollen över värnpliktsregistreringen utövas närmast av inskrivningsbefälhavaren. I övrigt handläggas med registreringen sammanhängande ärenden — förutom av Kungl. Maj:t — av cheferna för högre truppförband eller i deras ställe av militärområdesbefälhavarna samt av chefen för armén och övriga försvarsgrenschefer. De högre myndigheterna erhålla överblick över värnpliktsstillgången genom den s. k. årsredovisningen, som angiver värnpliktsläget vid varje årsskifte, samt genom särskilt infordrade uppgifter och rapporter.

2. Marinens särskilda värnpliktsregistrering.

Registreringen av sjömanshusinskrivna värnpliktiga, tilldelade marinen och flygvapnet, äger rum vid sjörrullföringsexpeditionerna. Härvid råder en intim samverkan mellan sjörrullföringsbefälhavaren och sjömanshusombudsmännen.

Försvarsväsendets rullföringsnämnds förslag.

Försvarsväsendets rullföringsnämnd har föreslagit en fullständig omläggning av grunderna för inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen.

A. Inskrivningsväsendet.

1. Ett inskrivningsväsende för samtliga värnpliktiga.

Med avseende å frågan, huruvida icke marinens särskilda inskrivningsväsende skulle kunna uppgå i det gemensamma inskrivningsväsendet, har *rullföringsnämnden* — efter en närmare granskning av ändamålsenligheten i den nuvarande organisationen — kommit till det resultatet, att mycket stora olägenheter äro förbundna med att man har två vid sidan av varandra arbetande inskrivningssystem.

I annat sammanhang har nämnden föreslagit, att samtliga värnpliktiga — alltså även de sjömanshusinskrivna — framdeles skola territoriellt redovisas vid inskrivningsområdena och att såväl sjömanshusinskrivna som icke sjömanshusinskrivna värnpliktiga, vilka skola utbildas vid flottan eller erfordras för täckande av dess mobiliseringsbehov, registreras vid örlogsstationerna. Härigenom skulle en fristående militär registreringsorganisation med användning av sjörullföringsbefälhavare ej längre vara erforderlig. Vid sådant förhållande bortföle det skälet för bibehållande av det särskilda inskrivningsväsendet för marinen, som kunde ligga i sjörullföringsorganisationen.

På grund av det anförda har nämnden funnit det möjligt och lämpligt, att inskrivningen av de sjömanshusinskrivna värnpliktiga verkställas med beaktande av samma organisation som för övriga värnpliktiga.

2. Inskrivningsområdet enhet i inskrivningsverksamheten.

Rullföringsnämnden har erinrat om huru inskrivningsområdet för närvarande utgör grundenheten i den territoriella indelning, som har avseende å rekryteringen av de olika truppförbanden och motsvarande enheter, samt huru inskrivningen av värnpliktiga principiellt är upplagd med utgångspunkt från inskrivningsområdet såsom rekryteringsenhet. I detta avseende funnes enligt nämndens uppfattning icke någon anledning till ändring, även om det kunde ifrågasättas, om icke den nu gällande indelningen i vissa stycken borde revideras.

Nämnden har härutinnan vidare anförde:

Den med utgångspunkt från inskrivningsområdenas tillgång och behovet av värnpliktiga planlagda inskrivningen verkställas emellertid i första instansen icke inskrivningsområdesvis utan särskilt för varje rullföringsområde. Detta förhållande är ägnat att i hög grad komplicera och försvåra verksamheten. Inskrivningsbefälhavaren måste på grund härav vidtaga förberedelser till inskrivningsförrättningarna för varje särskilt till inskrivningsområdet hörande rullföringsområde. Till dessa förberedelser hör bland annat uppdelning av de för inskrivningsområdet — — — fastställda tilldelningskontingenterna på rullföringsområdena. Detta är ett i och för sig omfattande arbete, som även är ägnat att försvåra uttagningen, särskilt när denna avser mera krävande utbildning eller tjänstgöring i kvalificerade befattningar. På grund av det stora antal nämnder, som skola vara i samtidig verksamhet, har det vidare visat sig förenat med svårigheter att bekläda de synnerligen betydelsefulla befattningarna såsom ordförande och läkare med härför erforder-

ligt kvalificerad personal. Vad själva förrättningarna beträffar, kan en av nuvarande stora antal nämnder utförd inskrivningsverksamhet icke präglas av den enhetlighet och kontinuitet, som är önskvärd. Arbetet försvaras även på grund av de många flyttningar, som under förrättningarnas gång äga rum mellan de särskilda rullföringsområdena. Efter avslutade förrättningar skall inskrivningsarbetet åter sammanföras till och övertagas av inskrivningsbefälhavaren, vilken verkställer erforderlig kontroll för inskrivningsområdet i dess helhet samt vidtager förberedelserna till den inskrivningsområdesvis ordnade revisionen. Sedan inskrivningsrevisionens arbete avslutats, skola handlingarna åter utskiftas på rullföringsområdena. Det är självklart, att den så ordnade inskrivningen är förenad med omfattande arbete och ty åtföljande skriftväxling. — — —

Det är att märka, att rullföringsbefälhavaren intager en underordnad ställning i inskrivningshänseende. — — — Ett väsentligt skäl till att inskrivningsverksamheten utföres särskilt för varje rullföringsområde synes vara att inskrivningsområdet i registreringsavseende är indelat i rullföringsområden. I den följande utredningen angående värnpliktsregistreringen föreslår rullföringsnämnden, att indelningen i rullföringsområden och den därtill anslutna rullföringen skall upphöra och att värnpliktsregistreringen skall i territoriellt hänseende ansluta till inskrivningsområdena. Därmed skulle nämnda skäl till bibehållande av den nuvarande ordningen med inskrivning rullföringsområdesvis vara avlägsnat. I likhet med den territoriella registreringen bör också enligt rullföringsnämndens mening inskrivningen utföras inskrivningsområdesvis. Därigenom skulle icke blott ovan påtalade högst väsentliga olägenheter avlägsnas utan även betydade fördelar ernås. De förberedelser, som för närvarande påvila inskrivningsbefälhavaren, skulle alltjämt vidtagas genom dennes försorg men efter väsentligt enklare linjer, då inskrivningsverksamheten blir gemensam för inskrivningsområdet i dess helhet. Särskilt torde i detta avseende böra nämnas, hurusom någon uppdelning av inskrivningskontingenterna icke skulle behöva ifrågakomma. — — — Planläggningen, utförandet och efterarbetet skulle i alla avseenden ansluta till inskrivningsområdet och dess befälhavare i alla avseenden påläggas ansvaret för inskrivningarnas riktiga och ändamålsenliga utförande. — — — Om inskrivningsverksamheten blir omlagd på sådant sätt, att den i sin helhet kan slutföras vid inskrivningsnämnden, och den nuvarande inskrivningsrevisionen gives karaktär av ett besvärinstitut, skulle inskrivningen erhålla en mycket hög grad av enkelhet, reda, säkerhet och kontinuitet.

Rullföringsnämnden har anmärkt, att den erinringen ligger nära till hands, att inskrivningsverksamheten enligt det av nämnden antydda systemet skulle kunna taga avsevärd tid i anspråk. Enligt av nämnden utförda statistiska beräkningar hava vid 1941 års inskrivningar prövats i medeltal 41 värnpliktiga per förrättningsdag. Nämnden har ansett, att inskrivningsnämndernas arbetskapacitet skulle kunna väsentligt höjas, därest varje inskrivningsnämnd biträdades av två läkare. Under sådan förutsättning skulle enligt rullföringsnämndens uppfattning i medeltal minst 80 värnpliktiga kunna prövas varje förrättningsdag. Antalet prövade borde komma att ligga mellan 80 och 100 per dag. Förutsatt att varje inskrivningsnämnd biträdades av två läkare, borde därför enligt utförda beräkningar inskrivningsverksamheten, därest den påbörjades den 1 februari, kunna vara avslutad omkring den 15 mars i det stora flertalet av inskrivningsområdena.

3. Ett inskrivningsorgan och en besvärsinstans.

Rullföringsnämnden har i hithörande delar till en början anfört:

Den omständigheten att det är två organ — inskrivningsnämnden och inskrivningsrevisionen — som för närvarande handhåva inskrivningen, medför, att proceduren blir mycket invecklad och skriftväxlingen omfattande och att det praktiskt taget icke är möjligt att i något avseende avsluta inskrivningsverksamheten, förrän tiden gått till ända för inskrivningsrevisionernas sammanträden med därtill hörande efterarbeten. Ett års inskrivningsverksamhet kommer sålunda, fränsett pastorsämbetenas och mantalsskrivningsförrättarnas inskrivningsförberedelser, att omfatta en tidrymd av i stort sett 4½ månader — 15 januari—31 maj. Det har vid sådant förhållande syntes rullföringsnämnden vara av särskild vikt att närmare undersöka, huruvida icke nu gällande bestämmelser i fråga om inskrivningsnämndens och inskrivningsrevisionens åligganden och befogenheter lämpligen kunna och bära ändras i syfte att på enklare men ändock fullt tillfredsställande sätt nå det med inskrivningen avsedda ändamålet.

Nämnden har därefter ingått på en granskning av var och en av inskrivningsrevisionens uppgifter. Därvid hava i huvudsak följande synpunkter framförts.

Vad först beträffar besvärsärenden, syntes det självfallet, att det erfordrades en över inskrivningsnämnd stående besvärsinstans. Rörande frekvensen av sådana ärenden kunde anmärkas, att under år 1940 vid rikets samtliga inskrivningsrevisioner handlagts sammanlagt endast 641 besvärs-
mål, varvid ändring skett i 150 fall. Med hänsyn härtill och till det förhållandet, att målens antal varit i hög grad ojämnt fördelat på de olika inskrivningsområdena, syntes besvärsinstansen bära göras gemensam för rikets alla inskrivningsområden.

Vidkommande inskrivningsrevisionens allmänt kontrollerande verksamhet har nämnden på anförda skäl funnit, att det av nämnden föreslagna inskrivningssystemet torde onödiggöra en dylik kontroll.

I fråga om inskrivningsrevisionens åligganden beträffande uttagning och tilldelning har nämnden ansett, att dessa uppgifter utan fara för bestämmelsernas rätta tillämpning kunde anförtros åt och slutföras vid inskrivningsnämnderna.

Sammanfattningsvis har nämnden uttalat, att de skäl, som på sin tid föranlett inskrivningsverksamhetens uppdelning på två inskrivningsorgan — nämnd och revision — icke längre kunde tillmätas bärande kraft.

4. En central- och en lokalmyndighet.

Rullföringsnämnden har inledningsvis framhållit, hurusom för närvarande ett flertal militära myndigheter hade att i ett eller annat avseende taga befattning med inskrivningsväsendet. Det vore självfallet, att ju flera myndigheter, som infogades i systemet, desto omständligare, tyngre och långsammare skulle utförandet bliva. Därför syntes det vara av vikt att söka begränsa antalet inskrivningsmyndigheter till det oundgängligen nödvändiga.

Nämnden har föreslagit, att det arbete, som för närvarande utföres av för-

svarsgrenscheferna, kommandoexpeditionerna och cheferna för högre militära förband m. fl. skulle sammanföras hos en enda central militärmyndighet.

Beträffande den lokala inskrivningsmyndigheten har nämnden föreslagit, att inskrivningsväsendet inom inskrivningsområdet borde frigöras från infanteriregementschefen och underställas en särskild målsman, benämnd inskrivningschef. Denne borde omedelbart underställas centralmyndigheten.

B. Värnpliktsregistreringen.

1. En registreringsorganisation för samtliga värnpliktiga.

Rullföringsnämnden har ansett uppdelningen av värnpliktsregistreringen på två vid sidan av varandra arbetande organisationer vara förenad med liknande olägenheter som uppdelningen av inskrivningsorganisationen.

Enligt det av rullföringsnämnden föreslagna registreringsystemet, för vilket en närmare redogörelse kommer att lämnas under avdelning 2 här nedan, skulle samtliga värnpliktiga territoriellt redovisas vid vederbörliga inskrivningsområden. Vid varje truppförband och motsvarande enhet skulle redovisas de värnpliktiga, som skulle utbildas där eller erfordrades för täckande av förbandets mobiliseringsbehov. Ansvar för sistnämnda redovisning skulle vila å truppförbandschefen, och det skulle åligga denne att verkställa inkallelser. Det föreslagna systemet skulle enligt nämndens uppfattning medföra, att de olägenheter, som äro förenade med den särskilda sjö-rullföringsorganisationen, skulle avlägsnas, medan de med utnyttjandet av sjömanshusinstitutionen förbundna fördelarna skulle bliva noggrant tillvaratagna.

2. Värnpliktsregistreringen vid truppförband och för inskrivningsområde.

Rullföringsnämnden har i denna fråga anfört bland annat följande:

Ändamålet med värnpliktsregistreringen är främst att giva erforderligt underlag för arbetet med de militära stridskrafternas mobilisering. Truppförband och motsvarande enheter, som skola förbereda och ombesörja krigsförbandens uppsättande, måste för detta arbete redan i fred förfoga över registreringshandlingar för alla de värnpliktiga, som måste eller kunna tagas i anspråk. — — —

Efter verkställd mobilisering och i krig måste värnpliktsregistreringen bereda möjlighet att snabbt och säkert bestämma, vid vilket fältförband varje värnpliktig befinner sig. Fördens skull måste vid de truppförband och motsvarande enheter, som ombesörjt mobiliseringen, depåerna förfoga över registreringshandlingar för alla de värnpliktiga, som befinna sig i depån eller passerat till fältförbanden.

Utbildningsarbetet i fredstid är endast en förberedelse för krigsanvändningen. Under detta arbete infogas i de värnpliktigas registreringshandlingar alla de uppgifter, som sedermera skola ligga till grund för mobiliseringsplaceringen. Truppförbanden och motsvarande enheter måste sålunda förse med och föra registreringshandlingar för samtliga värnpliktiga, som där årligen utbildas, samt efter avslutad utbildning förfoga över nämnda handlingar, så länge de värnpliktiga skola tagas i anspråk vid mobilisering.

Med hänsyn till ovanberörda synpunkter är — — — den nuvarande värnpliktsregistreringen otillfredsställande. Denna är mycket starkt koncentrerad till den territoriella rullföringsorganisationen. Vid de värnpliktigas inryckning till utbildning utlånas så att säga vid rullföringsexpeditionen förda dubblettkort för att efter utbildningens slut återställas. Först vid krigsinkallelse ställas dessa handlingar åter till förfogande. Därigenom blir det icke möjligt annat än i undantagsfall att verkställa en individuell mobiliseringsplacering av de värnpliktiga i allmänhet, vilken placering, där den kan åstadkommas, är grundad på en omfattande skriftväxling mellan rullförings- och truppförbandsmyndigheter. Det stora flertalet värnpliktiga ställas till förfogande årsklassvis, och sorteringen efter duglighet och användbarhet måste ske vid mobiliseringstillfället efter ganska summariska grunder. Depåredovisningen måste vidare helt uppläggas vid mobiliseringstillfället. De påtalade bristerna i registreringssystemet hava ock tydligt framträtt under beredskaps-tiden och föranlett vidtagande av ett flertal provisoriska registreringsåtgärder, vilka i vissa hänseenden rubbat grunderna för det nu tillämpade systemet.

Enligt rullföringsnämndens uppfattning måste den blivande värnpliktsregistreringen helt och fullt anpassas efter de synpunkter, som ovan blivit framlagda. I enlighet härmed böra samtliga värnpliktiga, som ingå i utbildningskontingenterna eller som i övrigt erfordras för genomförande av krigsorganisationen, redovisas vid truppförband och motsvarande enheter, där fördensskull registreringshandlingarna för nämnda värnpliktiga också böra föras och förvaras. Ansvaret för allt registreringsarbete rörande värnpliktsutbildningen och den därpå grundade mobiliseringsplaceringen med ty åtföljande depåredovisning kommer sålunda att helt påvila vederbörande truppförbands- (motsvarande) chefer. I enlighet härmed befrias även de territoriella registreringsmyndigheterna från befattningen med de värnpliktigas inkallelse till såväl freds- som krigstjänstgöring. Däremot är det enligt rullföringsnämndens uppfattning icke lämpligt att betunga truppförbands- (motsvarande) chefer med registreringsarbeten, som hava avseende på andra än här berörda värnpliktiga samt deras utbildning och mobiliseringsanvändning, såsom i fråga om samvetsömma och värnpliktiga, vilka icke behöva eller få tagas i anspråk vid mobilisering. Det är som framgår av det följande icke heller möjligt att pålägga truppförband och motsvarande enheter med den territoriella värnpliktsregistreringen sammanhängande uppgifter.

Värnpliktiga tagas i anspråk i riksförsvarets tjänst icke blott för det militära försvaret i egentlig mening utan även för andra försvarsändamål, såsom för säkerställande av statslivets allmänna gång, för krigsindustrien och för verksamheten inom näringslivets alla områden, för det allmänna och industriella luftskyddet m. m. — — — För närvarande kan man skilja mellan den rent militära registreringen och den registrering av olika slag, som med hänsyn till »andra försvarsändamål» ombesörjes av civila myndigheter. Då sistnämnda registrering sammanhänger med frågan om folkkraftens tillgodogörande i dess helhet, synes även framdeles den militära registreringen böra begränsas till vad nu är fallet. Enligt rullföringsnämndens uppfattning är det emellertid härvid av särskild vikt, att sambandet mellan de båda registreringsverksamheterna blir behörigen tillgodosett, varvid de berättigade krav, som ett tillgodoseende av värnpliktsbehovet för »andra försvarsändamål» uppställer, böra i vederbörlig grad beaktas.

Det är av väsentlig betydelse, ej minst ur samhällets egen synpunkt, att det militära behovet av värnpliktiga tillgodoses från olika delar av riket efter enhetliga grunder. — — — En avvägning skall kunna göras mellan å ena sidan tillgången på värnpliktiga, å andra

sidan behovet för såväl militära som andra försvarsändamål. Ur militär synpunkt är det dessutom nödvändigt att kunna överblicka tillgången på värnpliktiga i samtliga åldersskikt. Av det här anförda torde framgå, att en territoriell faktor måste införas i värnpliktsregistreringen. — — — Säsom framhållits i det föregående, är indelningen i inskrivningsområden just uppbyggd med hänsyn till här berörda förhållande. Ur denna synpunkt bör sålunda inskrivningsområdet utgöra den territoriella redovisningsenheten samt den härtill anslutna registreringen omfatta samtliga inom området kyrkobokförda värnpliktiga. I och för sig kräver icke detta att registreringen sker i inskrivningsområdets expedition. Registreringen förenklas dock, om så är fallet.

Vid det individuella avskiljandet av värnpliktiga för »andra försvarsändamål» gäller det att avgöra, huruvida i det särskilda fallet riksförsvaret blir bättre tillgodosett genom den värnpliktiges användning för »andra försvarsändamål» än genom hans tjänstgöring i den militära organisationen. För ändamålet måste den militära registreringen giva besked om varje värnpliktigs militära kvalifikationer och avsedda användning i krigsorganisationen.

Vad angår det erforderliga sambandet mellan den militära registreringen och registreringen för »andra försvarsändamål», bereder den ovan ifrågasatta registreringen fullt tillfredsställande möjligheter att såväl kollektivt som individuellt bedöma, i vilken omfattning och i vilka fall värnpliktiga böra och kunna ur militär synpunkt avstås för »andra försvarsändamål» än rent militära. Med motsvarande uppgifter från andra verksamhetsområden kan sålunda en säker grund skapas för ett riktigt bedömande av de värnpliktigas användning i riksförsvarets tjänst. Det är därför av vikt att kunna även för dessa verksamhetsområden förfoga över en tillfredsställande registrering. Även om denna fråga sammanhänger med värnpliktsregistreringen, ligger den dock vid sidan av rullföringsnämndens arbetsuppgift. Så är enligt rullföringsnämndens uppfattning även fallet med frågan om sättet för uppskovsärendenas handläggning.

Vidare må framhållas, att för närvarande för »andra försvarsändamål» i anspråk tagna värnpliktiga vid vederbörliga rullföringsområden avskiljas från övriga värnpliktiga i registreringsavseende. Så bör även vara fallet i den av rullföringsnämnden framlagda registreringsorganisationen. Samtliga uppskovsbeviljade böra sålunda i enlighet med vad i det föregående anförts icke registreras vid truppförbanden utan vid den territoriella registreringsorganisationen.

Beträffande den territoriella registreringsorganisationens uppgifter i övrigt har nämnden anmärkt, att civila myndigheter liksom nu är fallet måste kunna vända sig till en territoriell registreringsmyndighet i ärenden, som angå de värnpliktiga. Här syftas bland annat på meddelanden från folkbokföringsmyndigheterna angående inskrivningsskyldighet och flyttningsanmälningar m. m. samt på den vissa andra civila myndigheter, såsom undervisningsanstalter och polismyndigheterna, åliggande anmälningsskyldigheten till militära myndigheter.

Rullföringsnämnden har härefter anført:

Som redan — — — framhållits, utgör indelningen i inskrivningsområden grundvalen för rikets militärterritoriella indelning. Till denna ansluta inskrivningsförberedelserna. Med hänsyn till de krav, som — — — blivit framlagda i avseende på den territoriella registreringen, bör inskrivningsområdet likaledes utgöra den territoriella registreringsenheten. Sambandet med folkbokföringen och andra civila myndigheter torde även förenklas genom att låta

befälhavare för inskrivningsområde i alla avseenden ersätta den nuvarande rullföringsbefälhavaren såsom territoriell registreringsmyndighet.

Sammanfattningsvis har rullföringsnämnden framhållit, att den ifrågasatta värnpliktsregistreringen komme att omfatta dels en allmän, territoriell registrering, ansluten till inskrivningsområdena, dels en partiell registrering, ansluten till truppförband och motsvarande enheter. Vid den förra skulle som benämningen angäve samtliga värnpliktiga redovisas i territoriellt avseende. Vissa värnpliktskategorier skulle redovisas endast vid inskrivningsområdena, nämligen samvetsömma, värnpliktiga, som beviljats uppskov vid mobilisering, samt värnpliktsreserver, d. v. s. värnpliktiga, som visserligen utbildats för krigsanvändning men icke omedelbart erfordrades för täckande av truppförbandens och motsvarande enheters mobiliseringsbehov — i regel äldre årsklasser. Vid truppförbanden och motsvarande enheter skulle redovisas värnpliktiga, som där skulle undergå utbildning eller som erfordrades för täckande av föreskrivet mobiliseringsbehov, vari inbegreps visst ersättningsbehov.

De huvudsakliga fördelarna med det föreslagna registreringssystemet ha av nämnden utvecklats sålunda:

Truppförbandsregistreringen med dess här föreslagna omfattning ger en betryggande grund för truppförbands- och motsvarande chefs verksamhet i vad rör nämnda chefs båda mest ansvarsfulla uppgifter — värnpliktsutbildningen och krigsorganisationen. För ändamålet kommer — — — att ställas till truppförbandschefernas förfogande en maskinell utrustning, som sätter dem i stånd att på ett enkelt och tidsvinnande sätt utföra härmed förenad registreringsverksamhet. Det bliver även möjligt att under enkla och betryggande former verkställa den för närvarande ganska invecklade inkallelsen till såväl freds- som krigstjänstgöring. Sambandet med den territoriella registreringen bliver även genom dennas sammanförande till inskrivningsområde förenklat. Särskilt gäller detta infanteriregementena, till vilka den territoriella registreringen är avsedd att ansluta. Slutligen ger den här förordade truppförbandsregistreringen den nödvändiga förutsättningen för den högre ledningen att städe vara orienterad om personalläget i fråga om utbildning och krigsorganisation.

Den territoriella registreringen vinner i reda och översikt genom dess anslutning till inskrivningsområde. Genom att den omfattar samtliga värnpliktiga erhåller den högre ledningen en klar överblick över tillgången på värnpliktiga inom olika landsdelar och dennas fördelning för olika ändamål. Den särskilda redovisningen av disponibla värnpliktsreserver ger alla erforderliga upplysningar om tillgången i reserv för olika truppslag och tjänster, av olika kategorier, av olika årsklasser o. s. v. Därigenom beredes högre chef möjlighet att efter rådande förhållanden anpassa deras användning och inkallelse till den ena eller andra depån. Genom den särskilda redovisningen av värnpliktiga, som beviljats uppskov eller eljest tagits i anspråk för »andra försvarsändamål», kan denna värnpliktskategori i alla hänseenden överblickas. Det avsedda sammanhållandet av samvetsömma värnpliktiga i registreringsavseende torde även vara till fördel ur registrerings- och tjänstgöringssynpunkt.

3. Registreringsmyndigheter.

Sedan rullföringsnämnden anmärkt, att personalberäkningarna ännu ej slutförts, framlägger nämnden vissa riktlinjer för registreringsmyndigheternas organisation. Dessa riktlinjer kunna sammanfattas sålunda:

Med det av rullföringsnämnden föreslagna registreringsystemet komme de lokala registreringsmyndigheterna att ansluta dels till inskrivningsområdena och dels till truppförbanden. Verksamheten vid inskrivningsområdena komme att omfatta inskrivningsväsendet och den territoriella värnpliktsregistreringen, vid truppförbanden endast truppförbandsregistreringen.

Befattningen med inskrivningsväsendet borde, såsom förut framhållits, enligt nämndens mening frigöras från infanteriregementschefen och uppdragas åt en särskild chef — inskrivningschef — som borde vara regements-officer på aktiv stat. Inskrivningschefen borde utöva ledningen även över den territoriella värnpliktsregistreringen.

Truppförbandsregistreringen borde förläggas till mobiliseringsavdelningen vid varje förband och i regel underställas en officer på aktiv stat — mobiliseringschef. För den registreringsverksamhet, som icke angår krigsorganisationen, borde inrättas en särskild personalsektion. Den maskinutrustning, som komme att ställas till förbandets förfogande, borde vara gemensam för registreringen vid personalsektionen och krigsorganisationsregistreringen.

Inskrivningsområdenas expeditioner ha tänkts förlagda till infanteriregementena. Med hänsyn till sambandet mellan inskrivningsväsendet och den territoriella värnpliktsregistreringen, å ena, samt truppförbandsregistreringen, å andra sidan, borde ett infanteriregementes mobiliseringsavdelning samordnas med inskrivningsområdets expedition. Inskrivningschefen borde föra befäl över såväl inskrivningsexpeditionen som mobiliseringsavdelningen.

Den beträffande inskrivningsväsendet föreslagna, för alla försvarsgrenarna gemensamma centrala myndigheten borde leda och kontrollera även värnpliktsregistreringen. Den centrala myndigheten har avsetts skola förses med en s. k. hålkortsanläggning.

Beträffande innehållet i de avgivna yttrandena i denna del får utskottet hänvisa till propositionen sid. 90—94.

Föredragande departementschefen har anfört bland annat:

»Då jag nu ingår på ett bedömande av rullföringsnämndens förslag, vill jag till en början erinra om att Kungl. Maj:t och riksdagen redan godtagit principen om registrering av de värnpliktiga vid truppförbanden. Vad rullföringsnämnden anfört i denna del har stärkt mig i min övertygelse om lämpligheten av en sådan anordning. Truppförbandsregistreringen synes emellertid böra kompletteras med en territoriell registrering. Att detta är nödvändigt framgår redan av den omständigheten, att folkbokföringsmyndigheterna och andra myndigheter, som ju ej alltid på förhand kunna ha vetskap om vid vilket truppförband en värnpliktig är registrerad, måste kunna i värnpliktsärenden vända sig till en viss bestämd registreringsmyndighet beträffande alla inom ett visst område bosatta värnpliktiga. Den territoriella registreringen har emellertid, såsom rullföringsnämnden anfört, även andra viktigare funktioner. Rullföringsnämnden synes mig ha förebragt starka skäl för att den territoriella registreringen skall förläggas till inskrivningsområdenas expeditioner. Mot nämndens förslag i detta avseende talar egentligen endast den omständig-

heten, att indragningen av rullföringsexpeditionerna skulle medföra försämrade möjligheter för de värnpliktiga att komma i förbindelse med registreringsmyndigheterna. Denna olägenhet får dock ej överdrivas. De värnpliktiga själva, som ju ha kännedom om vid vilket truppförband de äro registrerade, kunna vända sig direkt till sitt förband med eventuella förfrågningar och anmälningar. Olägenheten skulle huvudsakligen bliva kännbar i de större städer, i vilka för närvarande finnas rullföringsexpeditioner men ej infanteriregementen. De maskinella hjälpmedel, som äro avsedda att ställas till registreringsmyndigheternas förfogande, komma emellertid att väsentligt underlätta myndigheternas möjlighet att till de värnpliktiga utsända anvisningar och andra meddelanden. Vid sådant förhållande kan den nuvarande frekvensen av rådfrågning i värnpliktsärenden väntas nedgå. Även om indragningen av rullföringsexpeditionerna skulle medföra någon olägenhet i förevarande avseende, synes denna omständighet dock ej kunna tillmätas avgörande betydelse.

Vad beträffar möjligheten till rekonstruktion av förstörda värnpliktsregister, synes den föreslagna organisationen erbjuda fördelar framför den nuvarande. De värnpliktiga skola ju registreras ej blott vid sina truppförband utan även i inskrivningsexpeditionen. Beträffande infanteriregementena, dit ju inskrivningsexpeditionerna skulle bliva förlagda, avses dock regementenas truppförbandsregister skola förvaras på samma plats som inskrivningsområdets territoriella register. Emellertid är det enligt förslaget avsett, att avtryck av truppförbandsregistren skola förvaras på ännu ett ställe. Såsom jag i inledningen till mitt anförande berört, har Kungl. Maj:t vidtagit anstalter för ordnande vid försvarsväsendet av en central hålkortsanläggning. Avtryck av truppförbandsregistren skola samlas vid denna central. Då värnpliktsregistren eller avtryck därav således skola förvaras på minst två och i vissa fall tre platser, synes mig någon berättigad anmärkning mot det föreslagna systemet ej kunna ur luftskyddssynpunkt framställas.

Såsom rullföringsnämnden anført, synes ett väsentligt skäl till att inskrivningsverksamheten utföres särskilt för varje rullföringsområde vara, att inskrivningsområdet är i registreringshänseende indelat i rullföringsområden. Därest den territoriella registreringen flyttas från rullföringsexpeditionerna till inskrivningsexpeditionerna, finnes enligt min uppfattning ej något skäl för bibehållande av indelningen i rullföringsområden med hänsyn till inskrivningsverksamheten. Därmed är i och för sig ej sagt, att inskrivningen inom ett inskrivningsområde skulle utföras av en enda inskrivningsnämnd. En dylik enhetlighet synes mig dock innebära sådana fördelar, att den bör eftersträvas. Rullföringsnämnden har beräknat, att en inskrivningsnämnd, som biträdades av två läkare, skulle kunna hinna pröva i medeltal minst 80 upp till 100 värnpliktiga per förrättningsdag. Förutsatt att varje inskrivningsnämnd till sitt biträde erhåller två läkare, varmed man även enligt min mening bör räkna, skulle inskrivningsverksamheten, om den bedreves av endast en nämnd inom varje inskrivningsområde och påbörjades den 1 februari, i

flertalet av inskrivningsområdena hinna slutföras omkring den 15 mars. Rullföringsnämnden har härvid uppenbarligen utgått från att läkarundersökningen är det mest tidskrävande momentet vid inskrivningarna. Även om försiktigheten skulle bjuda att räkna med ett något mindre antal prövade värnpliktiga per dag än rullföringsnämnden gjort, torde man dock ur nämndens utredning kunna utläsa, att inskrivningen i det stora flertalet inskrivningsområden bör kunna bedrivas med endast en inskrivningsnämnd. Med hänsyn till betydelsen av att inskrivningarna slutföras inom relativt kort tid bör likväl finnas möjlighet att i folkrika inskrivningsområden tillsätta flera inskrivningsnämnder. — — —

Inskrivningsnämnd bör enligt min mening framdeles liksom nu bestå av en militär ledamot och i regel två civila. Det torde knappast vara att befara, att de civila ledamöternas inflytande vid fattande av beslut kommer att bli mindre därigenom, att antalet inskrivningsnämnder reduceras och inskrivningschefen ingår som ordförande i nämnden. — — —

Då, såsom rullföringsnämnden anfört, inskrivningsrevisionens allmänt kontrollerande verksamhet lärer vara av synnerligen ringa betydelse samt dess uppgifter med avseende å uttagning och tilldelning lämpligen kunna övertagas av inskrivningsnämnden, anser jag, att den högre instansen bör upptaga endast besvärsmål. Härmed har jag dock icke tagit ståndpunkt till frågan om behandlingen av ärenden angående samvetsömma värnpliktiga, vilken såsom ovan nämnts hänskjutits till utredning av särskilt tillkallade sakkunniga. Med hänsyn till kravet på enhetlighet i överordnade myndigheters avgöranden delar jag rullföringsnämndens uppfattning, att besvärinstansen bör vara gemensam för hela landet. — — —

Jag ansluter mig till fullo till rullföringsnämndens synpunkter beträffande avskaffande av marinens särskilda inskrivnings- och registreringsväsende.

De riktlinjer rullföringsnämnden angivit beträffande organisationen av inskrivnings- och registreringsmyndigheterna i övrigt finner jag vara väl grundade.

På grund av det anförda tillstyrker jag rullföringsnämndens förslag till grunder för inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen.»

Motioner m. m.

I motionerna I: 250 och II: 348, vilka äro likalydande, har yrkats, att riksdagen med beaktande av i motionerna anförda synpunkter måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag till ny värnpliktslag, att uttagning av värnpliktiga för officers- eller underofficersutbildning skall ske endast efter frivillig anmälan, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att i motionerna anförda synpunkter beaktas under den fortsatta försvarsutredningen, och att därav betingade förslag föreläggas 1942 års riksdag.

I motionerna har bland annat uppmärksamheten riktats på nödvändigheten av en omprövning av frågan om tjänstgöringstidens längd, så snart upprätthållandet av en beredskap av nuvarande omfattning icke längre befundes er-

forderligt. Vidare har i motionerna berörts frågan om det frivilliga försvarsarbetet, i samband varmed framhållits som rimligt och rättvist, att den som deltagit i övningarna inom detta arbete och därigenom förvärvat ett ibland icke obetydligt mått av allmänmilitära kunskaper bereddes kompensation härför i form av avkortad tjänstgöringstid som värnpliktig. I anslutning till yrkandet, att uttagning av värnpliktiga till officers- eller underofficersutbildning skulle ske endast efter frivillig anmälan, har särskilt erinrats om möjligheterna att utnyttja f. d. fast anställt manskap i sådana befälsbefattningar, för vilkas bestridande de värnpliktiga enligt Kungl. Maj:ts förslag avsåges bliva tvångsutbildade.

I motionerna I: 251 och II: 347, vilka äro likalydande, har hemställts — förutom om ändringar i vissa angivna paragrafer i Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag, till vilka utskottet återkommer vid behandlingen av dessa paragrafer — att vissa andra i motionerna framförda synpunkter måtte beaktas; härutinnan får utskottet hänvisa till motionerna.

Motionerna I: 252 och II: 349, vilka äro likalydande, utmynna i en hemställan att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte avslå 27 § i förslaget till värnpliktslag och att nuvarande bestämmelser i denna del alltså skola gälla.

I motionerna I: 253 och II: 343, vilka äro likalydande, har yrkats, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte med beaktande av i motionerna anförda synpunkter i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla angelägenheten av att, så långt görligt är, lämpligt och allsidigt utformad kompensation — således ej enbart ekonomisk sådan — beredes den värnpliktiga ungdomen för det allvarliga intrång i dess levnadsförhållanden som den åsamkas i jämförelse med frikallade eller kvinnliga jämnåriga.

I motionerna I: 254 och II: 345, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte med beaktande av i motionerna anförda synpunkter i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning i syfte att med hänsyn till det totala krigets krav skapa väsentligt ökade möjligheter för medborgarnas deltagande i försvarsarbetet.

Slutligen har i motionen II: 346 yrkats, att riksdagen måtte *dels* avslå propositionen i det skick den framlagts för riksdagen, *dels* provisoriskt antaga kap. 2 och 4 i propositionen att av Kungl. Maj:t tills vidare tillämpas, *dels* ock i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att 1941 års försvarsutredning begränsas till en översyn och samordning av de försvarsanstalter, som kunna bliva av betydelse för vår värmkraft under det nu pågående kriget med beaktande av att våra anpassningsmöjligheter till efterkrigstidens förhållanden i största möjliga utsträckning bevaras.

För yrkandet i motionen II: 344 kommer att redogöras i samband med behandlingen av de särskilda paragraferna i lagförslaget.

Till utskottet har inkommit skrivelser i ämnet från *dels* statens industrikommissions krigsindustriavdelning, *dels* Sveriges förenade studentkårers

värnpliktskommitté och Uppsala studentkårs värnpliktskommitté och *dels* 1940 års sakkunniga för den högre tekniska undervisningen; skrivelserna äro såsom bilagor fogade vid detta utlåtande.

Utskottet.

Det genom den föreliggande propositionen framlagda förslaget till värnpliktslag innefattar två huvudspörsmål, nämligen dels frågan om de värnpliktigas utbildning och dels frågan om en ny organisation för inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen. Såsom grundläggande bestämmelse i förstnämnda hänseende har upptagits, att värnpliktiga i allmänhet äro skyldiga att för sin utbildning tjänstgöra under sammanlagt 450 dagar. I anslutning till frågan om utbildningen har vidare i propositionen föreslagits upphäva av gränsen mellan beväring och landstorm samt höjning av värnpliktsålderns övre gräns från 46 till 47 år.

I propositionen har erinrats, att Kungl. Maj:t genom beslut den 20 juni 1941 förordnat, att inom försvarsdepartementet skulle i enlighet med vissa närmare angivna riktlinjer företagas en utredning syftande till uppgörande av förslag till en plan rörande den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter under den närmaste femårsperioden. Vidare har anmälts, att den i enlighet härmed tillsatta utredningen — 1941 års försvarsutredning — bedrivit arbetet med sådan skyndsamhet, att utredningen inom förhållandevis kort tid torde kunna framlägga ett fullständigt förslag. Föredragande departementschefen har framhållit, att det givetvis varit önskvärt, att de centrala värnpliktsfrågorna kunnat infogade i sitt sammanhang med den tilltänkta försvarsorganisationen föreläggas riksdagen till prövning, men på anförda skäl, som tillmätts avgörande betydelse, förklarat sig nödgad att frånga denna ordning och redan nu påkalla beslut rörande värnplikten.

Även enligt utskottets mening hade det med hänsyn till det nära sambandet mellan de genom propositionen framlagda spörsmålen samt den blivande försvarsorganisationens utformning varit önskvärt, att samtliga hithörande frågor kunnat lösas i ett sammanhang. Då de i värnpliktslagen reglerade frågorna tagas under övervägande fristående utan samband med försvarsordningen i övrigt, kommer nämligen underlag att saknas för bedömandet av vissa spörsmål; utskottet syftar härutinnan närmast på avsaknaden av närmare kännedom om de ekonomiska följderna för statsverkets vidkommande av förslagets genomförande. Trots detta har emellertid utskottet, som även i sistnämnda avseende införskaffat de upplysningar som stått att vinna, funnit de av departementschefen anförda skälen för att hithörande frågor redan nu bringas till sin lösning böra i nuvarande läge tilläggas avgörande vikt. På grund härav kan utskottet icke biträda de i motionerna I: 252, II: 346 och II: 349 framförda yrkandena om avslag helt eller delvis å propositionen.

Vad härefter till en början angår utbildningstidens längd hava erfarenheterna under den omfattande beredskap, som vårt land de senaste åren upprätthållit, tydligt givit vid handen, att utbildningstiden enligt 1936 års

värnpliktslag är alltför kort för att tillgodose de krav, som måste uppställas på såväl den enskilde soldatens som förbandens krigsduglighet. Kungl. Maj:ts förslag i denna del, enligt vilket värnpliktiga i allmänhet skola vara pliktiga fullgöra första tjänstgöring om tolv månader samt två repetitionsövningar och en efterutbildningsövning om vardera en månad, synes med hänsyn till samtliga på frågan inverkan omständigheter väl avvägt.

Utskottet vill i detta sammanhang framhålla, att ett effektivt utnyttjande av tjänstgöringstiden ökar de värnpliktigas vilja att tillgodogöra sig utbildningen och är en förutsättning för att utbildningen skall lämna ett tillfredsställande resultat.

Enligt vad försvarsutredningen och departementschefen framhållit kommer den planerade krigsorganisationens ökade omfattning att nödvändiggöra, att värnpliktiga tagas i anspråk såsom befäl i väsentligt större utsträckning än för närvarande; av kostnadsskäl torde det nämligen vara uteslutet att besätta alla befälsposter av lägre grad med personal på och över stat samt i reserven. Med anledning härav har föreslagits, att värnpliktiga i viss omfattning må uttagas till fortsatt utbildning till värnpliktig officer eller underofficer. I motionerna I: 250 och II: 348 hava vissa betänkligheter anförts mot tvångsuttagning samt hemställts, att uttagning av värnpliktiga för sådan utbildning skall ske endast efter frivillig anmälan. Enligt utskottets mening är det visserligen ur rättvisesynpunkt icke tilltalande att ålägga vissa värnpliktiga att undergå avsevärt längre utbildning än flertalet av deras kamrater. Då ett stort behov av befäl förefinnes och detta icke torde kunna fyllas annat än genom tvångsuttagning, måste emellertid den värnpliktiges intresse vika för riksförsvarets krav. Utskottet kan förty icke biträda motionärernas nämnda yrkande. I detta sammanhang vill emellertid utskottet understryka försvarsutredningens uttalande, att till fortsatt utbildning böra främst beordras värnpliktiga, som äro villiga underkasta sig sådan och som samtidigt uppfylla de höga krav som måste uppställas på blivande värnpliktiga officerare och underofficerare, samt att först därest behovet av lämpliga värnpliktiga icke kunde fyllas på frivillighetens väg tvångsuttagning måste ske. Denna princip framstår som desto mer befogad som det är anledning antaga, att den som frivilligt undergår dylik utbildning skall visa större intresse för uppgiften än den som tvångsvis beordrats att underkasta sig densamma.

Även andra kategorier värnpliktiga än de som uttagas till officers- eller underofficersutbildning skola enligt förslaget till värnpliktslag vid behov vara skyldiga undergå längre utbildning än värnpliktiga i allmänhet. Utskottet syftar härvid på högskolebildade värnpliktiga i specialtjänst samt sjökaptener och likställda. Beträffande förstnämnda grupp har utskottet bemärkt, att försvarsutredningen rörande värnpliktiga, som uttagits till biträdande ingenjörer vid flygvapnet, ansett utbildningstiden liksom för huvuddelen av flygvapnets värnpliktiga kunna begränsas till 360 dagar jämte sedvanliga repetitionsövningar. Föredragande departementschefen har däremot på denna punkt såsom sin mening framhållit, att sådan förlängd tjänstgöring, varom här är fråga, borde i fall av behov kunna utkrävas även av värnpliktiga,

uttagna till biträdande ingenjörer vid flygvapnet. Utskottet ansluter sig till detta departementschefens uttalande.

Utskottet finner det vara en angelägenhet av synnerlig betydelse att till fortsatt befälsutbildning uttagna värnpliktiga ävensom andra värnpliktiga med förlängd tjänstgöringstid erhålla ekonomisk kompensation i förhållande till övriga värnpliktiga för de särskilda uppoffringar som krävas av dem. Departementschefen har som sin förhoppning uttalat, att denna fråga skall inom den närmaste tiden kunna bringas i sådant skick, att det skall bli möjligt att underställa 1942 års riksdag förslag i ämnet. Utskottet vill för sin del betona vikten av att denna fråga, som kan bli av betydelse för resultatet av befälsutbildningen, med det snaraste erhåller en tillfredsställande lösning.

I en till utskottet inkommen skrivelse har statens industrikommissions krigsindustriavdelning fäst uppmärksamheten på angelägenheten av att de specialkunskaper, som värnpliktiga yrkesmän inom optiska, elektriska, finmekaniska och bilmekaniska facken besitta, i erforderlig utsträckning utnyttjas för reparationer och annan tjänstgöring, där deras kunskaper äro av särskilt värde. På liknande sätt borde sådana värnpliktiga, som utbildats vid tekniska läroverk, gymnasier eller liknande anstalter, kunna tagas i anspråk. Enär sådana värnpliktiga, varom här är fråga, i många fall kunde antagas icke vara fullt utbildade vid den ålder, då första tjänstgöringen enligt förslaget till värnpliktslag skulle fullgöras, har i skrivelsen framhållits, att en del av denna tjänstgöring borde fullgöras först sedan de fullföljt sin yrkesutbildning, då de måste antagas kunna bättre fylla sin speciella uppgift inom försvarsorganisationen.

Utskottet vill i detta sammanhang framhålla vikten av att man snarast möjligt beaktar den betydelsefulla frågan om en god reparations- och underhållstjänst ifråga om försvarsväsendets materiella utrustning. Allteftersom försvarsorganisationens tekniska hjälpmedel utvecklas, ökas givetvis betydelsen av att tillvarata värnpliktiga specialisters yrkeskunnsighet på bästa sätt. Utskottet har emellertid funnit nödvändigt, att en närmare utredning kommer till stånd såväl angående gränsdragningen mellan hithörande kategorier och övriga värnpliktiga som beträffande tjänstgöringstidens förläggning inom dessa kategorier, varför utskottet icke ansett sig kunna nu föreslå någon ändring i Kungl. Maj:ts förslag. Därest utredningen skulle få till resultat, att särskilda lagbestämmelser befinnas nödvändiga, förväntar utskottet, att förslag till sådana skyndsamt föreläggas riksdagen så att de snarast möjligt kunna tillämpas.

Utskottet delar försvarsutredningens och departementschefens uppfattning att bestämda fördelar kunna vinnas, om de värnpliktiga såvitt möjligt samtidigt och under likartade förhållanden fullgöra sin värnplikt. Därest samtliga värnpliktiga inrycka till tjänstgöring samtidigt, skulle emellertid, såsom i propositionen berörts, därest inryckningstiden bestämmas till den 1 april, åtskilliga svårösta problem av skolorganisatorisk art uppkomma. Departementschefen har erinrat om, att chefen för ecklesiastikdepartementet i samråd med honom föranstaltat om förnyad undersökning rörande möjligheterna att tillrättalägga formerna för studentexamens avläggande på sådant sätt, att de olägenheter för den enskilde, som ett bibehållande av den nuvarande ordningen för student-

examen skulle vid en övergång till det nya värnplikssystemet komma att medföra, icke skulle behöva uppstå. Vidare har departementschefen framhållit, att den sålunda pågående undersökningen även innefattade möjligheterna att genom provisoriska åtgärder komma till rätta med dessa organisatoriska svårigheter redan under nästkommande kalenderår, i samband varmed det av lantförsvarets utbildningskommission antydda alternativet med inryckning den 15 maj för studenter och likställda kunde bliva prövat. Med hänsyn till den vikt utskottet fäster vid här berörda spörsmål, där de militärpedagogiska önskemålen och den högre undervisningens intressen kunna antagas korsa varandra, vill utskottet som sin förhoppning uttala, att detsamma vinner en lösning, som kan anses tillfredsställande såväl ur undervisningsväsendets synpunkt som med hänsyn till de militära önskemålen om befäls- och underbefälsutbildningens anordnande och under behörigt hänsynstagande till samtliga på frågan inverkan omständigheter, bland annat frågan om övningstidens effektiva utnyttjande. Härvid synas de skolorganisatoriska och militärpedagogiska erfarenheter, som kunna vinnas vid en provisorisk reglering av frågan, böra tjäna till ledning för densammas slutliga lösning.

Ett med nu berörda fråga sammanhörande spörsmål är den föreslagna värnpliktstjänstgöringens — särskilt utbildningen till officer och underofficer — inverkan på den högre undervisningen vid universitet och högskolor. Utskottet, som bemärkt, att den föreslagna planen för utbildning till gruppchef och plutonchef kan komma att vålla väsentliga svårigheter för denna undervisning, förutsätter, att hithörande spörsmål upptagas till noggrant övervägande.

Vid prövningen av här berörda frågor torde de till utskottet från Sveriges förenade studentkårers värnpliktskommitté och Uppsala studentkårs värnpliktskommitté samt från 1940 års sakkunniga för den högre tekniska undervisningen framställda förslagen böra i lämplig utsträckning röna beaktande.

Genom den föreslagna, i förhållande till vad som nu gäller avsevärt utökade utbildningstiden åläggas de värnpliktiga i riksförsvarets intresse betydande bördor. En fråga som härvid framstår såsom synnerligen betydelsefull är, på vad sätt de värnpliktigas berättigade intresse att vid sökande av sin framtida utkomst icke komma i ett sämre läge än frikallade och kvinnliga jämnåriga skall kunna tillgodoses. Detta spörsmål har berörts i motionerna I: 253 och II: 343, i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla angelägenheten av att, så långt görligt är, lämpligt och allsidigt utformad compensation — således ej enbart ekonomisk sådan — beredes den värnpliktiga ungdomen för det allvarliga intrång i dess levnadsförhållanden som den åsamkas i jämförelse med frikallade eller kvinnliga jämnåriga. I detta sammanhang vill utskottet erinra om att, med anledning av en av överbefälhavaren över rikets försvarskrafter gjord framställning, genom finansdepartementets försorg verkställdes en omfattande utredning rörande de åtgärder, som utöver redan vidtagna kunna komma i fråga för att mildra verkningarna av den till följd av rådande förhållanden omfattande beredskaps-tjänstgöringen. Därvid har ingående uppmärksamhet ägnats åt de värnpliktigas genom tjänstgöringen försämrade möjligheter att vinna inträde vid samt

befordran inom den civila statsförvaltningen. Resultatet av denna utredning är för närvarande föremål för prövning inom detta departement. Enligt utskottets mening är det, såsom i motionerna framhållits, önskvärt, att åtgärder vidtagas i syfte att fullgjord värnpliktstjänstgöring över huvud taget, även under normala förhållanden, i skäligen utsträckning räknas den värnpliktige till godo i skilda avseenden. Då utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga, finner utskottet likväl ej anledning förelägga att i detta sammanhang förorda särskild framställning i ämnet från riksdagens sida.

I motionerna I: 254 och II: 345 har yrkats, att riksdagen måtte med beaktande av i motionerna anförda synpunkter i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning i syfte att med hänsyn till det totala krigets krav skapa väsentligt ökade möjligheter för medborgarnas deltagande i försvarsarbetet. På grund av angelägenheten av att största möjliga antal vapenföra män skall kunna tjänstgöra i de stridande förbanden, finner utskottet det vara av väsentlig betydelse att krigstjänstdukliga icke onödigtvis tagas i anspråk för uppgifter, som kunna fullgöras av andra. Redan för närvarande har, såsom i motionerna framhålles, i viss utsträckning behovet av personal för dylika uppgifter inom försvarsorganisationen fyllts på frivillighetens väg. Möjligheterna att i denna ordning tillgodose det förefintliga behovet kunna emellertid visa sig icke vara tillfyllest. Under sådana förhållanden bör enligt utskottets mening tagas under övervägande, huruvida icke i en eller annan form icke krigstjänstskyldiga män liksom ock kvinnor böra kunna åläggas ställa sig till förfogande för tjänstgöring inom riksförsvaret. Omfattningen av ett sådant åläggande torde böra bero på försvarets behov i jämförelse med andra riksintressen och på de praktiska möjligheterna att anordna tjänstgöringen. I vissa avseenden torde frågan beröras av redan pågående utredningar. Med hänsyn till frågans vikt i övrigt finner sig utskottet böra föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning av frågan, om och i vad mån åläggande för svenska medborgare bör givas att, därest skyldighet att fullgöra värnplikt icke föreligger, undergå utbildning för och deltaga i försvarsarbete. Därest en lösning av frågan i denna riktning skulle komma till stånd, synes det ovan berörda spörsmålet om kompensation för de värnpliktiga i viss mån komma i ett annat läge.

Vad slutligen angår den genom propositionen föreslagna reformen beträffande inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen finner utskottet detta förslag vara väl ägnat att läggas till grund för lagstiftning i ämnet. Det är utskottets förhoppning att förslaget genomförande skall göra det möjligt att i full utsträckning inom den militära organisationen placera rätt man på rätt plats.

Utskottet övergår nu till behandling av de särskilda paragraferna i förslaget till värnpliktslag. I den mån bestämmelserna ej omnämnas här nedan, hava de av utskottet lämnats utan erinran.

3 §.

I motionerna I: 251 och II: 347 har yrkats, att i förevarande paragraf måtte införas ett stadgande av innehåll, att den som frikallats från värnpliktens fullgörande ej må underkastas förnyad läkarundersökning för prövning av hans krigstjänstduglighet, då han hunnit till mera mogen ålder, förslagsvis efter fyllda 25 år.

Enligt utskottets mening bör icke genom en bestämmelse av föreslagen innebörd Kungl. Maj:ts möjligheter inskränkas att förordna därom att förut frikallade, därest de vid läkarundersökning finnas dugliga till krigstjänst, skola vara skyldiga fullgöra värnplikt. Utskottet får alltså avstyrka bifall till det i motionerna framförda yrkandet.

Utskottet.

21 §.

Beträffande denna paragraf har i motionerna I: 251 och II: 347 yrkats, att den föreslagna besvärstiden om 14 dagar måtte utsträckas till 30 dagar.

Även enligt utskottets mening är den föreslagna besvärstiden väl kort. Å andra sidan förefaller den av motionärerna förordade tiden om 30 dagar onödigt lång. Utskottet vill för sin del föreslå, att besvärstiden bestämes till 20 dagar. Några större olägenheter ur militär synpunkt torde en sådan utsträckning av besvärstiden icke medföra.

Utskottet.

22 §.

Utskottet har icke någon erinran mot bestämmelserna i denna paragraf. Utskottet vill emellertid framhålla som önskvärt, att inskrivningsrådet vid behandlingen av vissa ärenden i fall av behov tillkallar särskilda sakkunniga; utskottet har härvid närmast haft i sikte sådana fall då speciell kännedom angående den högre undervisningen, jordbrukets behov av arbetskraft eller arbetsmarknaden i övrigt kan vara av betydelse för ärendes avgörande.

29 §.

I motionerna I: 251 och II: 347 har yrkats, att i förevarande paragraf införas den bestämmelsen, att anstånd med fullgörande av värnpliktstjänstgöring må kunna beviljas för längre tid än sammanlagt fyra år för sådan värnpliktig, som förmår uppvisa, att tjänstgöringen skulle bereda av hans arbete beroende nära anhöriga väsentliga svårigheter eller olägenheter.

Enligt utskottets mening bör icke genom beviljande av anstånd med påbörjande av den första tjänstgöringen denna kunna uppskjutas till en tidpunkt då den värnpliktige uppnått en ålder, som avsevärt överstiger den vid vilken flertalet värnpliktiga fullgöra sin första tjänstgöring. Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, som härutinnan står i överensstämmelse med gällande lag, synes utskottet böra godtagas. Utskottet får alltså avstyrka bifall till motionärernas ifrågavarande yrkande.

Utskottet.

Vid behandlingen av förevarande paragraf har föredragande departementschefen förklarat sig ansluta sig till de av rullföringsnämnden framförda skälen för en överflyttning av befattningen med uppskovsärendena från inskrivningsnämnd till förbandscheferna. I vilken ordning ändring i förbandschefs beslut

i uppskovsärende skall kunna vinnas har emellertid ej berörts i propositionen. Utskottet förutsätter, att denna fråga kommer att regleras.

34 och 37 §§.

Beträffande tolkningen av 34 § har *föredragande departementschefen* anfört följande:

Det står den värnpliktige fritt att begagna sig av vilken åtgärd som helst, blott den leder till det åsyftade resultatet — att han kan nås av en militär postförsändelse. Han kan exempelvis vidtala någon närstående att vidarebefordra post. Sådan åtgärd får han vidtaga på egen risk. Anmälan om adressförändring hos militär myndighet är naturligtvis alltid tillfyllest.

Med uttrycket militär myndighet förstås i detta sammanhang varje sådan myndighet, som har att å tjänstens vägnar avlåta skrivelse till de värnpliktiga.

Departementschefen har vidare vid behandlingen av 37 § bland annat yttrat:

I *rullföringsnämndens* förslag har straffbestämmelsen i denna paragraf knutits till underlåtenhet att vid adressförändring göra anmälan på sätt i 34 § andra stycket sägs. Sådan anmälan är emellertid blott exempel på åtgärder, som avses i första stycket av samma paragraf. Det synes riktigare att hänföra straffbestämmelserna till huvudregeln. Härigenom undvikes även att en samvetsgrann värnpliktig till följd av annans försummelse blir bötfälld enligt förevarande paragraf.

I motionen II: 344 har yrkats, att riksdagen måtte för sin del besluta att i 37 § orden »vidtaga åtgärd som i 34 § första stycket avses» måtte utbytas mot orden »göra anmälan på sätt i 34 § andra stycket sägs».

Utskottet.

Motionärens yrkande innebär en återgång till rullföringsnämndens förslag. Då det såsom departementschefen framhållit synes riktigare att hänföra straffbestämmelsen till huvudregeln, som upptages i 34 § första stycket, vill utskottet med avstyrkande av motionärens yrkande ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt.

Vid behandlingen av 34 § har departementschefen — efter att såsom exempel på åtgärd som avses i paragrafens första stycke hava framhållit, att den värnpliktige kunde vidtala någon närstående att vidarebefordra postförsändelser — vidare yttrat, att den värnpliktige finge vidtaga sådan åtgärd på egen risk. I anledning härav vill utskottet erinra, att, med den av Kungl. Maj:ts föreslagna och av utskottet tillstyrkta lydelsen av 37 §, värnpliktig, som vidtagit dylik åtgärd, icke synes vara förfallen till ansvar enligt sistnämnda paragraf, därest försändelsen skulle återgå såsom obeställbar.

Bestämmelser om lagens ikraftträdande.

Enligt övergångsbestämmelserna till den föreslagna värnpliktslagen skall, där Konungen ej annorlunda förordnar, den nya lagens bestämmelser i vissa fall tillämpas även å värnpliktiga, inskrivna före år 1942. Sålunda åligger det bland annat armén eller kustartilleriet tilldelad värnpliktig, född år 1914 eller senare att, utöver honom enligt äldre lag åvilande tjänstgöring, fullgöra en repetitionsövning före utgången av åttonde året efter inskrivningsåret. Då Kungl. Maj:t äger möjlighet att förordna om undantag från denna regel, förutsätter utskottet, att värnpliktiga, som fullgjort långvarig beredskapstjänstgöring, icke utan synnerliga skäl nödgas kort tid därefter fullgöra sådan repetitionsövning, som här avses.

På grund av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 252, II: 344 och II: 349 samt med förklarande att riksdagen funnit viss jämkning böra vidtagas i Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag, måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Värnpliktslag.

I kap.

Grundläggande bestämmelser om värnplikt.

1 §.

Svensk man är värnpliktig från och med det kalenderår under vilket han fyller tjugu år till och med det under vilket han fyller fyrtiosju år.

Är svensk man tillika medborgare i främmande stat och har han hemvist i den främmande staten, bestämmer Konungen, huruvida värnplikt skall åligga honom här i riket.

2 §.

Yngling, som enligt 15 § inskrivits såsom underårig, är värnpliktig även innan han uppnått värnpliktsåldern.

Vid krig eller omedelbar krigsfara kvarstår värnplikten för den som inkallats till tjänstgöring, så länge behovet det kräver.

3 §.

Den som till följd av lyte, stadigvarande sjukdom, bestående kroppslig svaghet eller annan dylik orsak är oduglig till krigstjänst skall frikallas från värnpliktens fullgörande.

Konungen må förordna, att de som sålunda frikallats skola underkastas läkarundersökning och, om de därvid befinnas dugliga till krigstjänst, vara skyldiga fullgöra värnplikt.

4 §.

Den som på grund av övergående sjukdom, försenad eller otillräcklig kroppsutveckling eller annan dylik anledning tillfälligt är oduglig till krigstjänst skall befrias från tjänstgöringsskyldighet under erforderlig tid.

Finnes vid inskrivning av värnpliktig, vilken ej kan anses oduglig till krigstjänst, skäl antaga, att hans förutsättningar för fullgörande av tjänstgöring kunna säkrare bedömas vid en senare tidpunkt, vare lag samma. Avgörande om sådan värnpliktigs krigsduglighet skall dock träffas senast det år den värnpliktige fyller tjugutvå år.

5 §.

Konungen må från värnpliktstjänstgöring helt eller delvis befria:

- a) den som genom naturalisation upptages till svensk medborgare det kalenderår då han fyller tjugufem år eller senare;
- b) den som styrker, att han i utlandet gjort militärtjänst;

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

c) den som på grund av långvarig vistelse utom riket ej fullgjort honom åliggande tjänstgöringsskyldighet och, då han återvänder till riket, uppnått en ålder av trettio år; samt

d) den som, utan att fall, varom ovan i denna paragraf sägs, är för handen, visar synnerliga skäl för sådan befrielse.

6 §.

De värnpliktiga skola enligt grunder, som bestämmas av Konungen, tilldelas armén, marinen eller flygvapnet ävensom — vid armén — truppslag eller truppslag och tjänst samt — vid marinen — flottan eller kustartilleriet. I de fall Konungen bestämmer skola de värnpliktiga tilldelas förband.

Värnpliktig tilldelad armén eller kustartilleriet, vilken äger förutsättningar för utbildning till officer eller underofficer, samt värnpliktig tilldelad flygvapnet, vilken äger förutsättningar för utbildning till underofficer, må uttagas för sådan utbildning. Om uttagning av värnpliktiga för särskild tjänstgöring eller utbildning i andra avseenden förordnar Konungen.

Vid tilldelning och uttagning skall tillses, att envar värnpliktig såvitt möjligt får fullgöra den tjänstgöring och undergå den utbildning, för vilken han finnes lämpligast. Där så kan ske, skall hänsyn tagas till den värnpliktiges önskemål. Visar värnpliktig, som befunnits äga förutsättningar för utbildning till officer eller underofficer, att undergående av sådan utbildning skulle för honom eller av hans arbete beroende nära anhöriga medföra särskilt svåra olägenheter, bör han ej uttagas för sådan utbildning.

7 §.

Där ej Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, annorlunda förordnar, tillhör värnpliktig under hela värnpliktstiden den försvarsgren eller avdelning därav ävensom i förekommande fall det truppslag eller den tjänst och det förband, som han enligt bestämmelserna i andra kapitlet blivit tilldelad, samt, om han ej tilldelats förband, det förband, som erhåller sina värnpliktiga från det inskrivningsområde eller del därav, där den värnpliktige är kyrkobokförd.

II kap.

Om de värnpliktigas inskrivning och redovisning.

8 §.

Riket indelas i inskrivningsområden. För varje inskrivningsområde skall finnas en inskrivningschef och en inskrivningsnämnd. Konungen må dock förordna, att för inskrivningsområde skall finnas två eller flera inskrivningsnämnder, var och en för viss del av området.

9 §.

Ledningen och övervakningen av inskrivningsväsendet och värnpliktsredovisningen utövas av den myndighet Konungen bestämmer.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

10 §.

För upptagande och avgörande av besvär över inskrivningsnämnds beslut ävensom över inskrivningschefs beslut, som avses i detta kapitel, skall finnas ett inskrivningsråd.

11 §.

Till inskrivningschef förordnar Konungen en regementsofficer.

Inskrivningsnämnd skall bestå av inskrivningschefen såsom ordförande samt icke militära ledamöter till det antal Konungen bestämmer, dock minst en från varje till inskrivningsområdet hörande landstingsområde eller stad, som ej deltagar i landsting. De icke militära ledamöternas antal må ej understiga två.

Skall för inskrivningsområde finnas mera än en inskrivningsnämnd, utser Konungen ordförande i varje nämnd. I sådan nämnd skola ingå icke militära ledamöter endast från landstingsområde eller stad hörande till det område, för vilket nämnden tillsatts.

De icke militära ledamöterna utses jämte lika antal suppleanter för två år av vederbörande landsting eller för stad, som ej deltagar i landsting, av stadsfullmäktige.

Inskrivningsnämnd är beslutför, när förutom ordföranden två ledamöter äro tillstädes. Vid lika röstetal gäller den mening ordföranden biträder.

Inskrivningsnämnd biträdes av läkare och annan personal enligt bestämmelser, som utfärdas av Konungen.

12 §.

Det åligger inskrivningsnämnd:

att pröva de värnpliktigas duglighet till krigstjänst och lämplighet för olika slags utbildning;

att besluta om frikallelse enligt 3 § första stycket och befrielse enligt 4 §;

att verkställa inskrivning av värnpliktiga, vilka ej blivit jämlikt 3 § första stycket frikallade från värnpliktens fullgörande;

att verkställa tilldelning, som avses i 6 §;

att efter förslag av vederbörande förbandschef verkställa uttagning av värnpliktiga för utbildning till officer eller underofficer; samt

att i de fall och i den ordning Konungen bestämmer verkställa uttagning av värnpliktiga för annan särskild utbildning eller tjänstgöring.

Uppkommer på grund av värnpliktigs kroppsbeskaffenhet eller hälsotillstånd fråga om ändring av tidigare fattat beslut rörande hans krigsduglighet eller rörande tilldelning eller uttagning, skall jämväl sådan fråga avgöras av inskrivningsnämnd.

De ärenden, som det enligt vad ovan stadgats åligger inskrivningsnämnd att upptaga, benämnas inskrivningsärenden.

13 §.

Inskrivningsnämnd sammanträder till inskrivningsförrättning varje år. Tider och ställen för förrättningen bestämmas, sedan förslag därom avgivits av inskrivningschefen, av länsstyrelsen i det län, vartill inskrivningsområdet

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

eller största delen därav hör. Ingår i inskrivningsområdet jämväl del av annat län, skall samråd äga rum med länsstyrelsen därstädes.

Inskrivningsnämnd skall därjämte på kallelse av inskrivningschefen sammanträda för uttagning av värnpliktiga till officers- eller underofficersutbildning samt för handläggning av ärenden, som inskrivningschefen jämlikt 19 § hänskjuter till nämndens prövning.

14 §.

1. Värnpliktig är skyldig att personligen inställa sig vid inskrivningsförrättning det år han fyller tjugu år. Den som förvärvar svensk medborgarrätt först sedan han inträtt i värnpliktsåldern är skyldig inställa sig vid inskrivningsförrättning det år som infaller näst efter det han förvärvat nämnda rätt.

Från skyldighet att iakttaga personlig inställelse vid inskrivningsförrättning undantagas:

- a) värnpliktig, som är inskriven å sjömanshus;
- b) värnpliktig, som innehar anställning utomlands eller uppehåller sig därstädes för idkande av studier eller för utbildning i sitt yrke och som i den ordning Konungen föreskriver styrker, att han är duglig till krigstjänst; samt
- c) värnpliktig, för vilken vid inskrivningsförrättningen företes intyg om kroppslig eller andlig brist, varav till fullo framgår, att han är oduglig till krigstjänst.

Värnpliktig, som visar laga förfall för utevaro, må inskrivas, därest han på sätt Konungen föreskriver styrker, att han är duglig till krigstjänst.

Rörande skyldighet för värnpliktig att, när fråga uppstår om ändring i hans värnpliktsförhållanden, inställa sig vid inskrivningsförrättning förordnar Konungen.

2. De värnpliktiga kallas till inskrivningsförrättning genom personliga order eller kungörelse.

15 §.

Under förutsättningar, som bestämmas av Konungen, må yngling, som så önskar, inskrivas redan det år då han fyller aderton eller nitton år.

Den som vinner fast anställning vid krigsmakten skall, oavsett åldern, omedelbart inskrivas.

16 §.

Inställelse till inskrivning skall ske vid inskrivningsförrättningen för den ort, där den värnpliktige är kyrkobokförd. Värnpliktig må dock undergå inskrivning å annan ort, i vilket fall det åligger honom att utan kallelse anmäla sig hos vederbörande inskrivningsnämnd och därvid avlämna sin kallelseorder eller, därest han icke erhållit sådan eller ordern förkommit, prästbetyg. Inställer sig värnpliktig, som är inskriven å sjömanshus, vid inskrivningsförrättning för annan ort än den varest han är kyrkobokförd, skall han därjämte uppvisa sjöfartsbok.

Värnpliktig, som icke är kyrkobokförd här i landet, äger inställa sig till inskrivning vid inskrivningsförrättningen för den ort, där han vistas.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Vad i denna paragraf stadgas om värnpliktig skall äga motsvarande tillämpning beträffande yngling, som enligt vad i 15 § första stycket sägs anmäler sig till inskrivning, innan han inträtt i värnpliktsåldern.

17 §.

Beträffande rätt till ersättning för resa till och från inskrivningsförrättning gäller vad därom är särskilt bestämt.

18 §.

Har någon, som varit skyldig inställa sig personligen vid inskrivningsförrättning, uteblivit därifrån med laga förfall, åligger det honom att inställa sig inför inskrivningsnämnden eller, om denna ej sammanträder, inför inskrivningschefen, så snart förfallet upphört.

19 §.

Under tid, då inskrivningsförrättning ej hålles, må inskrivningschefen, i den omfattning och i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar, utöva inskrivningsnämnd tillkommande åligganden; dock att uttagning av värnpliktiga till officers- eller underofficersutbildning alltid skall verkställas av inskrivningsnämnd.

Finner inskrivningschefen anledning höra inskrivningsnämnden i ett enligt första stycket upptaget ärende, skall detta hänskjutas till nämndens prövning.

20 §.

Om innehållet i inskrivningsnämnds eller inskrivningschefs beslut skall den värnpliktige ofördröjligen på lämpligt sätt underrättas.

Inskrivnen värnpliktig skall erhålla inskrivningsbok, vari skall införas vad som är av vikt beträffande hans värnplikt.

21 §.

Över inskrivningsnämnds och inskrivningschefs beslut i inskrivningsärende må besvär anföras av värnpliktig, som beslutet rör.

Besvären skola, ställda till inskrivningsrådet, ingivas till inskrivningschefen inom *fjorton* dagar efter inskrivningsförrättningens avslutande eller, därest beslutet icke fattats vid inskrivningsförrättning, inom *fjorton* dagar efter det den värnpliktige underrättats om beslutets innehåll. Besvären må även på klagandens egen risk med posten insändas så tidigt, att de komma inskrivningschefen tillhanda inom nämnda tid. Det åligger inskrivningschefen att ofördröjligen med eget yttrande insända besvären till inskrivningsrådet.

Besvären skola, ställda till inskrivningsrådet, ingivas till inskrivningschefen inom *tjugu* dagar efter inskrivningsförrättningens avslutande eller, därest beslutet icke fattats vid inskrivningsförrättning, inom *tjugu* dagar efter det den värnpliktige underrättats om beslutets innehåll. Besvären må även på klagandens egen risk med posten insändas så tidigt, att de komma inskrivningschefen tillhanda inom nämnda tid. Det åligger inskrivningschefen att ofördröjligen med eget yttrande insända besvären till inskrivningsrådet.

Beslut, som överklagas, skall ändå gå i verkställighet, där ej inskrivningsrådet annorlunda förordnar.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

22 §.

Inskrivningsrådet, som skall hava sitt säte i Stockholm, består av ordförande och två andra ledamöter, vilka samtliga förordnas av Konungen för viss tid. Av ledamöterna skall en vara militär.

För varje ledamot förordnar Konungen en ersättare.

För att beslut skall kunna fattas av inskrivningsrådet, erfordras, att samtliga ledamöter eller deras ersättare äro tillstädes.

Inskrivningsrådet skall biträdas av en av Konungen förordnad läkare.

23 §.

Inskrivningsrådet sammanträder på kallelse av ordföranden så ofta det erfordras för prövning av inkomna ärenden.

24 §.

Över inskrivningsrådets beslut må besvär ej anföras.

25 §.

Om redovisning av värnpliktiga förordnar Konungen.

26 §.

Till ledning vid inskrivning och redovisning av värnpliktiga skola av vederbörande myndigheter lämnas erforderliga uppgifter och upplysningar enligt bestämmelser, som utfärdas av Konungen.

III kap.

Om de värnpliktigas tjänstgöring m. m.

27 §.

1. De värnpliktigas utbildningstid.

A. I den mån ej nedan under punkterna B, C och D annorlunda föreskrives, skola följande bestämmelser gälla i fråga om utbildningstiden för värnpliktiga.

Värnpliktig är skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnar, för sin utbildning tjänstgöra under sammanlagt fyrahundraftio dagar, däri inberäknat tid för i vederbörlig ordning anbefallda övningsuppehåll.

Där ej Konungen beträffande värnpliktiga avsedda för handräckningstjänst annat bestämmer, skall tjänstgöringen fullgöras i följande ordning:

a) av *armén* eller *kustartilleriet* tilldelad värnpliktig:

med en första tjänstgöring om trehundraftio dagar före utgången av andra året efter inskrivningsåret, vilken tjänstgöring fullgöres i en följd eller i två omgångar,

med två repetitionsövningar om vardera trettio dagar, den första före utgången av tredje året och den andra före utgången av åttonde året efter inskrivningsåret, samt

med en efterutbildningsövning om trettio dagar före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret;

b) av *flottan* tilldelad värnpliktig:

antingen i en följd med början under inskrivningsåret eller nästföljande år

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

eller ock

med en första tjänstgöring om fyrahundratjugu dagar, som tager sin början under inskrivningsåret eller nästföljande år, samt

med en efterutbildningsövning om trettio dagar före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret; ävensom

c) av *flygvapnet* tilldelad värnpliktig:

med en första tjänstgöring om trehundra sextio dagar, som tager sin början under inskrivningsåret eller nästföljande år,

med en repetitionsövning om sextio dagar eller två repetitionsövningar om vardera trettio dagar före utgången av åttonde året efter inskrivningsåret samt

med en efterutbildningsövning om trettio dagar före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret.

B. Värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer vid armén eller kustartilleriet eller till underofficer vid flygvapnet, är enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, efter första tjänstgöringens avslutande fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer under högst trehundra sextio dagar och för utbildning till underofficer under högst etthundra tretti dagar.

För värnpliktig, som ålagts fortsatt tjänstgöring som nyss sagts, må den tid, inom vilken under A föreskrivna repetitionsövningar skola fullgöras, undergå den förskjutning, som av Konungen bestämmes.

C. Värnpliktig tilldelad marinen, vilken vid navigationsskola avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller övermaskinistexamen eller maskinistexamen av andra klass, är skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, undergå fortsatt utbildning under en tid av etthundratjugu dagar, fördelad på två repetitionsövningar om vardera sextio dagar, vilka skola fullgöras före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret.

D. För värnpliktig, som vid högskola eller annan därmed jämförlig högre läroanstalt idkar studier för utbildning till läkare, tandläkare, apotekare, veterinär eller ingenjör eller eljest i sådana ämnen, att hans insikter kunna vara till särskilt gagn för krigsmakten, samt för värnpliktig, som gör sannolikt, att han kommer att idka sådana studier, skola följande särskilda bestämmelser gälla.

Beträffande värnpliktig som nu sagts må Konungen, där så finnes lämpligt, förordna, att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar den under A angivna tjänstgöringen om fyrahundra femtio dagar skall, med rätt till avbrott under viss tid för studiernas fullföljande, fullgöras med dels soldat- och befälsutbildning, dels fackutbildning och facktjänstgöring. Sådan värnpliktig må ock, där så för bibringande och vidmakthållande av för avsedd mobiliseringsbefattning erforderliga insikter anses påkallat, åläggas att därutöver fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst etthundra tretti dagar. Den fortsatta tjänstgöringen skall kunna i omgångar fördelas på hela värnplikts-tiden.

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

Har ej värnpliktig som i första stycket sägs före utgången av den tid, under vilken tjänstgöringen fått avbrytas, avlagt de studieprov, Konungen bestämmer, skall den värnpliktige enligt vad Konungen föreskriver fullgöra den tjänstgöring, som på grund av bestämmelserna ovan i denna paragraf eljest åligger honom; och räknas därvid genomgången soldat- och befälsutbildning honom till godo på sätt Konungen prövar skäligt.

E. Repetitionsövning må icke, där ej Konungen finner nödigt att för särskilda fall annorlunda förordna, äga rum vid infanteriregementena under tiden från och med den 11 juli till och med den 31 augusti.

2. Beredskapsövning.

Därest Konungen med hänsyn till krigsberedskapen så prövar nödigt, må annan värnpliktig än som under 1 mom. D omförmäles kunna åläggas att, utöver i 1 mom. avsedd tjänstgöring, i den ordning Konungen bestämmer fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst etthundra-åttio dagar. Skyldigheten att fullgöra beredskapsövning upphör dock, sedan ett och ett halvt år förflutit efter avslutandet av första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) eller i förekommande fall fortsatt tjänstgöring enligt 1 mom. B.

Infaller beredskapsövning under tid, då repetitionsövning eljest skolat fullgöras, skall repetitionsövningen anses vara till motsvarande del fullgjord genom beredskapsövningen.

3. Särskilda bestämmelser.

A. Därest, på sätt Konungen närmare förordnar, uppehåll skall äga rum viss tid under pågående tjänstgöring, äge värnpliktig, som så önskar, efter därom hos vederbörande militärmyndighet gjord framställning, kvarstanna i tjänstgöring intill utgången av den tjänstgöringsperiod, till vilken han inkallats.

B. Där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, äger Konungen förordna, att tjänstgöring skall taga sin början eller återstående del därav fullgöras å senare tid än i 1 mom. föreskrives.

Likaledes äger Konungen, där farsot utbrutit vid avdelning av krigsmakten, förordna om därstädes i tjänstgöring varande värnpliktigas kvarhållande så lång tid utöver den föreskrivna tjänstgöringstiden som finnes nödigt till förebyggande av smittas spridande.

C. Varder fartyg, därå värnpliktig tjänstgör, hindrat att ingå till ort inom riket, där byte av personal kan äga rum, och kan till följd därav avmönstring ej ske, då tiden för den tjänstgöring, till vilken den värnpliktige inkallats, gått till ända, är denne skyldig att tjänstgöra ombord, till dess hans avmönstring kan äga rum.

D. Har värnpliktig, under i 1 mom. föreskriven tjänstgöring blivit fälld till straff för rymning eller för olovligt undanhållande av minst ett dygns varaktighet, eller har hans tjänstgöring avbrutits för verkställighet av straffarbete, omedelbart ådömt fängelsestraff, ungdomsfängelse, tvångsuppfostran,

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

tvångsarbete, förvaring eller internering, skall den tid, under vilken han varit rymd eller olovligen undanhållit sig eller hans tjänstgöring sålunda varit avbruten, ej tillgodoräknas honom såsom tjänstgöringstid, där ej Konungen för särskilda fall annorledes förordnar. I vad mån den värnpliktige må tillgodoräkna sig fullgjord del av tjänstgöringen samt i vilken ordning han skall fullgöra återstående tjänstgöringsskyldighet, bestämmer Konungen.

E. Konungen förordnar, huruvida och i vad mån värnpliktig må såsom fullgjord tjänstgöring tillgodoräkna sig tid, varunder han icke kunnat delta i tjänstgöringen på grund av sjukdom eller skada, till vilken tjänstgöringen ej kan antagas hava varit orsak.

F. Beträffande värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, är särskilt stadgat.

28 §.

1. Då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver, må Konungen efter statsrådets hörande till tjänstgöring inkalla samtliga värnpliktiga eller värnpliktiga till det större eller mindre antal, som finnes behöfligt. Erfordras i fall, då icke samtliga värnpliktiga inkallats till sådan tjänstgöring, att de värnpliktiga äro inkallade under längre tid, skall inkallad personal efter lämplig tidrymd såvitt möjligt avlösas.

2. Utom rikets gränser må armén tilldelade värnpliktiga användas endast till rikets försvar och efter det att statsrådet blivit hört samt, såvida riksdagen ej är samlad eller inom trettio dagar skall sammanträda, riksdagskallelse utfärdats.

29 §.

1. Anstånd till nästföljande år med påbörjande av i 27 § föreskriven första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) må i den ordning Konungen bestämmer medgivas:

a) å sjömanshus inskriven värnpliktig, som enligt intyg från sjömanshusombudsmannen är å handelsfartyg inmönstrad för utrikes sjöfart och som till följd därav icke utan väsentlig olägenhet kan, så länge resan varar, inställa sig;

b) å sjömanshus inskriven värnpliktig, som gör sannolikt, att han under den tid närmast förestående tjänstgöring skulle omfatta kommer att söka inträde i sjökaptens-, styrmans-, övermaskinist- eller andre maskinistklass vid navigationsskola;

c) värnpliktig, som själv förvaltar och brukar honom tillhörig fast egendom eller själv driver honom tillhörig handels-, fabriks- eller annan industriell rörelse och icke varit i tillfälle att på lämpligt sätt ordna fastighetens eller rörelsens skötande under den tid han för sin militära tjänstgöring skulle bliva frånvarande; samt

d) värnpliktig, som visar annat giltigt skäl för anstånds beviljande, såsom att tjänstgöringen skulle medföra avsevärt avbräck i fortskriden lärokurs

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

eller eljest bereda honom eller av hans arbete beroende nära anhöriga väsentliga svårigheter eller olägenheter.

Fortfar anledning till anstånd med tjänstgöringen, må förlängt anstånd, varje gång för ett år, beviljas den värnpliktige; dock att tjänstgöringen skall taga sin början senast det år under vilket han fyller tjugufyra år.

2. Värnpliktig, för vilken, sedan han påbörjat första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd), i anledning av dödsfall eller annan av honom oberoende händelse uppkommer sådant skäl för anstånd, som avses i 1 mom. c) eller d), må i den ordning Konungen bestämmer medgivas anstånd med återstoden av tjänstgöringen. Sådant anstånd, som beviljas för ett år i sänder, må ej medgivas för längre tid än sammanlagt fyra år.

Huruvida och i vad mån värnpliktig, som beviljats anstånd jämlikt första stycket, må anses hava fullgjort honom åliggande tjänstgöring, ävensom i vilken ordning återstoden av tjänstgöringen skall fullgöras, därom meddelar Konungen erforderliga bestämmelser.

30 §.

Anstånd med annan i denna lag föreskriven tjänstgöring än i 29 § sägs må beviljas i den ordning och i den utsträckning Konungen bestämmer.

31 §.

Värnpliktig inkallas till tjänstgöring av vederbörande befäl genom personlig order eller kungörelse. Inkallelse må dock, där Konungen så förordnar, ske på annat ändamålsenligt sätt.

Sker inkallelse genom kungörelse, skall denna offentligen anslås inom varje kommun, som beröres av kungörelsen, samt, där omständigheterna sådant medgiva, i erforderlig omfattning införas i en eller flera tidningar.

32 §.

Värnpliktig, som är inkallad till tjänstgöring, är skyldig att verkställa den tjänsteförrättning som anvisas honom av vederbörande befälhavare.

I de förrättningar, där särskild yrkeskunskap kan vara påkallad, användas företrädesvis personer med motsvarande yrkeskunskap.

33 §.

Beträffande värnpliktigs förmåner i samband med tjänstgöring samt ersättning i anledning av skada, som han ådragit sig under tjänstgöring, gäller vad därom är särskilt stadgat.

Vid inkallelse till värnpliktstjänstgöring enligt 28 § må föreskrivas, att värnpliktig skall medföra proviant för högst tre dagar samt förse sig med beklädnad, intill dess sådan anskaffats. Skälig ersättning härför skall beredas honom av kronan.

I V k a p.

Om adressanmälan och uppgiftsskyldighet.

34 §.

Inskriften värnpliktig, som ej är inkallad till tjänstgöring eller inmönstrad till sjöfart, är skyldig att, så snart hans postadress ändras, vidtaga sådan åtgärd att postförsändelse från militär myndighet utan dröjsmål kan komma honom tillhanda.

Såsom sådan åtgärd skall anses anmälan om adressförändringen hos postanstalt i den ort, från vilken den värnpliktige ämnar avresa eller inom vilken han flyttar, samt, om den värnpliktige är inskriven å sjömanshus, anmälan om adressförändringen hos sjömanshusombudsmannen.

35 §.

Värnpliktig är skyldig att på anfordran lämna militär myndighet erforderliga upplysningar rörande personliga förhållanden av militärt intresse och att på sätt Konungen bestämmer ofördröjligen och senast inom åtta dagar besvara sådan myndighets skriftliga förfrågan därom.

V k a p.

Om påföljder för åsidosättande av föreskrifterna i denna lag och om laga förfall.

36 §.

Värnpliktig, som är skyldig inställa sig personligen vid inskrivningsförrättning men utan laga förfall utebliver därifrån, böte, första året femton kronor och varje år han ånyo beträdes därmed femtio kronor.

Har den värnpliktige laga förfall för sin utevaro men underlåter han att, så snart ske kan, anmäla förfallet hos inskrivningsnämnden eller inskrivningschefen, böte tio kronor.

Inställer sig den värnpliktige vid förrättning för annan ort än den varest han är kyrkobokförd men försummar han att därvid avlämna kallelseorder eller prästbetyg, böte, där han till följd härav icke kan under förrättningen emottagas, första gången tio kronor och varje följande gång femtio kronor.

37 §.

Underlåter inskriven värnpliktig, som ej är inkallad till tjänstgöring eller inmönstrad till sjöfart, att vid adressförändring vidtaga åtgärd som i 34 § första stycket avses och vållas därav att till honom från militär myndighet avsänd postförsändelse återgår till avsändaren såsom obeställbar, dömes, där han ej haft laga förfall, att böta tio kronor.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

38 §.

Har värnpliktig om rekommenderad postförsändelse mottagit avi, av vilken framgår, att försändelsen avsänts av militär myndighet, och underlåter han utan laga förfall att avhämta försändelsen eller vägrar värnpliktig, då försändelse från militär myndighet tillhandahålles honom, att utkvittera eller mottaga densamma, dömes till dagsböter.

39 §.

Den som utan laga förfall underlåter att fullgöra skyldighet, varom i 35 § förmäles, böte tio kronor.

På anmälan för förbandschef eller inskrivningschef må den försumlige tillika av länsstyrelsen i det län, där han är kyrkobokförd, vid vite tillhållas att fullgöra sin skyldighet.

40 §.

1. Värnpliktig, som är skyldig inställa sig personligen vid inskrivningsförrättning eller inför inskrivningschefen men utan anmält laga förfall utebliver, vare underkastad äventyr att på egen bekostnad hämtas till förrättningen eller till inställelse inför inskrivningschefen.

2. Utebliver värnpliktig utan anmält laga förfall från tjänstgöring, vartill han blivit i laga ordning inkallad, må han likaledes på egen bekostnad hämtas till tjänstgöringens fullgörande.

Har inkallelse skett genom personlig order, vilken befordrats med posten, må den värnpliktige ej anses vara i laga ordning inkallad, om ordern återkommit till avsändaren såsom obeställbar. Därest ordern avsänts under den hos avsändaren senast anmälda adressen, må dock, där med hänsyn till krigsberedskapen skyndsamt inställelse är av nöden, förordnas om hämtning utan hinder därav att ordern ej delgivits den värnpliktige.

41 §.

1. Såsom laga förfall för uteblivande från inskrivning eller tjänstgöring eller för annan uraktlåtenhet att fullgöra åligganden enligt denna lag anses, om man är sjuk, om man är i Konungens och rikets tjänst uppbådad eller faren, om man sitter i häkte eller om man är intagen i allmän uppfostringsanstalt eller skyddshem eller annan dylik anstalt. Vederbörande äge dock att, då andra än nu sagda förfall förebaras, pröva, huruvida de äro av den vikt, att de må gälla såsom laga förfall.

2. För värnpliktig, som är inskriven å sjömanshus, skall i fråga om order eller annat påbud, varigenom han under krig eller vid utbrott av eller fara för krig inkallas till tjänstgöring, dessutom såsom laga förfall för inställelse till tjänstgöring räknas att vara stadd på utrikes sjöresa; åliggande dock den värnpliktige att, så snart ske kan, återvända till hemlandet ävensom att vid ankomsten till svensk hamn eller sammanträffande med svenskt örlogsfartyg omedelbart anmäla sig till tjänstgöring.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

42 §.

Sjukdom skall, för att såsom laga förfall anses, styrkas med behörig läkares intyg, vilket den värnpliktige är skyldig att själv anskaffa. Kan han ej skaffa läkarintyg, vare honom tillåtet att styrka förfallet med intyg av statens ämbets- eller tjänsteman eller av präst i församlingen eller av ordföranden i kommunalstämman eller kommunalfullmäktige eller av ordföranden eller ledamot i kommunalnämnden eller av ledamot i häradsnämnden.

43 §.

Över förseelser, som avses i 36, 37 och 39 §§, skola länsvis upprättas förteckningar, vilka skola insändas till länsstyrelsen.

Utdrag av förteckningarna beträffande värnpliktiga, vilka länsstyrelsen finner böra påföras böter, skola översändas, å landet och i stad utan magistrat till den som ombesörjer indrivning och redovisning av böter samt i stad med magistrat till magistraten. Utdragen skola vara försedda med länsstyrelsens resolution, att de i utdragen upptagna böterna må omedelbart uttagas hos de värnpliktiga, därest de icke invända något däremot, men att, därest de vilja för uteblivandet eller försummelsen styrka laga förfall eller eljest åberopa någon omständighet, som kan leda till deras frikännande från bötesansvar, i vilken händelse de äga undfå skriftlig del av resolutionen i vad dem rör, de skola inom trettio dagar därefter till utmätningsmannen i det distrikt eller i den stad, där delgivningen skett, ingiva de bevis, som åberopas till styrkande av deras mot böternas indrivande gjorda invändningar, vid påföljd för uraktlåtenhet därav, att böterna utan hinder av invändningarna må i laga ordning uttagas. Inkommande bevis skola ofördröjligen insändas till länsstyrelsen, som efter prövning av förekommande omständigheter meddelar beslut i saken.

Åtnöjes värnpliktig icke med länsstyrelsens beslut, varigenom böter blivit honom slutligen påförda, äger han att inom trettio dagar efter erhållen del av beslutet till länsstyrelsen ingiva sina till Konungen ställda besvär, vilka därpå av länsstyrelsen jämte eget yttrande insändas till försvarsdepartementet. Besvären må även på klagandens egen risk med posten insändas så tidigt, att de komma länsstyrelsen tillhanda inom nämnda tid.

44 §.

Åtal för förseelse, varom förmåles i 38 §, ävensom mål om utdömande av försuttet vite enligt 39 § andra stycket anhängiggöras vid allmän domstol.

45 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

VI kap.

Särskilda bestämmelser.

46 §.

Värnpliktig jämlikt denna lag åliggande tjänstgöring må icke avbrytas för undergående av förvandlingsstraff för böter.

47 §.

Konungen äger föreskriva, att bestämmelserna i denna lag icke skola tillämpas å personal, som på annan grund än värnplikt är tjänstgöringsskyldig vid krigsmakten.

I vad mån fullgjord sådan tjänstgöringsskyldighet skall anses motsvara tjänstgöring enligt denna lag, bestämmer Konungen.

Vad sålunda stadgats skall äga motsvarande tillämpning å personal tillhörande lots- och fyrstaten.

48 §.

Konungen bestämmer, om och i vad mån samt under vilka villkor befrielse från de i denna lag föreskrivna skyldigheter må kunna tillsvidare medgivnas den nomadiserande lappbefolkningen.

49 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1942, där ej annat framgår av det följande eller Konungen förordnar, att lagen helt eller delvis skall träda i kraft vid senare tidpunkt.

Genom nya lagen upphävas värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443) ävensom förordningen den 7 mars 1941 (nr 111) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

I fråga om tjänstgöringsskyldighet för värnpliktig, inskriven före år 1942, skall gälla vad i nämnda hänseende stadgats i äldre lagen, dock att, där ej Konungen annorlunda förordnar, nya lagens bestämmelser i följande fall skola tillämpas även å sådan värnpliktig:

a) Bestämmelserna i 27 § 1 och 2 mom. skola i sin helhet tillämpas å värnpliktig, som enligt hittills gällande bestämmelser hänförts till årsklass 1940 eller 1941 eller till årsgrupp 1941. Sådan värnpliktig äger dock vid fullgörandet av den i berörda paragraf föreskrivna tjänstgöringen tillgodoräkna sig den tjänstgöring, som han på grund av ovannämnda förordning den 7 mars 1941 må hava fullgjort.

b) Armén eller kustartilleriet tilldelad värnpliktig, född år 1914 eller senare, vilken icke hänförts till årsklass eller årsgrupp som under a) sägs, skall vara

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

skyldig att, med tillämpning av 27 § 1 mom. A nya lagen, utöver honom enligt äldre lagen åliggande tjänstgöring, fullgöra en repetitionsövning före utgången av åttonde året efter inskrivningsåret.

c) Värnpliktig, född år 1906 eller senare, vilken icke hänförts till årsklass eller årsgrupp som under a) sägs, skall vara skyldig att, med tillämpning av 27 § 1 mom. A nya lagen, i stället för honom enligt äldre lagen åliggande landstomsrepetitions- eller landstomsbefälsövning, fullgöra en efterutbildningsövning före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret.

Vad i 3 § andra stycket nya lagen stadgas skall äga tillämpning även beträffande värnpliktiga, som jämlikt äldre lag befunnits odugliga till krigstjänst och av sådan anledning frikallats från värnpliktens fullgörande.

Ordförande och övriga ledamöter i inskrivningsnämnder och inskrivningsrådet skola med tillämpning av 11 och 22 §§ nya lagen utses i så god tid före lagens ikraftträdande, att nämnderna och rådet kunna träda i verksamhet från och med sagda tidpunkt, dock att icke militära ledamöter i inskrivningsnämnder skola för år 1942 utses av länsstyrelserna i län, till vilka ifrågakommande landstingsområden eller städer, som ej deltaga i landsting, höra.

Mönstring, som avses i § 32 i äldre lagen, skall icke äga rum år 1941.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall hänvisningen i stället gälla sådan bestämmelse.

För denna lags ikraftträdande erforderliga närmare föreskrifter meddelas av Konungen.

B. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 254 och II: 345, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa skyndsamt utredning av frågan, om och i vad mån åläggande för svenska medborgare bör givas att, därest skyldighet för dem att fullgöra värnplikt icke föreligger samt försvarets behov i jämförelse med andra riksintressen det påkallar, undergå utbildning för och deltaga i försvarsarbete, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda;

C. att motionerna I: 250, I: 251, II: 346, II: 347 och II: 348, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet ovan anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

D. att motionerna I: 253 och II: 343 måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 12 december 1941.

På sammansatt stats- och andra lagutskotts vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från statsutskottet: herrar *Oscar Olsson, Pauli, Heiding, Andrén, Boman, Ekströmer, Skoglund* i Doverstorp, *Lindberg* i Umeå, *Strindlund, Mårtensson, Lindholm* och *Bergvall*; samt

från andra lagutskottet: herrar *Norman, Linder, Linnér, Roos, Sten, Holstenson, Hage*, fröken *Andersson*, herrar *Olovson* i Västerås, *Hallagård, Hermansson**) och *Holm**).

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herr *Lindberg* i Umeå, som yrkat bifall till de likalydande motionerna I: 252 och II: 349;

2) av herrar *Heiding* och *Strindlund*, vilka anför:

Utskottet har i likhet med föredragande departementschefen ansett, att med hänsyn till det nära sambandet mellan de genom propositionen framlagda spörsmålen samt den blivande försvarsorganisationens utformning det varit önskvärt, att samtliga hithörande frågor kunnat lösas i ett sammanhang. Vidare har utskottet anført, att, då de i värnpliktslagen reglerade frågorna toges under övervägande fristående utan samband med försvarsordningen i övrigt, underlag komme att saknas för bedömande av vissa spörsmål; utskottet har härutinnan i första hand syftat på avsaknaden av närmare kännedom om de ekonomiska följderna för statsverkets vidkommande av förslagets genomförande.

I anslutning härtill hava vi inom utskottet ansett, att riksdagen icke i detta läge borde fatta definitiva beslut rörande värnpliktsfrågorna, varigenom riksdagen icke obunden kunde taga ställning till det väntade förslaget till en ny härordning. I stället hava vi förmenat, att den föreslagna värnpliktslagen väl borde för närvarande antagas men gälla endast till det frågan ånyo prövats i samband med förslaget till en ny försvarsorganisation. Till ytterligare utveckling av denna ståndpunkt få vi framhålla följande.

Då förslag om försvarsorganisationens utformning ännu icke föreligger, saknas allt underlag för ett riktigt bedömande av värnpliktsfrågorna. Härutinnan må särskilt understrykas, att närmare kännedom saknas om de ekonomiska följderna för statsverkets vidkommande av förslagets genomförande. I vilken utsträckning inom den blivande härordningen behov kommer att finnas av värnpliktiga officerare och underofficerare är vidare ej klarlagt. I avsaknad av utredning i detta avseende är det ej tilltalande att behöva till slutlig prövning upptaga frågan om tvångsuttagning för dylik utbildning, en fråga som i och för sig är synnerligen vanskelig. Härtill kommer, att frågan om de värnpliktigas avlöning under förlängd utbildningstid ännu är olöst. Slutligen är frågan om studenternas inryckningstid och därmed sammanhängande spör-

mål, vilka äro av betydelse för ståndpunkttagande till den föreslagna värnpliktslagen, såsom departementschefen framhållit, för närvarande föremål för utredning.

Under utskottets behandling av propositionen har uppmärksamheten fästs på frågan om ett bättre tillvaratagande av värnpliktiga specialisters yrkeskunighet. Denna fråga måste anses vara av synnerlig vikt för åstadkommande av en bättre materiellvård inom försvarsväsendet. Även denna fråga är emellertid, såsom utskottet även framhållit, outredd, varför slutlig ståndpunkt till densamma ännu ej kan fattas.

I anledning av motionerna I: 254 och II: 345 har utskottet hemställt, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa skyndsamt utredning av frågan, om och i vad mån åläggande för svenska män och kvinnor bör givas att, i den mån skyldighet för dem att fullgöra värnplikt icke föreligger samt försvarets behov i jämförelse med andra riksintressen det påkallar, undergå utbildning för och deltaga i försvarsarbete. Därest en sådan utredning skulle få till resultat att åtgärder i dylik riktning böra införas, synes detta öva inflytande på bestämmelserna i värnpliktslagen.

Såsom framgår av det anförda äro åtskilliga frågor av väsentlig betydelse för bedömning av de genom propositionen framlagda förslagen antingen helt outredda eller ock föremål för utredning. Med hänsyn härtill och då tvingande skäl ej föreligga att redan nu taga för framtiden slutlig ställning till värnpliktsfrågorna, synes avgörande härutinnan böra uppskjutas till en tidpunkt, då hithörande spörsmål i hela deras vidd kunna i ett sammanhang bliva föremål för prövning. På grund härav bör den föreslagna värnpliktslagen givas giltighet allenast tills vidare.

Under återopande av det anförda hava vi ansett, att utskottet bort under A hemställa,

A. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 252, II: 344 och II: 349, måtte för sin del antaga det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till värnpliktslag med av utskottet därvid föreslagna jämkning, att gälla från den 1 januari 1942 till dess riksdagen i samband med beslut rörande försvarsväsendets ordnande antagit ny värnpliktslag;

3) av herr *Olovson* i Västerås, som anslutit sig till ett inom utskottet framställt yrkande, att värnpliktslagen skulle givas provisorisk karaktär;

4) av herrar *Oscar Olsson*, *Boman* och *Linder*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Det genom den föreliggande propositionen — — — (lika med utskottet) — — — de snarast möjligt kunna tillämpas.

Ett bestämt önskemål från försvarsutredningens sida är en i möjligaste mån *enhetlig organisation av utbildningen*. I sådant avseende framhålles: En för alla kategorier värnpliktiga gemensam inryckningsdag skulle underlätta utbildningens planläggning och organisation. Utväljande för särskild utbildning, framför allt för befälsutbildning, kunde ske rationellt, då den kunde grundas på en jämförelse mellan värnpliktiga, vilka stode på samma utbild-

ningsståndpunkt. Härtill komme, att det blivande befälet kunde erhålla sin första utbildning tillsammans med det stora flertalet värnpliktiga, varigenom de på jämlikhetens grundval kunde förskaffa sig en inblick i truppens mentalitet, vilket vore av oskattbart värde för deras framtida befälsutövning. — — — Departementschefen ansluter sig helt till denna uppfattning.

Utskottet delar den också till fullo. Därför kan utskottet ej undgå att finna det betänkligt att från början bryta med denna princip genom ett provisorium under ett eller flera år, med en senare inryckningsdag för studenter och likställda, måhända, såsom lantförsvarets utbildningskommission föreslagit, den 15 maj, således sex veckor efter den dag värnpliktslagen fastställer. Kungl. Maj:ts framläggande och riksdagens antagande av värnpliktslagen utan inväntande av förslaget om den tilltänkta försvarsorganisationens utformning och kostnaderna för denna måste tydligen bero på den av alla kända och erkända nödvändigheten att omedelbart, även med förbigående av vissa annars väl motiverade utredningar, se till att vårt land får ett så starkt och välordnat försvar som möjligt. Frågan om det värnpliktiga befälets utbildning är, såsom den militära sakkunskapen övertygande visat, av allra största betydelse för vårt försvars effektivitet och torde mindre än något annat vara ägnad att ordnas provisoriskt något eller några år framåt. Värnpliktslagens hela behandling torde ge vid handen, att vi de allra närmaste åren i måhända högre grad än senare böra hålla vårt försvar i högsta beredskap. Därtill hör alldeles särskilt, att just de årgångarnas värnpliktiga befäl får den utbildning som den militära sakkunskapen och departementschefen äro ense om att anse behöflig.

För dessa militära saksäl böra under det rådande tidsläget allvar de skolorganisatoriska svårigheter, som anförts, vika. Det vore högst märkvärdigt, om ej skolmyndigheterna skulle visa förståelse härför. Situationen ute i världen är sådan, att menige man och alla, som det vederbör, anstränga sig allt vad de förmå för att utjämna svårigheter och lägga tillrätta för att i möjligaste mån säkerställa det yttersta och enda, som det nu gäller: vårt lands försvar för sin frihet och självständighet. Skulle ej skolans myndigheter kunna tänkas komma på samma sätt till mötes?

Utskottet finner det helt naturligt, att för de värnpliktiga, som måste åtaga sig större uppoffringar genom att låta utbilda sig till befäl, böra vidtagas anordningar, som så långt möjligt sätta dem i stånd att fortsätta med studier eller arbetsanställning utan annat avbräck än förlusten av den tid, som tages i anspråk för värnpliktens fullgörande. De av studenterna framställda önskemålen böra av Kungl. Maj:t upptagas till välvillig prövning, t. ex. vad beträffar kompensation och tjänsteårsberäkning. Utredning bör snarast komma till stånd om avlägsnande i görligaste mån av svårigheterna för deltagande i universitets- och andra högskolekurser på grund av tjänstgöring vid repetitionsövningarna i september, då läsåret och kurserna börja. Med tanke härpå ha för övrigt 1940 års sakkunniga för den högre tekniska undervisningen meddelat utskottet, att de komma att föreslå en förändring av läsåret från tiden 1 september—1 juni till 1 oktober—1 juli.

Dock bör i detta sammanhang ej förglömmas, att vad som nu kräves av vårt lands ungdom är ett offer, som vilar på allas axlar, ej blott på studenternas

och de med dem likställdas. För all ungdom är det ett önskemål, att vägen framåt till arbetsanställning och levebröd ej göres svårare än nödvändigt, då det gäller värnpliktens fullgörande. Studenternas förmånligare utsikter att vinna en efter deras villkor anpassad levnadsställning kräva därför också en större insats, ett offer, som med hänsyn till vad nu sagts om andra medborgare i samhället bör avvägas rättvist.

Genom den föreslagna, i förhållande — — — (i övrigt lika med utskottet);

5) av herrar *Lindberg* i Umeå, *Mårtensson*, *Lindholm*, *Hage*, *Olovson* i Västerås och *Hermansson*, vilka ansett utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Det genom den föreliggande propositionen — — — (lika med utskottet) — — — i ämnet från riksdagens sida.

I motionerna I: 254 och II: 345 hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning i syfte att med hänsyn till det totala krigets krav skapa väsentligt ökade möjligheter för medborgarnas deltagande i försvarsarbetet.

I motionerna framhålles bland annat, att det bör principiellt fastslås, att alla medborgare i samhället — män som kvinnor — äro skyldiga att utbildas sig och delta i försvarsarbetet. De krigstjänstdugliga skola vara värnpliktiga, de icke krigstjänstdugliga skola vara försvarspliktiga.

Utskottet delar motionärernas uppfattning i så måtto, att vid krig eller krigsfara böra alla medborgare kunna åläggas uppgifter, som äro till gagn för landets försvarskraft och folkförsörjning. Genom den av 1939 års urtima riksdag antagna tjänstepliktslagen har Kungl. Maj:t även erhållit en långt gående fullmakt i detta hänseende. Med stöd av denna fullmakt blir Kungl. Maj:t i stånd att dirigera landets tillgång av arbetskraft med hänsyn både till försvarets och det civila arbetslivets behov. Det synes utskottet ur denna synpunkt icke vara påkallat att beträda den väg som motionärerna förordat, som så vitt utskottet kunnat finna skulle kunna äventyra tillgodoseendet av näringslivets behov av tillräcklig och lämplig arbetskraft. Den utökade värnpliktstid som utskottet i annat sammanhang förordat kan i sig själv skapa besvärligheter i detta hänseende.

Vad slutligen angår den genom — — — (lika med utskottet) — — — fullgöra sådan repetitionsövning, som här avses.

På grund av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

A. — — — (lika med utskottet);

B. att motionerna I: 254 och II: 345 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

C. — — — (lika med utskottet); samt

D. — — — (lika med utskottet);

6) av herrar *Mårtensson* och *Lindholm* beträffande viss del av utskottets motivering; samt

7) av herr *Strindlund* beträffande utskottets hemställan under punkten B.

Bilaga A.

P. M.

till Ordföranden i Riksdagens utskott för behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 318/1941 med förslag till värnpliktslag.

1. *Utbildning av yrkesmän för materielvårdstjänst etc.*

En för underhålls- och reparationstjänst inom försvaret särskilt viktig kategori värnpliktiga utgöres av yrkesmän inom optiska, elektriska, finmekaniska och bilmekaniska facken. Dessa kunna finna god användning inom reparationstrupper för stridsvagns- och pansarbilsförband, luftvärns- och signalförband, artilleri- och trängförband.

Den militära utbildningen av ifrågavarande kategori värnpliktiga bör lämpligen ske i två etapper. Den första etappen, rekrytutbildningen, bör ske vid 20 eller 21 års ålder under cirka sex månader såsom för övriga värnpliktiga. Härefter böra de värnpliktiga hemförlovas och återinkallas först sedan de under några år förvärvat ytterligare civil yrkeskunskap såsom grund för fortsatt militärteknisk utbildning. Den andra etappens militärutbildning bör syfta till att meddela de värnpliktiga ingående kännedom om den militära materielens tekniska särdrag och bör ske vid tygverkstäder eller härför lämpade civila verkstäder, som ha anknytning till försvaret. Denna utbildning bör organiseras i huvudsak enligt den praxis, som tillämpas av statliga och kommunala yrkesskolor i landet, men skall dock anpassas efter militära krav och efter det förhållandet, att personalen är kommenderad till utbildning såsom värnpliktig. Endast under förutsättning att den militärtekniska utbildningen följer efter avslutad civil yrkesutbildning kan man ge de värnpliktiga inom olika fack sådan färdighet att de bliva i stånd att taga vård om den militära materielen, som oftast är betydligt mer komplicerad än den civila (jfr lastbil—stridsvagn etc.).

De tvenne repetitionsövningarna böra fullgöras vid olika förband, där personalen är mobiliseringsplacerad, eller vid reparationstruppernas rörliga reparationsverkstäder. Under fälttjänstövningar vid armén, marinen och flyget böra reparationsförband uppsättas till full styrka och tilldelas uppgifter motsvarande dem de ha att fylla i krig.

2. *Utbildning av värnpliktiga, som genomgått tekniskt läroverk eller motsvarande.*

I förslaget till värnpliktslag samt motiveringen härtill är intet nämnt om den kategori värnpliktiga, som civilt utbildas vid de tekniska läroverken, gymnasierna och yrkesskolorna eller i privata tekniska skolor. Detta förefaller märkligt mot bakgrunden av det förhållandet att detaljerade bestämmelser återfinnas i försvarsutredningens och departementschefens motiveringar rörande andra likställda yrkesgrupper, såsom t. ex. apotekare och krigskassörer.

Det är ställt utom tvivel att den i allt snabbare takt fortgående mekaniseringen av försvaret kommer att medföra ett ökat behov jämväl av underbefäl med tekniska kvalifikationer för tjänstgöring vid de olika förband — reparationstrupper, väg- och järnvägsbyggnadskompanier m. fl. — som det moderna kriget kräver. För rekryteringen av sådan befälspersonal synes man i första hand böra tillvarataga den tillgång på yrkesutbildade tekniker, som i tillräckligt antal finnas i vårt land.

Vad utbildningen av denna kategori värnpliktiga beträffar kunna i stort sett samma synpunkter anläggas, som rörande yrkesmän enligt 1. Endast om värnpliktstjänstgöringen blir så uppdelad, att en period förlägges till tiden efter den civila utbildningen komma dessa teknikers värdefulla kunskaper och erfarenheter att på rätt sätt tillgodogöras för försvarets krav.

3. Bestämmelser i förslag till värnpliktslag.

Enligt § 27 i förslag till värnpliktslag (Kungl. Maj:ts proposition nr 318/1941) skall vid armén och kustartilleriet värnpliktig fullgöra »en första tjänstgöring om 360 dagar före utgången av andra året efter inskrivningsåret, vilken tjänstgöring fullgöres i en följd eller i två omgångar». Denna bestämmelse lägger hinder i vägen för en lämplig utbildning av de under punkterna 1 och 2 nämnda personalkategorierna. Enligt vad ovan anförts bör utbildningen för denna kategori uppdelas på en första rekrytutbildning lämpligen under inskrivningsåret samt en senare militärteknisk utbildning, då de värnpliktiga uppnått en ålder av 23—25 år och under mellantiden fått fullständig civil yrkesutbildning.

En ändring i förslaget till värnpliktslag i detta syfte synes kunna ske, om ordet »viss specialtjänst eller» tillägges i tredje stycket, § 27, mom. 1 A, som skulle komma att lyda: »där ej Konungen beträffande värnpliktiga, avsedda för viss specialtjänst eller handräckningstjänst annat bestämmer, skall tjänstgöringen fullgöras i följande ordning:».

4. Rekrytering och utbildning av ingenjörer för specialtjänst.

Propositionen innehåller i motiveringen till den nya värnpliktslagen särskilda bestämmelser rörande utbildningen av värnpliktiga i specialtjänst. Sålunda avses enligt försvarsutredningen utbildningstiden för arméns fälttygtekniker komma att omfatta 15 månader (sid. 44) och för marinens i specialtjänst uttagna värnpliktiga likaledes 15 månader (sid. 51), vartill i bägge fallen kommer 6 månaders ytterligare facktjänstgöring under hela värnplikts-tiden. För flygvapnets biträdande ingenjörer anför försvarsutredningen (sid. 58) att utbildningstiden dock liksom för huvuddelen av flygvapnets värnpliktiga skulle kunna begränsas till 360 dagar (12 månader) »jämte sedvanliga repetitionsövningar».

Bortsett från att enligt dessa bestämmelser de allmänna rättvisekraven på lika utbildningstid för en och samma kategori värnpliktiga tilldelade olika försvarsgrenar härigenom ej skulle uppfyllas, kommer försvarsutredningens förslag att medföra mycket stora svårigheter för armén och marinen att i konkurrens med flygvapnet kunna erhålla tillräckligt antal kvalificerade ingenjörer för utbildning i specialtjänst. Därest utbildningstiden inom flygvapnet blir 6 månader kortare än inom övriga försvarsgrenar komma unga män, som ämna studera vid de tekniska högskolorna, att vid inskrivningen i stor utsträckning söka bliva tilldelade flygvapnet, som för övrigt redan i och för sig utövar stark lockelse på den svenska ungdomen.

Denna brist på enhetlig utbildning i försvarsutredningens förslag synes departementschefen hava beaktat, då han på sid. 66 skriver: »Sådan förlängd tjänstgöring bör enligt min mening i fall av behov kunna utkrävas även av värnpliktiga, som uttagits till biträdande ingenjörer vid flygvapnet.» Härtill är att anföra att starka skäl tala för att utbildningstiden icke blott i fall av behov utan generellt bör vara lika lång för alla värnpliktiga ingenjörer, som uttagas till specialtjänst. För värden av flygets komplicerade tekniska materiel kräves säkerligen lika lång utbildningstid som för materielvärden inom armén och marinen.

Härtill kommer att det skulle ställa sig svårt att inpassa den för landets försvarsberedskap betydelsefulla civila utbildningen av högskoleingenjörer mellan de olika militära tjänstgöringsperioderna, om icke för ifrågavarande kategori värnpliktiga fastställes lika lång utbildningstid och utbildningen i huvudsak förlägges till samma tider och år för de tre försvarsgrenarna. Enligt de framlagda utbildningsplanerna blir den för civilutbildningen vid högskolorna fria tiden endast 6 månader eller från den 1 oktober till den 31 mars på följande år. Detta missförhållande synes kunna undanröjas antingen på så sätt att skyldighet att fullgöra värnplikt inträder omedelbart efter avlagd studentexamen och värnpliktstjänstgöringen i huvudsak avslutas före de civila studiernas påbörjande eller så att en del av värnpliktstjänstgöringen kommer att äga rum under eller efter studierna i likhet med vad fallet är och avses bli för läkare och veterinärer. Det senare alternativet synes vara att föredraga ur de synpunkter, som industrikommissionen måste lägga på frågan om utbildningen av ingenjörer för specialtjänst inom försvaret.

Stockholm den 22 november 1941.

STATENS INDUSTRIKOMMISSION

Helge Ericson.

Håkan Sterky.

Bilaga B.

Till Riksdagens sammansatta Lag- och Statsutskott.

Det nutida kriget fordrar ett uppbåd av alla samhällskrafter; det totala försvaret kräver att ingen av samhällets livsyttningar försvagas. En av dessa, och en av de viktigaste, är den andliga odlingen, de högre studierna. De svara för den inre fronten. Alla åtgärder, som djupt gripa in i enskildas och samhällets liv, måste därför ses ur en dubbel försvarsaspekt. Det gäller att avvåga samhällsintressena så att icke något blir åsidosatt. Det är därför studenterna anse sig ha rätt och skyldighet att framföra sina synpunkter på förslaget till ny värnpliktslag, vilken helt säkert kommer att få vittgående konsekvenser icke minst för deras del. Vi vilja ingalunda ifrågasätta det berättigade i den förlängda värnpliktstiden eller framlägga några förslag till dess avkortande utan endast framföra några synpunkter, som kunna medverka till att olägenheterna minskas och att möjligheter till förbättringar skapas.

Den gemensamma utbildningstiden.

Som en grundprincip i den framlagda propositionen framstår den för alla värnpliktiga gemensamma utbildningen, som satts till sex månader. Någon ändring av själva denna av försvarsutredningen föreslagna princip vilja vi icke föreslå. Vi önska ej någon särställning för studenter, men vi måste dock erinra om den divergens i åsikterna om utbildningssättet, som på denna punkt föreligger mellan olika sakkunniga. I den Kungl. propositionen (sid. 33) har lantförsvarets utbildningskommission uttalat som sin åsikt att studenterna såsom »hittills böra vara organiserade i särskilda utbildningsenheter. Det hade nämligen visat sig, att endast genom en sådan anordning deras särskilda förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen kunde på ett rationellt sätt tillvaratagas.» Mot detta krav på ett rationellt utnyttjande av vissa förut-

sättningar står det lika viktiga kravet på soldatkännedom, det blivande befälets under gemensam tjänstgöring i ledet förvärvade kunskap och erfarenhet om truppens mentalitet och arbetsvillkor.

Propositionens linje innebär emellertid enligt vår uppfattning ett underskattande av skolundervisningens och värntjänstövningarnas betydelse. Att därför för alla ha samma utbildningstakt skulle ur pedagogiska synpunkt medföra så allvarliga olägenheter, att vinsten ifråga om förtroendet med truppens mentalitet ingalunda kunde uppväga detta. En utbildning, som alltför mycket anpassas efter genomsnittet måste hos de dugligaste — de för befäl lämpliga — skapa vantrevnad och slöhet, likgiltighet och bristande intresse för uppgiften. Ett visst särskiljande i utbildningshänseende icke av studenter men av alla för befäl lämpliga torde alltså motsvara rationella och pedagogiska krav. Erfarenheten visar, att icke alla studenter äro lämpliga till befäl, men dessa kategorier ha väl dock i allmänhet sådant försprång före övriga värnpliktiga genom längre skolgång, värntjänst, gymnastik, ådagalagd praktisk duglighet, att de mycket väl böra på kortare tid kunna medhinna den grundläggande militära utbildningen och träningen i allmän militärtjänst, militärt uppträdande o. s. v., som för övriga värnpliktiga utan de förras teoretiska och fysiska skolning måste taga längre tid.

Studenterna inrycka 1 juni (15 maj) till rekrytutbildning.

För att tillgodose dessa och andra fordringar vilja vi föreslå följande ändringar i det nu framlagda förslaget. Studenter och likställda jämte av inskrivningsnämnderna för eventuell befälsutbildning uttagna — på samma sätt som nu sker med reservunderbefäl — inrycka till tjänstgöring 1 juni (eventuellt 15 maj). Inskrivningsnämnderna böra ha förutsättningar och möjligheter att i förväg uttaga andra än nuvarande kategori »studenter och likställda» till denna forcerade rekrytutbildning. Efter en snabbutbildning på en månad (1½) böra alla dessa värnpliktiga ingå i, med övriga värnpliktiga gemensamma, utbildningsenheter under 3 månader, varav den sista månaden upptages av regementsövningar. Vid dessas slut sker det definitiva avgörandet för uttagning till fortsatt befälsutbildning, varvid givetvis materialet från alla kategorier bör tagas under överbägande. För bedömning av eventuell lämplighet torde tiden — 4, respektive 6 månader — vara fullt tillräcklig, och för ernående av den soldatkännedom, varom ovan talats, torde dessa tre månaders gemensamma tjänstgöring vara något så när tillfyllest utan att andra lika oeftergivliga krav på rationella utbildningsmetoder bli lidande eller efter-satta.

Härtill kommer, att den inryckning till den 1 juni (15 maj), som av oss föreslagits för kategorien med bättre teoretiska och andra förutsättningar, även skulle medföra den fördelen, att gymnasieundervisningens rättmätiga fordringar tillgodosågos och endast smärre rubbningar i gällande skolorganisation behövde företagas. Propositionens framflyttning av studentexamen medför självfallet en sänkning av kunskapsnivån, vilket för universitets- och högskolestudierna finge menliga följder. Lantförsvarets utbildningskommission har även räknat med en möjlighet till senare inkallelse. Fordran att studentexamen skall framflyttas synes sålunda icke vara tillräckligt motiverad eller tillräddig. Dessutom vilja vi i detta sammanhang påpeka den tidiga studentexamen (i februari eller mars) konsekvenser för dem som icke uttagas till värnpliktstjänst, frikallade och studentskor. Deras vårtermin blir för kort för studier, och för att överhuvud kunna utnyttjas skulle då vid universitet och högskolor dubblerade kurser för nybörjare behöva anordnas, vilket torde stöta på starka organisatoriska och ekonomiska hinder.

De två månader, som genom den av oss föreslagna senare inkallelsen vinnas, behöva icke bli någon förkortning av utbildningstiden utan böra eventuellt i stället användas på senare, och enligt vår mening viktigare utbildningsstadier, främst ökad trupptjänstgöring. De klagomål på det värnpliktiga befälet, som från vissa håll med erfarenhet från de senaste årens beredskaps-tjänstgöring göras gällande, torde till allra största delen bero på studenternas bristande erfarenhet av trupptjänstgöringens viktiga problem; framförallt gäller detta plutonschefsbefattningarna. Det är då naturligt, att av de föreslagna respektive (15), 21 och 27 månaderna böra från den förberedande utbildningen förslagsvis tagas två månader att i stället användas som trupptjänstmånader efter respektive skolor.

De som avsluta sin militära utbildning med plutonchefsskola och i ett sammanhang vilja fullgöra sin militära utbildning kunna då lämpligen under oktober och november månader (alltså efter regementsövningen) fullgöra sin trupptjänstgöring. För den kategori som för studier eller av andra skäl vill sluta sin militära tjänstgöring omedelbart efter plutonchefsskolan (alltså 1 oktober) kan trupptjänstgöringen förläggas till juli och augusti under 3:e utbildningsåret omedelbart före 1:a repetitionsövningen.

För dem som tillhöra kategorien »med särskilda förutsättningar» att genomgå förkortad soldatutbildning, men vilka icke befunnits lämpliga för fortsatt befälsutbildning, bör den uppkomna besparingen av två månader kunna användas för annan militärutbildning, exempelvis den av försvarsutredningen (sid. 24) föreslagna »soldatutbildning inom annan än egen utbildningsgren». Denna tjänstgöring kan då förläggas antingen i omedelbar anslutning till soldatskola eller omedelbart före den andra året infallande första repetitionsövningen.

Officersaspirantskolans vinter- eller sommarlinje.

Den fortsatta befälsutbildningen föresågs enligt propositionen enligt två alternativ, officersaspirantskolans vinter- eller sommarlinje. Vinterlinjen kan för den kategori som icke ämnar vid högskolor eller universitet bedriva fortsatta studier och därför möjligen önska sammanhängande militärtjänstgöring, vara fördelaktig, men för de studenter, som ämna fortsätta sina studier uppstår den olägenheten, att de ej kunna påbörja sina studier förrän två år efter studentexamen. Sommarlinjen, som för högskolestudenterna kunde förefalla lämplig, är i den form försvarsutredningen föreslagit ytterst olämplig, då vårterminen blir söndersplittrad och uppehållet i tjänstgöring (oktober—april med mellankommande julferie) ur studie- och kurssynpunkt är föga möjlig att effektivt utnyttja, framför allt för fackhögskolorna med deras fasta kurs-system.

Officersaspirantskolans sommarlinje fördelas på två somrar.

En ny organisation av officersaspirantskolans sommarlinje, fördelad på två somrar, erbjuder den fördelen, att studierna kunna påbörjas ett läsår efter studentexamen och sedan bedrivs utan intrång på läsåret av resterande militärutbildning. De till denna sommarlinje hörande rycka ut från militärtjänstgöring efter plutonschefsskola och regementsövning 1 oktober, rycka sedan in 1 juni 3:e utbildningsåret för 3 månaders kurs och repetitionsövning (regementsövning); 1 juni 4:e utbildningsåret rycka de åter in för 3 månaders kurs och repetitionsövning (regementsövning). (Eventuellt 2 månaders kurs, 1 månads trupptjänst eller annan utbildning och repetitionsövning) (regementsövning).

De vid inkallelsen till första tjänstgöringen inbesparade 2 månaderna böra som i föregående fall användas för trupptjänstgöring, som för vinterlinjen kan förläggas antingen omedelbart efter fullgjord aspirantskola eller omedelbart före och i anslutning till 1:a repetitionsövningen. För sommarlinjen fördelas dessa två månader på 1 månads trupptjänstgöring och ytterligare en repetitionsövning exempelvis i anslutning till aspirantskolans andra del. Vinterlinjen, som bibehålles efter försvarsutredningens förslag, kommer då att omfatta 25 månader, sommarlinjen 24 månader, efterutbildningsövningarna oräknade. Denna differens finnes redan i förslaget. I båda fallen kan vinnas 2 månaders ytterligare trupptjänstgöring, och för studenterna möjliggöres genom den här föreslagna sommarlinjen 1 års tidigare tillträde till högskolestudier.

Värnpliktiga i specialtjänst, läkare, tandläkare, krigskassörer.

I vad som gäller utbildningen av värnpliktiga i specialtjänst, kan ifrågasättas, om icke den föreslagna rent militära utbildningen för denna kategori är onödigt lång. Rekrytutbildningen bör här enligt samma grunder som för studenter i övrigt kunna reduceras till 4 månader genom att inryckning sker omkring 1 juni och utryckning 30 september. De sålunda vunna två månaderna skulle kunna användas till ytterligare fackutbildning. Soldat- och befälsutbildningen torde för de värnpliktiga läkarnas, tandläkarnas och apotekarnas vidkommande lämpligast förläggas till infanteriet gemensamt med övriga värnpliktiga vid detta vapenslag. En förlängd fackutbildning skulle giva dessa värnpliktiga en grundlig insikt i trängens och sjukvårdens organisation och arbete ävensom grundligare kunskaper i krigskirurgi, vilket vore av betydelse icke minst för tandläkarnas vidkommande. Vi vilja vidare ifrågasätta, om icke för befattningen som krigskassör lämpliga värnpliktiga kunde uttagas bland icke fullt vapenföra och utbildas utan att i vanlig ordning hava genomgått rekryt- och befälsskolor.

I detta sammanhang vilja vi starkt framhålla att den militära utbildningen icke löses enbart med förlängd utbildningstid. Framför allt kräves ett intensivt utnyttjande av tiden genom förbättrade och rationaliserade utbildningsmetoder, bättre planläggning, tillgång på kvalificerat befäl etc.

Det värnpliktiga befälets ställning.

Försvarsutredningen har givetvis uppmärksammat frågan om frivilligsystemet skall visa sig erforderligt för uttagning till utbildning av värnpliktigt befäl, och pekat på nödvändigheten av att ekonomiska förmåner erbjudas den som på detta sätt underkastar sig — eller i annat fall uttages till — fortsatt befälsutbildning i $\frac{1}{2}$ eller 1 år. Det är emellertid inte bara fråga om att kvantiteten av värnpliktiga officerare eller underofficerare blir tillräcklig, det är även en fråga om kvalitet. Det gäller att på allt sätt stimulera de bästa och dugligaste till fortsatt utbildning, och då man i allmänhet bör räkna med att det är just dessa som fortast möjligt vilja utbilda sig för en civil samhällsgärning bör man också kunna erbjuda sådan kompensation att just dessa icke finner det vara för stort avbräck att fortsätta med militär utbildning eller tjänstgöring. De av försvarsutredningen föreslagna villkoren äro sådana att förmodligen endast de som, oavsett militär duglighet, av en eller annan anledning icke ha något speciellt studie- eller framtidsmål, gå kvar i fortsatt utbildning eller frivillig tjänstgöring. Detta kan ingalunda vara något militärt önskemål.

Kompensation i form av rätt till tjänsteårsberäkning och betyg.

En någorlunda rimlig kompensation synes oss kunna ernås på följande sätt. Rätt till tjänsteårsberäkning genomföres vid sökande av statlig och kommunal tjänst, och vi tillåta oss att i slutet av vår skrivelse närmare framhålla vikten av denna fråga. Vidare måste den militära tjänstgöringen över huvud erkännas såsom allmän merit i fråga om praktisk erfarenhet, människokänedom, vana vid folk etc. Och de militära betygen tillmätas värde även i det civila. Ett sådant erkännande förefaller motiverat icke blott med hänsyn till skälig kompensation eller social rättvisa utan även och lika mycket såsom en sakligt rättigare uppskattning av de militära erfarenheterna. Helt säkert skulle också de värnpliktiga få ökat utbyte av och intresse för värnpliktstjänstgöringen, om de visste, att denna kunde få betydelse för deras civila anställningar av olika slag.

Ekonomisk kompensation.

Av mycket stor vikt är givetvis även den ekonomiska kompensationen. Utredningen har icke uttalat sig i frågan om reservofficerarnas framtida ställning. I varje fall synes dock skillnaden mellan denna befälskategori och det värnpliktiga befälet bli obetydlig i fråga om kompetens, tjänstgöring m. m. Därför bör också det värnpliktiga befälet ha liknande ekonomiska villkor och möjlighet skapas för dugliga värnpliktiga att övergå till reservofficerskåren. De föreslagna beloppen för värnpliktigt befäls avlöning och kompensation synes icke vara tillräckliga, då de ekonomiska förmånerna måste tillfredsställa två krav, dels kompensation för de särskilda bördor som påläggas dem i form av avsevärt längre tjänstgöring, dels möjlighet att täcka löpande utgifter under tjänstgöringen, vilka för den värnpliktige, som i allmänhet får tjänstgöra utanför hemorten ställa sig åtskilligt dyrare än för yrkesbefälet. Vi vilja i detta sammanhang allvarligt understryka försvarsutredningens åsikt att »utginge icke sådan kompensation, riskerades att de värnpliktiga avskiltigt sökte undanhålla sin förmåga för att icke tvångsvis bliva uttagna till förlängd tjänstgöringstid». Vi våga därför föreslå, att premiernas storlek något höjas, förslagsvis till 900 kronor för den, som ålagts en med 180 dagar förlängd tjänstgöring, och 2,100 åt den, som ålagts en med 360 dagar förlängd tjänstgöring. Utsikten att ekonomiskt någorlunda kunna säkerställa det första studieåret, skulle i viss mån kunna motverka de olägenheter, som den långa militärtjänsten medför för de akademiska studiernas rekrytering. För detta ändamål är de av försvarsutredningen anförda beloppen knappast tillräckliga.

Liksom det har ansetts nödvändigt att söka förvärva de dugligaste till befälsutbildningen, är det givetvis lika väsentligt att denna kategori beredes möjlighet till den frivilliga befälsstjänstgöringen, som det nu framlagda förslaget räknar med. Det synes därför i alla avseenden vara rimligt, att lönen under denna tjänstgöring utöver den i lagen påbjudna blir i stort sett samma som för ordinarie befattningsinnehavare, dock givetvis i lägsta lönegraden. Den värnpliktige har ju även sin civila samhällsgärning att taga hänsyn till och han måste alltså för denna militärtjänstgöring offra civila intressen. Samma avlöningsförmåner borde också utgå under repetitionsövningarna samt även under den frivilliga fortsatta befälsutbildningen, som förslaget räknar med. Över huvud tarvar denna fråga om den fortsatta frivilliga utbildningen en särskild utredning. Enligt vår bestämda mening bör icke frivillig fortsatt utbildning ställas som villkor för bibehållande av grad erhållen under värnplikt såsom försvarsutredningen föreslår (sid. 37). Denna frivilliga utbildning bör i stället göras lockande. Man kan också anförda den synpunkten att för upprätthållande av ett gott samarbete mellan olika befälskategorier — värn-

pliktiga och statbefäl — vilket är oundgängligt med hänsyn till en god militär anda, torde vara nödvändigt att så stor likställighet som möjligt i fråga om rekrytering, förmåner och ekonomi eftersträvas. Den värnpliktige officeren eller underofficeren bör ha samma ställning och möjlighet till yttre uppträdande som de yrkesanställda. Det torde därför även vara erforderligt, att den värnpliktige vid utnämningen till sergeant erhåller ett ekiperingsbidrag av åtminstone 400 kronor.

Såväl när det gäller värnpliktsutbildningen som den fortsatta utbildningen är det angeläget att sörja för att det nu starka intresset för försvaret vidmakthålles, och vi tro, att alla åtgärder att stärka och förbättra det värnpliktiga befälets ställning såväl militärt som civilt därvidlag ha den största betydelse. Utan tvivel vore det en vinning, om det bland ungdomen allt mera ansågs såsom något hedrande att vara värnpliktigt befäl.

Betryggande besvärinstanser över inskrivningsnämnderna.

Försvarsutredningen framhåller, att »uttagnig av vissa värnpliktiga till officers- eller underofficersutbildning är en i deras liv djupt ingripande åtgärd» (sid. 101). Detta gäller förvisso alla värnpliktiga, men i högre grad dem som genomgått längre utbildning. Frågan om betryggande besvärinstans över inskrivningsnämndernas beslut om uttagning av fortsatt befälsutbildning måste därvid träda i förgrunden. Angående inskrivningsrådets sammansättning och arbete vilja vi understryka den farhåga, som av vissa hörda myndigheter uttalats för en alltför stark centralisering. Bristande personkännedom i förening med en helt säkert stor arbetsbörda skulle kanske leda till ett alltför mekaniskt handläggande av ärendena. Särskilt för studenternas del måste behovet av besvärinstans kraftigt understrykas. Vid besvär, som rör studenter och vars avgörande alltså kan tänkas bero på undervisningsförhållanden, bör därför det föreslagna inskrivningsrådet i varje fall utökas med en representant för den högre undervisningen.

Rätt att tillgodoräkna beredskapstjänstgöring för civil tjänst.

De långa inkallelserna till beredskapstjänstgöring ha framtingat krav på kompensation i form av rättighet att tillgodoräkna sig beredskapstjänstgöring för tjänsteårsberäkning och vid ansökan till civil tjänst. De orättvisor, som eljest uppstå, bli genom den nya värnpliktslagen, som framför allt för studenter skulle medföra förlängd värnpliktstid, permanenta. Frikallade och studentskor och i viss mån även de som slippa undan med den kortare utbildningen komma givetvis att på den civila arbetsmarknaden intaga en förmånsställning. Därest icke tillfredsställande åtgärder i antydd riktning vidtagas, torde värnpliktslagen medföra mycket allvarliga sociala följder, nämligen försämrade rekrytering till högre studier och därmed de yrken, som rekryteras av akademiskt bildade, försenat inträde på arbetsmarknaden och ytterligare fördröjd familjebildning. En rättvis lösning av dessa problem skulle hos de värnpliktiga skapa trygghet inför framtiden och därmed bidraga till en gynnsam inställning till försvaret. Vi inse givetvis, att krav på praktik före inträdet på vissa banor åtminstone i viss utsträckning måste upprätthållas, men vi anse dock att all billighet kräver, att de som fullgjort värnplikt eller frivillig tjänstgöring, sedan de en gång inträtt på en bana och där fått tillfälle att visa sin lämplighet, icke få stå tillbaka för dem som haft tillfälle till obruten meritering. Vi vilja därtill ännu en gång framhålla den betydelse ur allmän utbildningssynpunkt, som militär tjänstgöring har, och föreslå att denna blir värdesatt vid bedömande av olika sökandes meriter.

Då de akademiskt bildades yrkesvillkor på olika områden redan förut äro svåra, måste det anses angeläget, att alla åtgärder för att förbättra dem eller i varje fall för att hindra ytterligare försämring vidtagas. När den värnpliktsutredning, som studentkårerna i samarbete med Statens arbetsmarknadskommision företagit, föreligger klar, skola vi till vederbörande myndigheter inkomma med framställningar i dessa ärenden, men då dessa frågor om de försvårade arbets- och framtidsmöjligheterna hänga intimt samman med hela värnpliktsfrågan, vilja vi redan nu peka på dessa problem, som ur samhällets intresse måste lösas på ett tillfredsställande sätt.

Uppsala och Stockholm den 25 november 1941.

Uppsala Studentkårs Värnpliktskommitté:

Hans Cnattingius.

Uppsala studentkårs ordf.

Erik Anners.

Jur. kand.

Harald Riesenfeld.

Fil. mag., teol. kand.

Tore Tallroth.

Fil. kand.

Sveriges Förenade Studentkårers Värnpliktskommitté:

Erik Grafström.

Ordf. i Sveriges förenade
studentkårer.

Ragnar Björin.

Ordf. i Sveriges förenade student-
kårers värnpliktskommitté.

Bilaga C.

Till Riksdagens sammansatta stats- och andra lagutskott.

1940 års sakkunniga för den högre tekniska undervisningen hava i samband med frågor om studieplaner och terminsindelning vid de tekniska högskolorna haft anledning att ingående diskutera hur kollision mellan de studerandes militärtjänstgöring och högskolestudier skall kunna undvikas och därvid kommit till följande resultat: För att en effektiv undervisning vid de tekniska högskolorna skall kunna bedrivas kräves att den nuvarande undervisningstiden, 8½ månader per år, bibehålles. Med utgångspunkt från att regementsövnin-garna i fortsättningen liksom hittills komma att förläggas till september månad, ämna de sakkunniga föreslå att högskolornas läsår skall omfatta tiden 1 oktober—1 juli i stället för som för närvarande 1 september—1 juni.

Den nuvarande anordningen enligt vilken militärtjänst och högskolestudier delvis sammanfalla har vållat betydande försening för åtskilliga av högskolans elever. *De sakkunniga vilja därför uttala det bestämda önskemålet, att värnpliktstjänstgöringen för de tekniska högskolornas elever ej förlägges till sådan tid att studierna störas, d. v. s. icke i något fall till tiden 1 oktober—1 juli och endast i undantagsfall till ferierna mellan läsåren, enär de studerande använda ferierna för att skaffa sig praktik eller utföra examensarbeten. Önskvärt vore, att de blivande teknologerna redan före inträdet vid högskolorna finge genomgå sin första militärutbildning, vare sig de uttagas till fälttygtekniker vid armén eller motsvarande tjänster inom övriga försvarsgrenar och till en början endast skulle genomgå en 6 månaders soldatutbildning, eller till vanlig*

linjetjänst, då deras sammanhängande militärtjänstgöring skulle kunna uppgå till högst två år (för värnpliktiga officerare). Om en sådan anordning accepteras, äro de sakkunniga villiga att i sitt betänkande föreslå, att stadgarna för de tekniska högskolorna omarbetas så, att för inträde till högskolorna för vapenföra fordras fullgjord första värnpliktstjänstgöring.

Om utskottet så önskar, stå de sakkunniga till förfogande för muntliga upplysningar.

Stockholm den 6 december 1941.

G. Malm.

De sakkunnigas ordförande.
